

ศึกษาหนังสือพระราชนิพนธ์แปลในยุครัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (องค์ที่ ๗)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของงานที่จัดทำตามหนังสือพระราชนิพนธ์แปลในยุครัตนโกสินทร์

สาขาวิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พุทธศักราช ๒๕๓๖

ศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

A STUDY OF APPLICATION POWER TO THE PRINCIPLES CONCEPT
OF SOVEREIGNTY IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

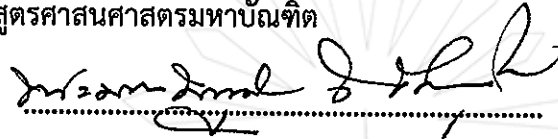
PHRAMAHA PONGTARATID SUTHEERO (KONGSEANG)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
DEPARTMENT OF BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
B.E. 2556 (2013)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอริปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท
ชื่อนักศึกษา : พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร (ก้องเสียง)
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา : พระราชปริยัติวิมล (ดร.)
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : พระครูสุวรรณธรรมาภรณ์ (ดร.)

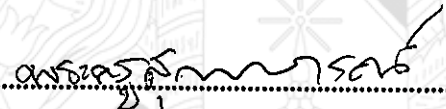
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต

..... รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโฒ (ผศ.ดร.))

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม (ผศ.ดร.))

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(พระราชปริยัติวิมล (ดร.))

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(พระครูสุวรรณธรรมาภรณ์ (ดร.))

..... กรรมการ
(พระครูวิธานธรรมาภินันท์ (ดร.))

..... กรรมการ
(ดร.วิเชียร แสนมี)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Title : A Study of Application Power to the Principles Concept
of Sovereignty in Theravada Buddhist Philosophy
Student's Name : Phramaha Pongtaratid Sutheero (Kongseang)
Department : Buddhism and Philosophy
Advisor : PhraRachapariyattivimol (Dr.)
Co-Advisor : PhrakhruSuvandhammapron (Dr.)

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial
Fulfillment of the Requirements for the Master's Degree.

P.S. Nānavuddho
..... Acting Dean of Graduate School
(Phramaha Boonsri Nānavuddho (Asst.Prof.Dr.))

Thesis Committee

M.M. D.
..... Chairman
(Phramaha Maghavin Purisuttamo (Asst.Prof.Dr.))

P. P. Vimal
..... Advisor
(PhraRachapariyattivimol (Dr.))

P. K. Suvandhammapron
..... Co-Advisor
(PhrakhruSuvandhammapron (Dr.))

Phrakhru
..... Member
(Phrakhruveeradhammapinanta (Dr.))

N. Saenmee
..... Member
(Dr. Wichian Saenmee)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	: ศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท
ชื่อนักศึกษา	: พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร (ก้องเสียง)
สาขาวิชา	: พุทธศาสนาและปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา	: พระราชปริยัติวิมล (ดร.)
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	: พระครูสุวรรณธรรมาภรณ์ (ดร.)
ปีการศึกษา	: ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้อำนาจโดยทั่วไป ๒) เพื่อศึกษาหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท ๓) เพื่อวิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกและเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาและปรัชญาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผลงานการศึกษาค้นคว้าของท่านผู้รู้ทั้งหลายอันเป็นที่ยอมรับในวงการศึกษาทั่วไป นำมาวิเคราะห์ แล้วสรุปผลการวิจัยและนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) อำนาจ หมายถึง พลังพิเศษที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ และนอกตัวมนุษย์ ที่สามารถที่จะบังคับและครอบงำสิ่งที่อยู่ใต้อำนาจให้ยอมตามได้ การได้รับการยอมรับนับถือ และการได้รับมอบหมายให้มีสิทธิตามกฎหมายและประเพณี เป็นคุณลักษณะพิเศษที่บ่งบอกถึงศักยภาพของบุคคล เป็นปัจจัยครอบงำสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตให้เป็นไปตามได้ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจในแต่ละทฤษฎีมีทั้งความแตกต่างกัน ความสอดคล้องสนับสนุนกัน และส่งเสริมเพิ่มเติมแนวคิดกัน สามารถสรุปได้เป็น ๖ ประเภท คือ อำนาจตามหลักเหตุผลและกฎหมาย อำนาจบารมี อำนาจตามธรรมเนียมประเพณี อำนาจและพลังทางสังคม ๓ ชนิด อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจทางการเมืองการปกครอง ลักษณะของอำนาจจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ใช้อำนาจและมีผลต่อการแสดงหรือใช้อำนาจ ซึ่งสรุปได้ ๓ ประการ คือ ๑. มีลักษณะเป็นสภาพบังคับ ๒. มีลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพา ๓. มีลักษณะไม่หยุดนิ่ง การจะใช้อำนาจเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองผู้อื่นและสังคมโดยรวม จะต้องอิงอาศัยหลักการใช้อำนาจอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยจะต้องผ่านระบบการกลั่นกรองการใช้อำนาจ หลักธรรมที่สำคัญและระบบที่ผู้มีอำนาจควรยึดถือปฏิบัติ คือ อคติ พรหมวิหาร และอุपाทาน

๒) อธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นอำนาจของทัศนคติที่ถือเอาสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นใหญ่ เป็นแรงจูงใจในการประพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นพลังพิเศษที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ และนอกตัวมนุษย์ มีความเป็นใหญ่ที่สามารถที่จะบังคับและครอบงำสิ่งที่อยู่ใต้อำนาจให้ยอมตามได้ หลักอธิปไตย มี ๓ ประเภท คือ ๑. อัตตาธิปไตย ถือตนเป็นใหญ่ หมายถึง การยกตนเป็นเหตุเพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ๒. โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ หมายถึง การยกความนิยมของชาวโลกเป็นเหตุเพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ๓. ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ หมายถึง การยกความถูกต้อง ความเป็นจริงหรือความสมควรตามธรรม เป็นเหตุ เพื่อละชั่วทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ในหลักอธิปไตยทั้ง ๓ คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย นั้น ไม่ว่าจะเลือกใช้อธิปไตยตามหลักในข้อใด จำเป็นจะต้องใช้ธรรมกำกับอยู่เสมอ หากปราศจากธรรมแล้ว ก็จะกลายเป็นการใช้อำนาจเพื่อตนเอง หรือโอนเอียงไปตามกระแสโลก ขาดความยุติธรรม ดังนั้น หลักธรรมาธิปไตย จึงเป็นหลักที่มีความเหมาะสมในการนำมาปรับใช้มากที่สุด

๓) วิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท หลักอธิปไตยทั้ง ๓ คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย เป็นหลักธรรมที่จัดได้ว่าเป็นวิธีการบริหารปกครองตน คน และงาน โดยเริ่มจากการเอาตนเป็นที่ตั้งแล้วฝึกฝนพัฒนาตนให้เกิดศักยภาพและมีภาวะผู้นำ ซึ่งอาศัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือพัฒนาตน โดยมีหัวใจหลัก อยู่ ๓ ประการ คือ การไม่ทำชั่ว ประกอบความดี และทำใจให้บริสุทธิ์ แล้วขยายผลสว่างกว้างออกไปในระดับสังคม และประเทศชาติต่อไป

Thesis Title : A Study of Application Power to the Principles Concept of Sovereignty in Theravada Buddhist Philosophy
Student's Name : Phramaha Pongtaratid Sutheero [Kongseang]
Department : Buddhism and Philosophy
Advisor : Phrarachapariyattivimon (Dr.)
Co - Advisor : Phrakhru Suwandhammaporn (Dr.)
Academic Year : B.E. 2556 (2013)

ABSTRACT

This thesis aims: 1) to study the concept and theory about general wielding power, 2) to study the principles of sovereignty in Theravada Buddhist Philosophy and 3) to analyze application power to the principles concept of sovereignty in Theravada Buddhist Philosophy.

The Thesis is qualitative research. For this research, the researcher has studied the data from Tipitaka and related Buddhist and philosophical academic document which are the research works of scholars which are universally acknowledged in educational circles and then brought to the analysis, conclusion and descriptive presentation.

The result of research was found that:

1) The power is special inner and outer energy of a man, which can control and influence what is under the power to follow it. Acceptance, respect and legal and traditional right are specific characteristics that show the potent of man. It is the factor which influences living and non-living things to follow it. Each of concept and theory about the power which is different, accordant with and supporting each other can be summarized into six kinds: the rational and legal power, the prestige power, the traditional and cultural power, three types of social force, Holy power and political power. The feature of power influences the behavior of power-wielder and affects toward power-wielding. It can be summarized into three kinds: 1) enforceable condition, 2) dependent relationship and 3) non-standstill.

To use the power in order to create benefit and happiness for oneself, other and society must depend upon the right and suitable principles of power-wielding, through the system of sifting power-usage. The principles of main doctrines and system which the powerful persons should follow are Agati (prejudice), Brabmavihara (Sublime states of mind) and Upatana (Attachment)

2) The sovereignty in Theravada Buddhist Philosophy is the power of attitude that holds something as supremacy i.e. motivation of human conduct. It is special power inside and outside of a man which can force and influence what is under it. The principles of sovereignty consist of three sorts: 1) Attadhipateyya (Supremacy of self); meaning self-holding as a reason to abstain from unwholesome deeds, to do good things and to purify the mind, 2) Lokadhipateyya (Supremacy of the world); holding world popularity or public opinion as a reason to abstain from unwholesome deeds, to do good things and to purify the mind and Dhammadhipateyya (Supremacy of the Dhamma); holding righteousness, truth or propriety as a reason to abstain from unwholesome deeds, to do good things and to purify the mind. Among those three principles of supremacy, no matter which one will be used, it must always depend upon Dhamma, if it lacks righteousness, it will become power-yielding for one-self or tending to the world current without justice. The principle of Dhammadhipateyya; therefore, is the most suitable to be applied.

3) Analyze application power to the principles concept of sovereignty in Theravada Buddhist Philosophy. Three kinds of supremacy; Attadhipateyya, Lokadhipateyya, and Dhammadhipateyya which are the doctrines regarded as the method of self-administration, man-administration and jop-administration with other principles of Buddhist Dhamma. It should begin with holding one-self as priority to train one-self for the potent and leadership, using the Buddhist doctrines as a tool of development. There are three main principles; namely, to abstain from unwholesome deeds, to perform good things and to purify the mind. From then, it should be further extended to the level of the society and nation.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความสะดวกจาก พระราชปรีดีวิมล (ดร.) อาจารย์ที่ปรึกษา และพระครูสุวรรณธรรมาภรณ์ (ดร.) อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ได้เสียสละเวลาตรวจแก้และให้ คำปรึกษาอันดี จึงขอกราบขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง ตลอดถึงคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุก ท่านที่ให้คำแนะนำคำปรึกษาข้อคิดเห็นต่าง ๆ และตรวจทานแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องจน วิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูจันทธรรมพินิจ พระอุปัชฌาย์ ที่มีเมตตาจิตอบรมสั่งสอนจรรยา มารยาทและให้ความอุปถัมภ์ พระครูจันทสารนิวิฐ เจ้าอาวาสวัดสากลสะพาน พระเถระที่ให้ความ เมตตาให้การอบรมตักเตือน ให้การศึกษา ให้การอุปถัมภ์แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด และขออนุโมทนา ขอบคุณทายาททายิกาบ้านสะพานทุกคนที่ให้การอุปถัมภ์ด้วยปัจจัยสี่

ขอขอบพระคุณ/อนุโมทนาขอบคุณ คณาจารย์และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธรทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ รา โชติ ที่ได้ปรับแก้ ให้คำปรึกษา และคำแนะนำจนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ อาจารย์วิพจน์ วันคำ ผู้ให้คำแนะนำเรื่องวิทยานิพนธ์ ตลอดถึงนักศึกษาธรรมรุ่นพุทธศาสนาและปรัชญาทุกรูป ที่เป็นกำลังใจ ในการทำวิทยานิพนธ์

ขออนุโมทนาขอบคุณ โยมพ่อลี โยมแม่ทองสา ก้องเสียง บิดามารดา ผู้ให้กำเนิดชีวิต และเป็น กำลังใจที่สำคัญ ขออานิสงสังขังบังเกิดแก่ท่านผู้มีพระคุณดังกล่าว ตลอดทั้งญาติพี่น้องร่วมสายโลหิต และท่านผู้มีพระคุณสนับสนุนผู้วิจัย

พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร (ก้องเสียง)

๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

สารบัญย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พุทธศักราช ๒๕๒๕ พร้อมทั้งอรรถกถาต่าง ๆ อันเป็นคัมภีร์ที่สำคัญทางพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลักในการค้นคว้าซึ่งการอ้างอิงในที่นี้ได้ใส่ชื่อย่อของคัมภีร์ตามที่กล่าวมา ดังมีคำย่อและคำเต็ม ดังนี้

คำย่อ	คำเต็ม
พระวินัยปิฎก	วินัยปิฎก
วิ.ม.	มหาวิ.ม.
พระสุตตันตปิฎก	สุตตันตปิฎก
ที.ม.	ทีฆนิกาย มหาวิ.ม.
ที.ปา.	ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค
ที.สี.	ทีฆนิกาย สีลขุททกวรรค
ม.ม.	มจฺจิมนิกาย อุปริปถนาสก
ม.มู.	มจฺจิมนิกาย มุลปถนาสก
ส.ม.	สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
ส.ส.	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
อง.เอก.	องคฺตตรนิกาย เอกนิปาต
อง.จตุกก.	องคฺตตรนิกาย จตุกกนิปาต
อง.ปณจก.	องคฺตตรนิกาย ปณจกนิปาต
ขุ.ชา.	ขุทฺทกนิกาย ชาตก
ขุ.ธ.	ขุทฺทกนิกาย ธมมปท
ขุ.ป.	ขุทฺทกนิกาย ปฏิสมภิทามคค
ขุ.พุทธ.	ขุทฺทกนิกาย พุทธวโรส
ขุ.ม.	ขุทฺทกนิกาย มหานิทเทศ
ขุ.อป.	ขุทฺทกนิกาย อปทาน

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.

อภิธมมปิฎก วิกงค

อภิ.สง.

อภิธมมปิฎก ธมมสงคณี

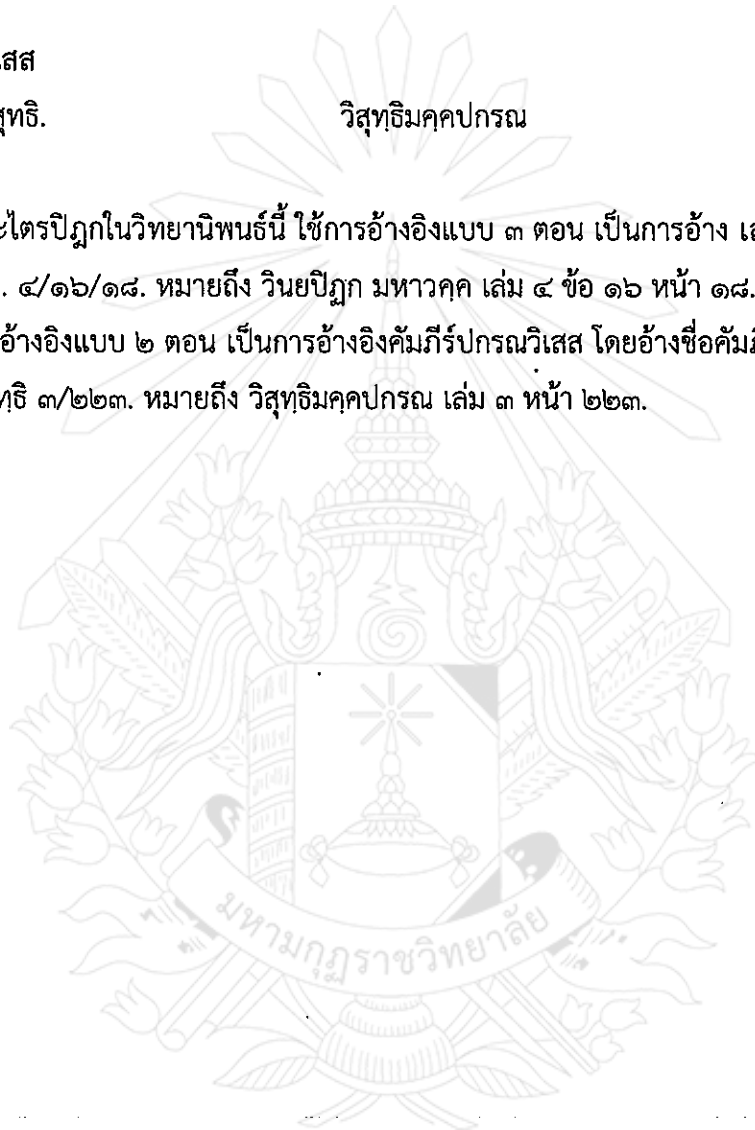
ปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ.

วิสุทฺธิมคฺคปกรณ์

การอ้างอิงพระไตรปิฎกในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้การอ้างอิงแบบ ๓ ตอน เป็นการอ้าง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.ม. ๔/๑๖/๑๘. หมายถึง วินยปิฎก มหาชคฺค เล่ม ๔ ข้อ ๑๖ หน้า ๑๘.

ส่วนการอ้างอิงแบบ ๒ ตอน เป็นการอ้างอิงคัมภีร์ปกรณ์วิเสส โดยอ้างชื่อคัมภีร์ เล่ม/หน้า ตามลำดับ เช่น วิสุทฺธิ ๓/๒๒๓. หมายถึง วิสุทฺธิมคฺคปกรณ์ เล่ม ๓ หน้า ๒๒๓.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญคำย่อ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย	๔
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	๕
๑.๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
บทที่ ๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้อำนาจโดยทั่วไป	๑๒
๒.๑ ความหมายของอำนาจ	๑๒
๒.๑.๑ ความหมายตามพจนานุกรม	๑๒
๒.๑.๒ ความหมายตามทัศนะของท่านผู้รู้	๑๓
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ	๑๔
๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจโดยทั่วไป	๑๔
๒.๒.๒ แนวคิดอำนาจและวิวัฒนาการทางการเมืองไทย	๑๕
๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจตามทัศนะของนักวิชาการตะวันตก	๑๙
๒.๓ ทฤษฎีอำนาจ	๒๘
๒.๓.๑ ทฤษฎีอำนาจตามหลักเหตุผลและกฎหมาย	๒๙
๒.๓.๒ ทฤษฎีอำนาจบารมี	๓๐
๒.๓.๓ ทฤษฎีอำนาจตามธรรมเนียมและประเพณี	๓๑
๒.๓.๔ ทฤษฎีอำนาจและพลังทางสังคม ๓ ชนิด	๓๔

๒.๓.๕ ทฤษฎีอำนาจลึกลับลึทธิ	๓๕
๒.๓.๖ ทฤษฎีอำนาจทางการเมืองการปกครอง	๓๗
๒.๔ การบริหารอำนาจ	๓๙
๒.๔.๑ ระบบกลั่นกรองการใช้อำนาจ	๓๙
๒.๔.๒ การบริหารอำนาจตามทัศนะท่านผู้รู้	๔๑
๒.๔.๓ รูปแบบการบริหารอำนาจในการปกครองสงฆ์ในพุทธศาสนาเถรวาท	๔๕
บทที่ ๓ หลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท	๕๖
๓.๑ ความหมายของหลักอธิปไตย	๕๖
๓.๑.๑ ความหมายของอธิปไตยตามพจนานุกรม	๕๖
๓.๑.๒ ความหมายตามทัศนะท่านผู้รู้	๕๗
๓.๒ ประเภทของอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท	๕๘
๓.๒.๑ อัตตาริปไตย	๕๘
๓.๒.๒ โลกาธิปไตย	๕๙
๓.๒.๓ ธรรมาริปไตย	๕๙
๓.๓ อำนาจปกครองแบบอัตตาริปไตย	๖๐
๓.๓.๑ รูปแบบการปกครองแบบอัตตาริปไตย	๖๑
๓.๓.๒ หลักธรรมที่องค์อัตตาริปกครองยึดถือปฏิบัติ	๖๔
๓.๔ อำนาจปกครองแบบโลกาธิปไตย	๖๙
๓.๔.๑ รูปแบบการปกครองแบบโลกาธิปไตย	๖๙
๓.๔.๒ หลักธรรมที่องค์โลกาธิปกครองยึดถือปฏิบัติ	๗๔
๓.๕ อำนาจปกครองแบบธรรมาริปไตย	๗๖
๓.๕.๑ ธรรมาริปไตยสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช	๗๖
๓.๕.๒ พระธรรมราชาลิไท สมัยสุโขทัย	๗๗
๓.๕.๓ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมาริปไตย	๗๘
บทที่ ๔ วิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท	๘๔
๔.๑ วิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยโดยทั่วไป	๘๔
๔.๑.๑ วิเคราะห์คุณลักษณะของอำนาจ	๘๔
๔.๑.๒ วิเคราะห์การบริหารอำนาจ	๘๕

๔.๒ วิเคราะห์อธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท	๘๖
๔.๒.๑ วิเคราะห์คุณลักษณะของอิตตาทิปไตย	๘๖
๔.๒.๒ วิเคราะห์คุณลักษณะของโลกาธิปไตย	๘๖
๔.๒.๓ วิเคราะห์คุณลักษณะของธรรมาธิปไตย	๘๗
๔.๓ วิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท	๘๘
๔.๓.๑ วิเคราะห์หลักธรรมที่ควรยึดถือปฏิบัติประกอบการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตย	๘๘
๔.๓.๒ การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อพัฒนาศักยภาพและภาวะผู้นำของบุคคล	๘๙
๔.๓.๓ การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อพัฒนาองค์กร	๘๙
๔.๓.๔ การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน	๙๐
บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๙๑
๕.๑ บทสรุป	๙๑
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๒
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๙๒
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	๙๓
บรรณานุกรม	๙๔
ประวัติผู้วิจัย	๙๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สิ่งมีชีวิตส่วนมากจะต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นกลุ่ม บางครั้งถึงจะอยู่ได้โดดเดี่ยวโดยลำพัง แต่ไม่นานจำเป็นจะต้องอยู่ร่วมกันกับสิ่งมีชีวิตอื่น เพราะการอยู่รวมในกลุ่มของสิ่งมีชีวิตด้วยกันนี้เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นสำหรับการเจริญเติบโตและพัฒนา สิ่งมีชีวิตต่างดิ้นรนแข่งขันเพื่อให้ได้อาหาร คู่ครอง และความปลอดภัย แต่สิ่งมีชีวิตเหล่านี้ต้องดำเนินการร่วมกันเพื่อประกันให้มีสภาพการณ์ที่จำเป็นในการพัฒนาและการอยู่รอด^๑ มนุษย์เองก็ไม่ได้แตกต่างไปจากสิ่งมีชีวิตอื่น มีลักษณะเป็นสัตว์สังคมโดยธรรมชาติ ตั้งแต่มนุษย์ถือกำเนิดขึ้นก็ได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสมาชิกของสังคม เมื่อมนุษย์มาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเป็นสังคมโดยมีเป้าหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข แต่เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มีวิชาหรือความรู้เป็นพื้นฐาน ประกอบกับขาดการขัดเกลาทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ จึงก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมขึ้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์เอง เพราะเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สังคมนั้นจะมีความสงบและผู้คนในสังคมจะอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขได้ ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมนั้น โดยกลไกและการยอมรับของสังคม

ดังนั้น เพื่อการอยู่รวมในสังคมของมนุษย์ ได้โดยสงบสุข จำเป็นจะต้องมีบุคคลผู้เป็นใหญ่เป็นหัวหน้าเป็นผู้ปกครอง เพื่อควบคุม วางระเบียบแบบแผน มีกฎกติการ่วมกัน โดยอาศัยอิทธิปไตยความเป็นใหญ่ มีอำนาจปกครอง แบ่งปันทรัพยากร เพื่อตอบสนองความต้องการปัจจัยดำรงชีพให้กับคนในสังคมเดียวกัน แม้ว่าปัจจัยขั้นพื้นฐานที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของมนุษย์นั้นจะมีอยู่เพียงสี่ประการด้วยกัน คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เรียกว่าปัจจัยสี่ แต่นอกจากปัจจัยสี่แล้ว นักจิตวิทยายังเห็นว่ามนุษย์ยังมีความต้องการอื่นอีกความต้องการของมนุษย์นั้นสามารถแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. ความต้องการที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (Natural need) ๒. ความต้องการที่เกิดขึ้นใหม่ (Acquired need)^๒ เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการในขั้นต้นแล้วก็จะเกิด

^๑มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของการเมืองไทย, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^๒มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓.

ความต้องการในระดับที่สูง ๆ ขึ้นไป และสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าสามารถมีอิทธิพลเหนือสิ่งต่าง ๆ และจะสนองตอบความต้องการของตนได้นั้น คือ อำนาจอธิปไตยหรือความเป็นใหญ่ โดยมีความเชื่อว่า อำนาจอธิปไตยหรือความเป็นใหญ่จะสามารถนำมาซึ่งความสุข ความสมปรารถนาแห่งตน เมื่อตนมี ความเป็นใหญ่แล้วจะสามารถบงการหรือบันดาลประโยชน์สุขและสิ่งที่พึงปรารถนาทุกประการให้กับ ตนได้ ความเป็นใหญ่เป็นบ่อเกิดทำให้ได้มาซึ่ง ชื่อเสียง เกียรติยศ ความมั่งมี บริวาร และ การสรรเสริญ ทำให้มนุษย์ต้องดิ้นรนชวนขวายให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ อำนาจความเป็นใหญ่เป็นสิ่งที่ไม่มี ตัวตน แต่ก็สามารถบังคับสิ่งที่มีตัวตนได้ จึงถือได้ว่าอำนาจเป็นใหญ่ในโลก^๓ จึงเป็นเหตุผลให้มีการ ต่อสู้แข่งขันกันของคนในสังคมด้วยวิธีการที่ถูกกำหนดขึ้นโดยการตกลงกัน โดยกฎธรรมชาติ หรือโดย การเลือกของคนในสังคม เพื่อที่จะเป็นบุคคลที่มีอธิปไตย มีอำนาจในการปกครองหมู่คณะ

การปกครอง มีวิวัฒนาการมายาวนานหลังจากสถาบันทางสังคมถือกำเนิดขึ้นจากการรวมตัวกัน ของสมาชิก เป็นครอบครัว เป็นหมู่บ้าน เป็นเมือง เป็นประเทศ ตลอดจนถึงเป็นสังคมโลก ในคัมภีร์ ทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันเป็นสังคมไว้ว่า ปัญหาแรกที่มนุษย์ ประสบ คือ ปัญหาทางศีลธรรมทำให้มนุษย์ต้องการผู้นำเพื่อที่จะมาปกครอง มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุข วาง ระเบียบแบบแผน แบ่งปันทรัพยากร มีอำนาจในการสั่งการ และสั่งลงโทษผู้ฝ่าฝืน จึงเกิดเป็นสถาบัน การเมืองการปกครองมาจนถึงปัจจุบัน

ระบบการปกครองที่สำคัญในปัจจุบันคือ ระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ประเทศ ทั้งหลายนำมาใช้ในการปกครอง และถือว่าเป็นระบบการปกครองที่ดีที่สุด เพราะการปกครองเป็นไป ตามความต้องการและเงื่อนไขของสังคม แต่การปกครองตามระบบประชาธิปไตยก็ยังมีปัญหา ทั้งนี้ เพราะทำตามแนวคิดของคนหมู่มาก ประกอบกับคนหมู่มากมีความคิดเห็นแตกต่างกัน จึงก่อให้เกิด ปัญหาการเมืองการปกครอง เกิดข้อขัดแย้งแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และปัญหาอื่น ๆ ก็ ตามมา โดยเฉพาะปัญหาการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง หรือการได้มาซึ่งอำนาจตามหลักการ ปกครองระบบประชาธิปไตย โดยถือเอาเสียงของคนส่วนมากมาเป็นมาตรฐาน และเชื่อว่าอำนาจ อธิปไตยหรือความเป็นใหญ่จะสามารถบันดาลให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและพรรคพวกได้ ใน ขณะเดียวกัน การแสวงหาอธิปไตยความเป็นใหญ่ก็ก่อให้เกิดปัญหาสังคม มีปัจจัยเชื่อมโยงต่อกัน ท้ายที่สุดก็ทำให้เกิดทุกข์ เพราะขาดความเข้าใจในหลักการสร้างการใช้และการรักษาอำนาจอธิปไตย ที่ถูกต้อง จึงไม่อาจจะสร้างความสงบสุขให้กับสังคมได้อย่างแท้จริง ทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นโลก ธรรม มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์^๔ โลกธรรมเหล่านี้มีการเกิดขึ้นแล้ว ตั้งอยู่และย่อมเสื่อมไปเป็นธรรมดา

^๓ ส.ส. ๑๕/๒๑๒/๖๐.

^๔ อภ.จตุกก. ๒๑/๑๙๒/๒๑๗.

จากสภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมดังกล่าว ผู้วิจัยขอเสนอแนวคิดตามหลักอริปไตยในพุทธปรัชญาปรับใช้กับการปกครอง โดยหลักอริปไตยในพุทธปรัชญา คืออิตตาริปไตย โลการิปไตย และธรรมาริปไตย อิตตาริปไตย หมายถึงการถือตนเป็นใหญ่ คือฝึกหัดอบรมตน ตั้งตนให้อยู่ในกรอบศีลธรรม ประพฤติชอบทางกาย วาจา ใจ ไม่ตกอยู่ในอำนาจกิเลสตัณหา เพียรพยายามชนะตนเองตามพุทธพจน์ที่ว่า “ตนแลอันบุคคลชนะแล้วประเสริฐ”^๕ โลการิปไตย หมายถึงการยึดเอาค่านิยมของสังคมที่เป็นไปตามหลักศีลธรรม คุณธรรม หรือหลักธรรมทางศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ถือว่าดีงาม มีจิตศรัทธาน้อมนำหลักธรรมนั้นมาปฏิบัติ ธรรมาริปไตย หมายถึงการยึดถือคุณธรรมเป็นใหญ่ โดยมุ่งให้ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา มีเบญจศีล เบญจธรรม กุศลกรรมบถ มัชฌิมาปฏิปทา เป็นต้น สรุปคือการปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นกุศล และละเว้นจากธรรมที่เป็นอกุศล แนวคิดหลักอริปไตยในพุทธปรัชญาทั้งสามประการดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ก่อให้เกิดความสงบสุข ไม่สร้างความทุกข์ความขัดแย้ง ชิงดีชิงเด่นด้วยอำนาจแห่งตัณหา ดังนั้น หลักอริปไตยจึงมีองค์ประกอบสามประการ คือ เสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ เพื่อให้ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงทัศนคติในขอบเขตของกฎหมาย มีความเสมอภาคในสิทธิหน้าที่ความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน มีภราดรภาพ อยู่ด้วยความสามัคคีปรองดองกันทำให้สังคมมนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข นำไปสู่การพัฒนาและเจริญเติบโตร่วมกัน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอริปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อให้เข้าใจถึงอำนาจอริปไตยที่แท้จริงภายในตัวมนุษย์เอง เข้าใจถึงหลักการสร้างอำนาจอริปไตย การรักษาอำนาจอริปไตย และการใช้อำนาจอริปไตยไปในทางที่ถูกต้อง และสามารถนำแนวคิดเรื่องการใช้อำนาจอริปไตยตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้เป็นผู้นำที่ดี มีเสรีภาพเหนืออำนาจของกิเลสตัณหา เพื่อการนำไปสู่สันติภาพของสังคมอย่างแท้จริงตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท ในที่นี้ ผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาถึงการใช้อำนาจอริปไตยของผู้นำที่ควรค่าแก่การนำไปประพฤติปฏิบัติและก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้จริงตามลำดับต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้อำนาจโดยทั่วไป
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักอริปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอริปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท

^๕ พุ.ธ. ๒๕/๑๘/๒๔-๒๕.

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางขอบเขตในการศึกษาแนวความคิดเรื่องศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยศึกษาวิเคราะห์บทบาทและรูปแบบวิธีการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยได้วางขอบเขตของการศึกษาไว้ ดังนี้

๑.๓.๑ เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือพระไตรปิฎก

๑.๓.๒ เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ วรรณคดีและอนุฎีกา หนังสือทั่วไป เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากเอกสาร ซึ่งได้มีการศึกษาตามวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

๑.๑ สืบค้นข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง

๑.๒ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ คัมภีร์อื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และงานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป

๒ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

๒.๑ นำข้อมูลที่ได้มาจากข้อ ๑ มาทำการแยกแยะ จัดประเภทตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย

๒.๒ ศึกษาข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูล

๒.๓ นำข้อมูลที่ได้ไปเขียนลงในบทต่างๆ ตามความสอดคล้องและเหมาะสมแก่เนื้อหาของการวิจัย

๓ ขั้นนำเสนอผลงานการวิจัย

ในการศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีแบบบรรยายโวหารในเชิงคุณภาพตามความพอเหมาะแก่เนื้อหาในบทต่างๆ ตามลำดับ

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๕.๑ ทำให้ทราบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้อำนาจโดยทั่วไป
- ๑.๕.๒ ทำให้ทราบหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๕.๓ ทำให้ทราบการวิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๕.๔ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการใช้อำนาจอธิปไตยของปัจเจกบุคคลเพื่อพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

ในการศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ เพื่อความสะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ ในที่นี้ผู้วิจัยได้นำเสนอนิยามศัพท์เฉพาะเพื่อใช้ในการวิจัย ดังนี้

พุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเถรวาท
 หลักอธิปไตยตามพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง อธิปไตย ๓ ประกอบด้วย อัตตอธิปไตย โลกอธิปไตย และธรรมอธิปไตย

การใช้อำนาจตามพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง การบริหารงาน การสั่งการให้ตนเองและผู้อื่นทำตามแนวคิดและนโยบายเพื่อผลสัมฤทธิ์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

อธิปไตย หมายถึง การถือเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นใหญ่ เป็นแรงจูงใจหรือเป็นเหตุแห่งการประพฤติตน และการแสดงออกทาง กาย วาจา ใจ

อำนาจ หมายถึง พลังพิเศษที่มีอยู่ในตัวมนุษย์และนอกตัวมนุษย์ ที่สามารถที่จะบังคับและครอบงำสิ่งที่อยู่ใต้อำนาจให้ยอมตามได้ การได้รับการยอมรับนับถือ และการได้รับมอบหมายให้มีสิทธิตามกฎหมายและประเพณี

อำนาจอธิปไตย หมายถึง คุณสมบัติพิเศษของบุคคล ที่ได้รับจากการประพฤติปฏิบัติตน หรือได้รับจากกฎหมายกำหนด สามารถใช้ครองตน ครองคน และครองงานได้

อิทธิพล หมายถึง ปัจจัยที่อยู่เหนือสิ่งต่าง ๆ

บารมี หมายถึง ผลจากการสั่งสมคุณงามความดีมาเป็นเวลานาน

ผู้นำ หมายถึง ผู้เป็นหัวหน้าของกลุ่มบุคคล มีอำนาจในการบังคับบัญชา

ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ดี ศิลปะการเป็นผู้นำ ความสามารถในการบังคับบัญชาหรือจูงใจให้บุคคลอื่นทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจ และประสบผลสำเร็จ

๑.๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ ผู้วิจัยศึกษาทัศนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับอำนาจอธิปไตยที่ปรากฏในเอกสารและงานวิจัย ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นปทัฏฐานต่อการวิจัย ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะได้นำมากล่าวโดยสังเขป ดังนี้

๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

อดิศักดิ์ ทองบุญ กล่าวว่า อธิปไตยตามนัยอาธิปไตยยสูตร หมายถึง อำนาจของจิตหรือความคิดที่ถือเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นใหญ่ หรือเป็นเหตุ เพื่อละชั่ว ทำความดี ทำใจให้บริสุทธิ์ หลักอธิปไตยตามนัยอาธิปไตยยสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายให้เป็นหลักการครองตนของพุทธบริษัท เพื่อบังคับตนให้ปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ชั้นโลกียะ จนถึงโลกุตตระ คืออริยมรรค ๔ อริยมผล ๔ และนิพพาน ที่เรียกว่าโลกุตตรธรรม ๘ แต่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการครองคนไว้ได้ด้วย^๖

ปรีชา ช้างขวัญยืน กล่าวไว้ใน ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก ว่า ธรรมาธิปไตย ก็คือทางสายกลางระหว่างอัตตาธิปไตยกับโลกาธิปไตย ซึ่งจะสำเร็จได้ด้วยการละทิ้งตัวตน คือไม่เอาความเห็นตน(อัตตา)เป็นใหญ่ และต้องไม่หวั่นไหวไปตามโลกอันได้แก่โลกธรรม คือลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ เสื่อมสรรเสริญ และทุกขอันตนจะต้องได้รับ ไม่หวั่นไหวในสิ่งเหล่านี้ก็พิจารณาปัญหาด้วยความเป็นจริงและความถูกต้องคือ ธรรม^๗

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวว่า วิธีที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ในสังคมและประเทศชาติ ผู้ปกครองผู้บริหารประเทศชาติจึงต้องอาศัย หลักพุทธธรรมนำให้สามัคคีสมานฉันท์ คือ พึงดำเนินการบริหารประเทศชาติด้วย หลักความถูกต้อง ความเหมาะสม ความบริสุทธิ์ ความยุติธรรม และมุ่งมั่นปฏิบัติด้วยความเสียสละ และพึงส่งเสริมให้ประชาชนในชาติปฏิบัติต่อกันด้วย สาราณียธรรม ตามพุทธดำรัสที่ได้ยกขึ้นกล่าวข้างต้น^๘

ณรงค์ สินสวัสดิ์ กล่าวว่า ในหมู่มนุษย์นั้นความต้องการมีอำนาจจะได้รับอิทธิพลจากผลประโยชน์มากกว่าสัตว์ แต่จะต้องระลึกไว้ว่าความต้องการเป็นผู้นำนั้นไม่ใช่มาจากผลประโยชน์

^๖อดิศักดิ์ ทองบุญ, อำนาจอธิปไตยแนวพุทธ, ใน สารนิพนธ์พุทธศาสนบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๓, สุจิตร์และสารนิพนธ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นวสาส์น การพิมพ์, ๒๕๕๓), ๔๗๖ หน้า.

^๗ปรีชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), ๑๓๘ หน้า.

^๘พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), พระพุทธศาสนา ศาสนาประจำชาติไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, ๑๑๓ หน้า.

อย่างเดี่ยว ยังมาจากสัญญาตามธรรมชาติ สัญญาตามธรรมชาตินี้จะมีส่วนทำให้ผู้นำมีความรับผิดชอบ ต่อสังคม ระวังข้อขัดแย้ง ป้องกันศัตรูจากภายนอก และสร้างความเจริญให้แก่สังคม^๙

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร กล่าวไว้ว่า การศึกษาอำนาจนั้น เราต้องศึกษาที่คุณลักษณะของ อำนาจ (the nature of power) มากกว่าด้านนิตินัยของอำนาจอย่างเช่น อำนาจอธิปไตย กลไกของรัฐ และอุดมการณ์ แต่ควรดูที่การใช้อำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำต่อมนุษย์ให้กลายเป็นผู้ถูก อำนาจใช้ จึงเป็นการศึกษาอำนาจที่ให้ความสำคัญกับเทคนิควิธีการของการครอบงำ^{๑๐}

ไชย ณ พล สรุปไว้ว่า อำนาจทั้งหลายเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้นำ ที่ต้องใช้ในการเหนี่ยวนำ ผู้คน องค์กร สังคม และระบบสู่อุดมคติอุดมการณ์มุ่งหวัง ผู้นำทั้งหลายจึงต้องรู้จักสร้างอำนาจ ใช้ อำนาจ รักษาอำนาจ สละอำนาจให้เหมาะสมกับภารกิจและศักยภาพของตน^{๑๑}

ว.วชิรเมธี กล่าวว่า ในทางพระพุทธศาสนาเห็นว่า อำนาจนั้นเป็นดาบสองคม คือ ใช้เป็นก็เป็น คุณ ถ้าใช้ไม่เป็นก็เป็นโทษ ทางพุทธศาสนาจึงบอกว่า ผู้จะมีอำนาจต้องมีธรรมกำกับ เช่นพระราชชา ต้องมีทศพิธราชธรรม คือธรรมที่ทำให้เป็นพระราชาโดยธรรม ๑๐ ข้อ หรือใครอยากจะเป็นพระเจ้า จักรพรรดิ ก็มีจักรวรรดิวัตร ๑๒ ข้อคอยกำกับ อันนี้แหละที่พระพุทธเจ้าทรงวางเกณฑ์ไว้เลยว่า ถ้า อยากมีอำนาจและอยากอยู่ในอำนาจนั้นอย่างยั่งยืน ต้องมีธรรมเป็นที่มา^{๑๒}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า กรรม ตีมีอำนาจในทางดี กรรมไม่ตีมีอำนาจในทางไม่ดี เปรียบเช่นคนตีมีอำนาจย่อมใช้อำนาจในทางดี ก่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น คนไม่ตีมีอำนาจย่อมใช้อำนาจในทางไม่ดี ก่อให้เกิดความทุกข์ความร้อนทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น^{๑๓}

^๙ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, เส้นทางสู่ผู้นำการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม็ค, ๒๕๕๐), ๒๗๓ หน้า.

^{๑๐}ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, สัญญาวิทยาโครงสร้างนิยมหลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษา รัฐศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : วิชา, ๒๕๕๕), ๓๘๓ หน้า.

^{๑๑}ไชย ณ พล, การบริหารอำนาจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลัสเพรส, มปป), ๑๗๒ หน้า.

^{๑๒}ว.วชิรเมธี, ยศ ทรัพย์ อำนาจ เป้าหมายหรือมรรควิธีของชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, ๒๕๕๑), ๘๗ หน้า.

^{๑๓}สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, พุทธโธโลยีอำนาจอัน ยิ่งใหญ่แห่งกรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พระพุทธศาสนาประกาศ, ๒๕๕๑), ๑๒๒ หน้า.

พุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ว่า อำนาจการเมืองมีไว้เพื่อแก้ปัญหา เพราะฉะนั้นถ้าใครเล่นการเมือง เพื่อหาอำนาจไปเอาเปรียบคนอื่น ก็ต้องถือว่าไม่ใช่การเมืองที่แท้จริง^{๑๔}

พุทธทาสภิกขุ แสดงไว้ว่า อำนาจของกามุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่นอย่างเหนียวแน่นในกาม ตัวนี้เอง พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้เป็นอุปาทานขั้นต้น เป็นปัญหาเกี่ยวกับโลกโดยตรง โลกจะวินาศฉิบหายหรือจะเป็นอะไรก็ตาม ย่อมมีมูลมาจากกามุปาทานนี้โดยเฉพาะ เราควรพิจารณาตัวเราเองว่า เรามีความติดในกามอย่างไร เหนียวแน่นเพียงไร จะเหลือวิสัยที่เราจะละได้จริง ๆ หรือไม่^{๑๕}

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล แสดงไว้ว่า อำนาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ อำนาจไม่ใช่สิ่งของหรือพลังพิเศษที่ผู้ใดจะยึดครองเอาไว้ได้โดยไม่สัมพันธ์กับเงื่อนไขต่าง ๆ เช่นเดียวกับปรากฏการณ์อื่น ๆ ปรากฏการณ์แห่งอำนาจเกิดขึ้นและดำรงอยู่โดยอิงอาศัยนานาปัจจัย พุดอีกแบบคืออำนาจมีกฎเกณฑ์ในการก่อเกิด ดำเนินไปและดับสูญอย่างเคร่งครัด และกฎเกณฑ์เหล่านั้นก็อยู่ในกรอบกฎอหิทัปปัจจยตาอย่างเลี่ยงไม่พ้น เช่นนี้แล้วอำนาจจึงเป็นสุญตา อำนาจไม่มีแก่นสารอิสระจากปัจจัยที่ค้ำจุน อำนาจมีลักษณะเป็นความว่างอย่างยิ่ง^{๑๖}

สรูป เอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้กล่าวถึงอหิทัปปัจจยตามนัยอหิทัปปัจจยสูตร ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก ที่ก่อให้เกิดความสามัคคี ความต้องการมีอำนาจ ที่จะได้รับอิทธิพล จากผลประโยชน์มากกว่า สิทธิ การศึกษาอำนาจนั้นเราต้องศึกษาที่คุณลักษณะของอำนาจมากกว่าด้านนิตินัยของอำนาจ อำนาจทั้งหลายเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้นำในการบริหาร ทางพุทธศาสนาเห็นว่า อำนาจนั้นเป็นการสอนคน มีทั้งคุณและโทษ กรรมดีมีอำนาจในทางดี กรรมชั่วมีอำนาจในทางชั่ว อำนาจของกามุปาทาน การยึดมั่นอย่างเหนียวแน่นในกาม และอำนาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาจรรยา จันทสาโร ได้ศึกษาถึงหลักอหิทัปปัจจยตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าการประยุกต์ใช้หลักอหิทัปปัจจยในทางการเมือง โดยเน้นที่ตัวผู้ปกครองและผู้บริหาร ซึ่งผู้ปกครองตาม

^{๑๔}พุทธทาสภิกขุ, พุทธธรรมกับการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๖), ๕๗๖ หน้า.

^{๑๕}พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๒), ๑๔๒ หน้า.

^{๑๖}เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, อำนาจแห่งความว่างความว่างแห่งอำนาจ รวมปาฐกถาในรอบห้าปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๑), ๒๙๕ หน้า.

แนวพระพุทธศาสนานั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่ดีและมีศีลธรรม จริยธรรม ยึดมั่นในธรรมใช้ธรรมในการปกครองประเทศชาติ (ธรรมาธิปไตย)^{๓๗}

พระมหานภสินธุ์ ภูวงกต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธศาสนากับแนวคิดด้านการเมืองและอนาคตสังคมไทย พบว่า เป็นระบบการปกครองที่สร้างคนดีได้จริง การนำหลักธรรมทางศาสนาเข้ามาช่วยในการเมืองการปกครองจะได้รับความยอมรับและความนิยมชมชอบของเหล่าประชาราษฎร์ อยู่ด้วยสันติธรรม และเป็นระบบการปกครองทางด้านจิตใจ ซึ่งจะส่งผลต่อการปกครองด้านระเบียบกฎหมาย อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข^{๓๘}

ชุตินพงศ์ ไตรโลกา ได้ศึกษาถึงรูปแบบการพัฒนาผล ๕ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ปัญหาความแตกแยกของคนในสังคมไทยจะแก้ไขให้ดีขึ้นได้ ต้องอาศัยการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้คนทั่วไปมีปกติใช้ปัญญาทำหน้าที่แทนทิฐิ เพราะปัญญารู้สองด้าน การมองด้วยทิฐิจะรู้แค่ด้านเดียว คือด้านที่ตัวเองรู้และเชื่อมั่นว่าถูก ซึ่งความเป็นจริงอาจผิดก็ได้ ส่งผลให้เกิดการเห็นที่ผิดเพี้ยนไปจากความจริงเนื่องจากตกอยู่ภายใต้อำนาจของทิฐิ มานะ อุบาทาน แต่หากมองด้วยปัญญาโดยอาศัยการเจริญอินทรีย์ ๕ ผล ๕ ให้มีปกติใช้ปัญญาพิจารณาว่าสรรพสิ่งล้วนมีสองด้าน เมื่อปัญญาเห็นดังนั้นก็จะช่วยตัดสินใจเลือกทำในสิ่งดี มีคุณ มีประโยชน์ ละทิ้งสิ่งชั่ว มีโทษ ไม่มีประโยชน์นั้นไป นำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างแท้จริง^{๓๙}

พระสามารถ อานนโท ได้ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม พบว่า อำนาจของผู้นำคือสิทธิในการสั่งการ การบริหาร การบังคับบัญชา การให้คุณให้โทษแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้นำนั้นเกี่ยวข้องกับสิทธิที่ผู้นำจะทำได้ และสิทธินั้นต้องเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นไปตามกฎระเบียบ

^{๓๗} พระมหาจรรยา จนทสโร, “ศึกษาวิเคราะห์หลักอธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙, ๑๓๓ หน้า.

^{๓๘} พระมหานภสินธุ์ ภูวงกต, “พุทธศาสนากับแนวคิดด้านการเมืองและอนาคตสังคมไทย”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก), ๒๕๔๖, ๑๒๔ หน้า.

^{๓๙} ชุตินพงศ์ ไตรโลกา, “ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาผล ๕ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒, ๑๓๑ หน้า.

ค่านิยมของสังคม ดังนั้นสิทธิจึงเกิดเป็นอำนาจเป็นอำนาจ เป็นอำนาจตามกฎหมายตามเหตุผล
อำนาจตามบารมี และอำนาจตามประเพณี เป็นต้น^{๒๐}

พระมหาอุบล จรธมโม ได้ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาทพบว่า
เป้าหมายของการใช้อำนาจในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงเน้นเรื่องความสงบสุขของ
ประชาชน คือทรงสอนให้ใช้อำนาจหรือความยิ่งใหญ่ นั่น เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน แทนที่จะมุ่ง
ไปที่ความยิ่งใหญ่ด้วยอำนาจตามแนวความคิดของพราหมณ์หรือฮินดูที่มุ่งเน้นไปถึงแต่เรื่องความ
ยิ่งใหญ่เน้นถึงแต่เรื่องของอำนาจวิธีแสวงหาและรักษาอำนาจความมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์
อิสริยยศหรือบริวารยศของกษัตริย์ถึงบางครั้งไม่คำนึงถึงจริยธรรมหรือคุณธรรม กลับเอาความยิ่งใหญ่
ไปไว้ที่ความมีอำนาจ^{๒๑}

พระมหาพิเชษฐ ฐิตสิริ ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักการปกครองของพระเจ้ามหาวชิตราชที่ปรากฏใน
กฎทนต์สูตร พบว่ารูปแบบการปกครองที่ดีมีได้กำหนดว่าจะต้องมีรูปแบบประการใด แต่ให้
ประกอบด้วยธรรม และยอมรับการปกครองแบบธรรมมาธิปไตยว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุด หลักธรรม
สำหรับการปกครองที่สำคัญคือ ทศพิธราชธรรม อปริหานิยธรรม อคติธรรม อธิปไตย และพรหมวิหาร
เป็นต้น รูปแบบการปกครองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความแตกต่างกันไป^{๒๒}

สุวิน สุขสมกิจ ได้ศึกษาเรื่อง พุทธปรัชญากับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ ศึกษากรณีกลุ่มผู้นำ
ระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พบว่า หลักพุทธปรัชญามีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมความเป็นผู้นำ ทั้งนี้
เพราะหลักพุทธปรัชญามีหลักธรรมสำหรับการปกครองตนเองและผู้อื่น หลักในการสร้างสัมพันธภาพ
อันดี ความสามัคคีของหมู่คณะและความดีงามแห่งสังคม นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้นำที่ปฏิบัติตามหลัก
พุทธปรัชญา ยังก่อให้เกิดอำนาจทางใจหรืออำนาจแห่งธรรมที่จะทำให้ผู้อื่นรักศรัทธา และเชื่อถือด้วย

^{๒๐} พระสามารถ อานนโท, “ภาวะผู้นำตามหลักสัปติธรรม : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”,
วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย),
๒๕๔๘, ๑๑๑ หน้า.

^{๒๑} พระมหาอุบล จรธมโม, “ปรัชญาการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท : การศึกษาเชิง
วิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, ๒๐๖ หน้า.

^{๒๒} พระมหาพิเชษฐ ฐิตสิริ, “หลักการปกครองของพระเจ้ามหาวชิตราชที่ปรากฏในกฎทนต์สูตร :
การศึกษาเชิงวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, ๑๓๔ หน้า.

ความจริงใจ อำนาจนี้เป็นอำนาจที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติความดีความงาม อันถูกต้องตามหลักแห่งเหตุผลที่เกิดขึ้นจากปัญญา^{๒๓}

วิเชียร พงษ์ไพบูลย์ ได้ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) พบว่า พุทธทาสภิกขุ มีความเห็นว่า การเมืองที่บริสุทธิ์ ก็คือการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ด้วยกันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ ท่านเสนอรูปแบบการปกครองว่าควรใช้รูปแบบธรรมราชา หรือรูปแบบเผด็จการโดยธรรม เพราะเป็นการปกครองที่ใช้อำนาจในการตัดสินใจรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านมีความเห็นว่า การเมืองเป็นเรื่องของรัฐที่จะต้องบริหารราชการแผ่นดินให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ภายใต้กรอบของกฎหมายและระเบียบวินัย โดยมีนักการเมืองนำมาใช้ปกครองบ้านเมือง มีจุดมุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์และสรรพสิ่ง ใน ๓ ระดับ คือ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์สังคม^{๒๔}

สรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้วิจัยเรื่องหลักอภิปไตยตามแนวพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธศาสนา กับแนวคิดด้านการเมืองและอนาคตของสังคมไทย รูปแบบกาพัฒนาพละ ๕ ในพุทธศาสนาเถรวาท ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม เกี่ยวกับอำนาจของผู้นำ ปรัชญาการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท หลักการปกครองของพระเจ้ามหาชัตราษที่ปรากฏกฎทันทสูตร พุทธปรัชญากับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ และการเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสกับพระพรหมคุณาภรณ์ ดังกล่าว

^{๒๓} สุวิน สุขสมกิจ, “พุทธปรัชญากับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ ศึกษากรณีกลุ่มผู้นำระดับกำนันผู้ใหญ่บ้าน”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๓, ๑๗๖ หน้า.

^{๒๔} วิเชียร พงษ์ไพบูลย์, “แนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. - ปยุตฺโต) : ศึกษาเปรียบเทียบ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒, ๑๕๙ หน้า.

บทที่ ๒

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้อำนาจโดยทั่วไป

การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจโดยทั่วไป ผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึงประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญดังนี้

๒.๑ ความหมายของอำนาจ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ

๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจ

๒.๔ การบริหารอำนาจ

๒.๑ ความหมายของอำนาจ

ความหมายของอำนาจ มีความหมายตามพจนานุกรม กับความหมายตามทัศนะของท่านผู้รู้ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายตามพจนานุกรม

ความหมายของอำนาจตามพจนานุกรม ผู้วิจัยได้นำความหมายใน พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน และพจนานุกรม ฉบับมติชน ดังนี้

พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า อำนาจ คือ สิทธิ ที่มีอิทธิพลที่จะบังคับให้ผู้อื่นต้องยอมทำตาม ไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่ หรือความสามารถบันดาลให้เป็นไปตามความประสงค์ เช่น อำนาจบังคับของกฎหมาย อำนาจบังคับบัญชา, ความสามารถหรือสิ่งที่สามารถทำหรือบันดาลให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ เช่น อำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์, กำลัง, พลัง เช่น อำนาจจิต อำนาจฝ่ายสูง อำนาจฝ่ายต่ำ, ความรุนแรง เช่น ชอบใช้อำนาจ, การบังคับบัญชา เช่น อยู่ใต้อำนาจบังคับ การขออำนาจศาล,^๑

พจนานุกรม ฉบับมติชน ให้ความหมายของอำนาจไว้ว่า อำนาจ คือ พลัง, สิทธิ, อิทธิพลที่จะบังคับให้ผู้อื่นต้องยอมทำตาม, ความสามารถที่จะบันดาลให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น, โดยปริยาย หมายถึง กำลัง, ความรุนแรง, การบังคับ^๒

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, ภาษาไทย-พจนานุกรม, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๗๑.

^๒มติชน, พจนานุกรม ฉบับมติชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๗), หน้า ๘๗๓.

๒.๑.๒ ความหมายตามทัศนะของท่านผู้รู้

ความหมายตามทัศนะของท่านผู้รู้ ได้นำเอาทัศนะของนักวิชาการชาวไทยและต่างประเทศมา นำเสนอ ดังนี้

กิริติ บุญเจือ กล่าวว่า ตามทัศนะของฟรีเดริค นิตเช่ (Friedrich Nietzsche) นั้น อำนาจ (Power) มิใช่อำนาจปกครองกดขี่ผู้อื่น แต่เป็นอำนาจสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ และปรัชญา โดยเริ่มจากรู้จักควบคุมกิเลส คนไร้กิเลสไม่มีหวังจะมีอำนาจ แต่ผู้มีกิเลสแก่กล้าและรู้จักควบคุมใช้ใน งานสร้างสรรค์ คนนั้นแหละเป็นคนมีอำนาจ^๓

วิรัช ธีรพันธ์เมธี กล่าวว่า สิทธิ (Rights) คืออำนาจหรือความสามารถในการกระทำใด ๆ ที่ไม่ ละเมิดต่อสิทธิของผู้อื่นมีทั้งสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ซึ่งเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติไม่ อาจมอบหมายหรือโอนให้แก่ใครได้ (Inalienable) เช่นสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ สิทธิในการแสวงหาที่อยู่ อาศัย การพักผ่อนหลับนอน เป็นต้น และสิทธิตามกฎหมาย (Legal Rights) เป็นสิทธิที่กำหนดขึ้นตาม กฎหมายเป็นสิทธิโดยสมมุติ ซึ่งสามารถมอบหมายหรือเปลี่ยนแปลงได้เสมอ เช่นสิทธิในการพูด การ เขียน สิทธิในการได้รับยกเว้นกฎหมายต่าง ๆ เป็นต้น^๔

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล กล่าวไว้ว่า อำนาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ อำนาจ ไม่ใช่สิ่งของหรือพลังพิเศษที่ผู้ใดจะยึดครองเอาไว้ได้โดยไม่สัมพันธ์กับเงื่อนไขต่าง ๆ เช่นเดียวกับ ปรากฏการณ์อื่น ๆ ปรากฏการณ์แห่งอำนาจเกิดขึ้นและดำรงอยู่โดยอิงอาศัยนานาปัจจัย พูดอีกแบบ คืออำนาจมีกฎเกณฑ์ในการก่อเกิด ดำเนินไปและดับสูญอย่างเคร่งครัด และกฎเกณฑ์เหล่านั้นก็อยู่ใน กรอบกฎอหิทัปปัจจยตาอย่างเลี่ยงไม่พ้น เช่นนี้แล้วอำนาจจึงเป็นสุญตา อำนาจไม่มีแก่นสารอิสระจาก ปัจจัยที่ค้ำจุน อำนาจมีลักษณะเป็นความว่างอย่างยิ่ง^๕

ขุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ กล่าวว่าพลังอำนาจ (Power) เป็นความสามารถและศักยภาพของบุคคลที่ เกิดจากการสร้างสมเพิ่มพูนโดยประสบการณ์และการเรียนรู้ปฏิบัติจนเป็นคุณลักษณะที่มีพลังผลักดัน ทำให้เกิดการเคลื่อนที่ (Movement) หรือเปลี่ยนแปลงได้ และกลายเป็นอิทธิพลส่งผลกระทบต่อบุคคลหรือ

^๓ กิริติ บุญเจือ, ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๒๓๓.

^๔ วิรัช ธีรพันธ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, มปป), หน้า ๒๙.

^๕ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, อำนาจแห่งความว่าง ความว่างแห่งอำนาจ รวมปาฐกถาในรอบห้าปี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๑), หน้า ๒๘๓.

สิ่งแวดล้อมจึงมีค่าและความหมายที่คล้ายคลึงกัน คือพลังอำนาจและอิทธิพล (Power and Influence) พลังอำนาจหมายถึงแรงผลักดันที่เกิดจากความสามารถหรือศักยภาพของบุคคลที่เป็นผลมาจากพลังทางกายภาพและพลังทางจิตใจรวมทั้งการใช้พลังทางปัญญาทำให้เกิดพลังอำนาจส่วนอิทธิพลคือการส่งผลเกี่ยวเนื่องกันซึ่งเป็นผลมาจากการใช้พลังอำนาจอย่างไรก็ตามพลังอำนาจเกิดจากภายในบุคคลเป็นการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติจนกลายเป็นอำนาจเป็นคุณลักษณะของบุคคล^๖

ติช นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) กล่าวว่า สิ่งที่คนส่วนใหญ่เรียกว่าอำนาจนั้นชาวพุทธเราเรียกตัณหาหรือความอยากตัณหาห้าอย่างได้แก่ ความกระหายอยากในความร่ำรวย ในความมีชื่อเสียง ในกามารมณ์ ในอาหารที่หรูหราพิเศษ และในการนอน ในพุทธศาสนาเราพูดถึงอำนาจที่แท้จริงห้าประการหรือพลังงานทั้งห้า อันได้แก่ ศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ และปัญญา อำนาจทั้งห้านี้คือพื้นฐานของความสุขอันแท้จริง ซึ่งล้วนอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม^๗

สรุป ความหมายของอำนาจ ตามพจนานุกรมภาษาไทย ตามพจนานุกรมฉบับมติชน ตามทัศนะของท่านผู้รู้ ส่วนมากจะกล่าวถึง พลังพิเศษที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ และนอกตัวมนุษย์ ที่สามารถที่จะบังคับและครอบงำสิ่งที่อยู่ใต้อำนาจให้ยอมตามได้ การได้รับการยอมรับนับถือ สิทธิในการกระทำใด ๆ ที่ไม่ละเมิดต่อสิทธิของผู้อื่นโดยการได้รับมอบหมายให้มีสิทธิตามกฎหมายและประเพณี เป็นต้น

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ

แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ ผู้วิจัยมุ่งจะกล่าวถึงอำนาจโดยทั่วไป แนวคิดอำนาจและวิวัฒนาการการเมืองไทย และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจตามทัศนะของนักวิชาการตะวันตก ดังนี้

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจโดยทั่วไป

เมื่อกล่าวถึงคำว่า“อำนาจ”คนส่วนใหญ่คงจะรู้สึกคุ้นเคยกับคำๆ นี้เป็นอย่างดีเพราะความสัมพันธ์ทางสังคมที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจดูจะแทรกซึมแผ่ซ่านและปรากฏอยู่ในชีวิตทางสังคมวัฒนธรรมของเราทุกคนตั้งแต่ในจุดเล็กๆ ไกลตัวจนไกลตัวออกไป ความสัมพันธ์เชิงอำนาจปรากฏในหลายโครงสร้างสถาบันสังคมนับตั้งแต่ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถานที่ทำงาน สถาบันเศรษฐกิจการเมือง รัฐ และกลไกปฏิบัติการของรัฐด้านอุดมการณ์ เช่นสถาบันการศึกษา ความเชื่อ ศาสนา สื่อ และกลไกรัฐด้านการบังคับ เช่น ศาล กฎหมาย คุก กองทัพ ตำรวจ และยังพบใน

^๖ ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, อ่างใน ออนซอนด์, Multiply, “ทฤษฎีพลังอำนาจ(Theory of Power)”, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๑.๕๙ น., <http://onzond.multiply.com>, (วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๐๙.๔๙ น.)

^๗ ติช นัท ฮันห์, ศิลปะแห่งอำนาจ, แปลโดย จิตร ติณทเสถียร และสังฆะหมู่บ้านพลัมประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟรีมายด์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗.

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีในลักษณะต่างๆ เช่น ระหว่างเพศ วัย ชนชั้น ชชาติพันธุ์ คนชายขอบ (marginal groups)^๕ อาทิเช่น แรงงานข้ามชาติที่ลักลอบเข้าเมือง โสเภณี เด็กเร่รอน คนติดเชื่อเอดส์ ขอทาน คนพิการ เกย์ และเลสเบียน เป็นต้น

เมื่อมองไปรอบๆ ตัว ความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงอำนาจจะเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ชิดกับเรามาก ซึ่งปรากฏอยู่ในปริบทพลทั้งที่เป็นชีวิตในพื้นที่ส่วนตัวและชีวิตในพื้นที่สาธารณะ อำนาจกระจายอยู่รอบตัวมนุษย์ในสังคม ทุกคนล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสร้างอำนาจผ่านการตีความวาทกรรมเรื่องอำนาจ และเป็นผู้ใช้อำนาจในทางใดทางหนึ่งรวมทั้งเป็นผู้รับผลของอำนาจขึ้นอยู่กับบริบทความสัมพันธ์ทางสังคมของใครกับใครและอย่างไรในแต่ละสถานการณ์

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสถานภาพ ทิศทางและสังเคราะห์มโนทัศน์เรื่องอำนาจในเชิงมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เพื่อสามารถนำไปวิเคราะห์สิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม

๒.๒.๒ แนวคิดอำนาจและวิวัฒนาการทางการเมืองไทย

แนวคิดอำนาจในสังคมไทยมีวิวัฒนาการเรื่อยมา ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดอำนาจและวิวัฒนาการ การเมืองไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ตอนต้น และช่วงหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน

๑) แนวคิดอำนาจสมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น

อุดมการณ์ทางการเมืองของไทย ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากคติทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่เผยแผ่อย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชน มีส่วนสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อของชาวไทยทั้งหลาย^๖ จึงสามารถแบ่งแนวคิดอำนาจในสมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ตอนต้น นี้ ออกเป็น ๒ รูปแบบการปกครอง ตามคติของพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ คือ ระบอบการปกครองแบบธรรมราชา และระบอบการปกครองแบบเทวราชา ผู้วิจัยจะได้นำเสนออุดมการณ์การปกครองในแต่ละสมัย ดังนี้

^๕ชูศักดิ์ วิทยาลักษณ์, สังคมศาสตร์กับการศึกษาคนชายขอบ, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^๖มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของการเมืองไทย, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๖๑.

(๑) สมัยสุโขทัย

อุดมการณ์การปกครองแบบธรรมราชาได้เข้ามามีบทบาทเด่นชัดต่อการปกครองของไทยในสมัยสุโขทัย ซึ่งพัฒนาการมาจากการปกครองแบบ ปิตุราชา หรือการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ศิลาจารึก และหนังสือไตรภูมิพระร่วงซึ่งจารึกและแต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย แสดงความคิดที่ยกย่องกษัตริย์ผู้รัฐธรรมนูญปกครองโดยธรรม และอุปถัมภ์พุทธศาสนา ทั้งกล่าวว่าธรรมราชาย่อมเหนือกว่ากษัตริย์ที่ปกครองด้วยกำลัง และจะมีพระราชอำนาจไต่ยืนนานกว่าด้วย

(๒) สมัยอยุธยา

อุดมการณ์ทางการเมืองตามคติพราหมณ์ คือลัทธิเทวราชา เริ่มปรากฏอิทธิพลเด่นชัดต่อการเมืองการปกครองของไทยมากขึ้น พร้อม ๆ กับการขยายตัวของอาณาจักรอยุธยา ซึ่งยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์แบบเทวราชานี้ ตามคติเทวราชา พระมหากษัตริย์ไม่ได้อยู่ในฐานะปราชญ์รัฐธรรมนูญ เช่นธรรมราชา แต่ทรงเป็นอวตารปางหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเสด็จลงมาปกครองเหล่าทวยราษฎร์ พระราชอำนาจของพระองค์จึงไม่ใช่มาจากสัญญาประชาคม ตามที่ตกลงกันไว้แบบสถาบันการเมืองการปกครองเริ่มแรกที่พุทธศาสนากล่าวถึง และไม่ใช่มาจากความเป็นผู้มีธรรมะเหนือผู้อื่น แบบธรรมราชา แต่เนื่องจากฐานะแห่งสมมุติเทพของพระองค์ ด้วยเหตุนี้พระราชอำนาจของกษัตริย์ตามแบบเทวราชา จึงยิ่งใหญ่เหนือมนุษย์ธรรมดาสามัญและหาขอบเขตไม่ได้

(๓) สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในสมัยนี้ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมส่งผลให้คติการปกครองแบบธรรมราชา ได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งหนึ่งให้เป็นหลักในการปกครองประเทศ อุดมการณ์แบบเทวราชาถูกลดความสำคัญลง พิธีกรรมหลายอย่างถูกตัดทอนหรือยกเลิกเพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชนให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น พระราชอำนาจ ความยิ่งใหญ่ น่าเกรงขามของสถาบันพระมหากษัตริย์ย่อมลดลง แต่ความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพยกย่องคงอยู่ การปกครองในสมัยนี้ เป็นการผสมผสานระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองแบบธรรมราชาและเทวราชา หล่อหลอมให้เกิดแนวความคิดเรื่องอำนาจและความชอบธรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัวในสังคมไทย^{๑๐}

จากแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจในสมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะเห็นได้ว่า อุดมการณ์ทางการเมืองแบบธรรมราชาและเทวราชามีความแตกต่างกันทั้งในด้านพิธีกรรม ที่มาของอำนาจ ขอบเขตอำนาจ และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน แต่ก็สามารถที่จะผสมผสานและฝังรากลึกในสังคมไทยไม่สามารถแยกออกจากกันได้จนถึงปัจจุบัน แม้ระบอบการปกครองจะเปลี่ยนไป แต่ทางด้านพิธีกรรม ความเชื่อ ของสังคมไทยยังคงยึดถือทั้งแนวคิดของพุทธกับพราหมณ์ควบคู่กันไป

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒-๖๔.

๒) วิวัฒนาการ การเมืองไทยช่วงหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน ในยุคนี้เป็นยุคแห่งการปฏิวัติระบอบการเมืองการปกครองจากเดิมของไทยที่ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงปี ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญเป็นหลักปกครองประเทศ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดอำนาจในช่วงต่าง ๆ หลังเปลี่ยนระบอบการปกครองจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

พัฒนาการทางการเมืองไทย ช่วง ปี ๒๔๗๕ - ๒๕๐๐

การเมืองในยุคนี้ เรียกว่า อมาตยาธิปไตย คือ ข้าราชการเป็นผู้กำหนดทิศทางของประเทศทั้งหมด ในช่วงนี้มีการต่อสู้ในเชิงอุดมการณ์ เพราะกลุ่มข้าราชการที่ร่วมมือในการเปลี่ยนแปลงมี ๔ กลุ่มหลัก ๆ คือ

๑) กลุ่มสังคมนิยมประชาธิปไตย กลุ่มนี้ตัวบุคคลที่เป็นผู้นำคือ นายปรีดี ยพมยงค์ ที่นำประเทศไปสู่รัฐสวัสดิการ

๒) กลุ่มจารีตนิยม กลุ่มเชื้อพระวงศ์เก่ามีอำนาจในวงราชการ

๓) กลุ่มทหารนิยม (ลัทธิทหาร) ผู้นำกลุ่มคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ตอนหลังเป็นเผด็จการเข้ากับนาซี

๔) กลุ่มเสรีนิยม แกนนำกลุ่มมีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ทั้งสี่กลุ่มก็ต่อสู้กันในแวดวงชิงอำนาจทางการเมือง ประมาณปี ๒๓๙๐ - ๒๕๐๐ ยุคเผด็จการทหาร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมือง และเป็นมือขวาของ จอมพล แปลก พิบูลสงครามในช่วงนี้เกิดมี ๓ ปราบกฏการ คือ ๑. อเมริกาต้องการเอาประเทศไทยเป็นประเทศยุทธศาสตร์ในการสู้กับคอมมิวนิสต์ ๒. ประกอบกับ จอมพลสฤษดิ์ เห็นว่าการต่อรองของ สส. ๓. ข้าราชการไม่สามารถคุมกันได้ จึงทำให้จอมพลสฤษดิ์ร่วมมือกับอเมริกาสถาปนาระบอบปฏิวัติ คือ รัฐประหาร จอมพล ป^{๑๑}

ช่วงปี ๒๕๐๑ - ๒๕๑๒

ช่วงนี้สังคมไทยเป็นลัทธิทหารนิยมบวกกับทุนนิยม โดยจอมพลสฤษดิ์ เป็นผู้นำทุนนิยมเข้ามา โดยไปรับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจากอเมริกา รับนโยบายเศรษฐกิจจากธนาคารโลก (เขียนแผนให้) จอมพลสฤษดิ์ ก็มาจัดการภายในประเทศให้สงบเพื่อตนเองจะได้ใช้หลักทุนนิยมได้เต็มที่ คือห้ามไม่ให้มีการประท้วง คนไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลถูกขังคุกหมด สื่อมวลชน (บางแห่ง) ก็ถูก

^{๑๑}วันเพ็ญ สิริยงสวัสดิ์, วิวัฒนาการการเมืองไทย, สภาองค์กรกรุงเทพมหานคร, <http://coc.nida.ac.th/node/7738>, (วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ เวลา 08.39 น.)

เผาโรงพิมพ์ ในด้านทุนนิยมเปิดรับนักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุน เริ่มสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ประปา ไฟฟ้า เชื้อน เป็นโครงสร้างพื้นฐานรองรับการเติบโตของทุน ในทางอุดมการณ์มีคำขวัญ “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” ประกาศตอกย้ำทุกวัน

ช่วงปี ๒๕๑๔

จอมพลถนอมประสพปัญหาการเมือง ในการลงมติ พรบ.งบประมาณ เกิดกลุ่มทุนท้องถิ่นรวมมือกับนายทุนชาติ อดีตขุนศึกและข้าราชการ และมีกลุ่มปัญญาชนนักคิดสังคมนิยมประชาธิปไตยเข้ามาบีบบทบาทมากขึ้น

ช่วงปี ๒๕๒๒ – ๒๕๓๑

เป็นช่วงรากฐาน คือ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี เราเรียกว่ามี ประชาธิปไตยครึ่งใบ คืออำนาจของอมาตยาธิปไตย (ข้าราชการ) มีอยู่ครึ่งหนึ่ง และ กลุ่มนายทุนที่กำลังเติบโตมีอำนาจอีกครึ่งหนึ่ง ในการเลือกตั้ง

ช่วงปี ๒๕๔๔ – ๒๕๔๙

มีนายทุนชาติใหม่เข้ามาคือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สร้างภาพลักษณ์หัวหน้าที่เป็นผู้บริหารยุคใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ทรัพยากรของยุคนี้เน้นการบริหารมีประสิทธิภาพก้าวทันโลกเอาไว้โชว์ มีนโยบายประชานิยมเอาใจมวลคนฐานล่าง ดึงกลุ่มท้องถิ่นที่อยู่ในเครือข่ายอุปถัมภ์ให้มาร่วมให้เป็นพรรคใหญ่

การเมืองในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐

มีกลไกการตรวจสอบที่เข้มข้นกว่าและลงโทษแรงกว่า กลไกการตรวจสอบก็เปิดให้คนนอกเข้าไปร่วมได้มากกว่า แต่ระบบการเลือกตั้งกลับล่าช้ากว่าปี ๒๕๕๐ เพราะย้อนกลับไปใช้แบบปี ๒๕๓๙ คือหนึ่งเขตเลือกตั้ง ๓ คน ทำให้ได้ สส. แบบเต็มๆ เข้ามา ดังนั้นถ้าไม่เปลี่ยนระบบการเลือกตั้ง คนไทยก็ได้ สส. คนเต็ม ๆ เข้ามาอีก ส่วนระบบการตรวจสอบก็พอใช้ได้ ดังนั้นการแก้รัฐธรรมนูญคือควรแก้ที่ระบบการเลือกตั้ง ส่วนระบบอื่นคงไว้ไม่ต้องแก้ให้ยุ่งยาก เราต้องแก้ให้ระบบการเลือกตั้งเปิดพื้นที่ให้คนอื่น ๆ ในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดอำนาจทางการเมืองด้วย ดังนั้นการเลือกตั้งแบบพื้นที่ให้ใช้แบบเลือกหนึ่งเสียงหนึ่งคนระบบได้คะแนนเสียงส่วนใหญ่ (มากกว่า ๕๐%) และมีการคิดกันว่าควรมีการเลือกตั้งแบบจากกลุ่มวิชาชีพ และกลุ่มภาคส่วนอื่นๆในสังคม การซื้อเสียงแน่นอนว่ายังมีอยู่แต่จะมีการตรวจสอบกันมากขึ้น รัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๕๐ นี้ ถูกประกาศใช้หลังจากเหตุการณ์รัฐประหารรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จนถึงปัจจุบัน ปี ๒๕๕๖ รัฐบาล นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๕๔)

สรุปแนวคิดเรื่องอำนาจช่วงหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน สามารถสรุปได้ เป็น ๒ ประการ คือ ๑. แนวคิดอำนาจที่สามารถครอบครองได้ และ ๒. แนวคิดอำนาจที่ไม่

สามารถครอบครองได้

(๑) แนวคิดอำนาจที่สามารถครอบครองได้ ซึ่งแบ่งเป็นสองส่วน คือ ๑. อำนาจหน้าที่ มีกฎระเบียบและตำแหน่งเป็นฐาน ๒. อิทธิพล เพราะอิทธิพลมีฐานหลายฐานตั้งแต่เรื่องความมั่งคั่ง คือ คนที่มีเงิน หรือ ความรู้ ที่จะบอกว่าอันนี้ใช่ อันนี้ไม่ใช่ อันไหนถูกอันไหนผิด ซึ่งความรู้มีอิทธิพลต่อคนที่จะเป็นผู้พูดคนสุดท้าย อีกเรื่องหนึ่งให้เห็นบ่อยคือ ๑. การจัดตั้งมวลชน ๒. ศักยภาพในการใช้ความรุนแรง หรือ ๓. อาจเป็นคนที่อยู่ในตำแหน่งที่อยู่ใกล้ชิดกับคนมีอำนาจหน้าที่ เช่น เลขาหน้าห้อง

(๒) แนวคิดอำนาจที่ไม่สามารถครอบครองได้ คือ อำนาจมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอด อำนาจในความหมายนี้เป็นกระบวนการพลังสร้างการเปลี่ยนแปลง อำนาจในความหมายนี้จึงหมายความว่าทุกคนในสังคมมีอำนาจที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจตามทัศนะของนักวิชาการตะวันตก

นักวิชาการชาวตะวันตกที่กล่าวถึงเรื่องอำนาจ มี แมกซ์เวเบอร์, คาร์ล มาร์กซ์, เทอร์เนอร์, ซีไรท์มิลส์, ราล์ฟดาร์เรนดอร์ฟ, ปีเตอร์เบลลา, อันโตนิโอ กรัมสซี, และมิเชล พูโกต์ ดังนี้

๑) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของแมกซ์เวเบอร์ (Max Weber)

แมกซ์เวเบอร์ (Max Weber) เวเบอร์อธิบายว่าในการพิจารณาความสัมพันธ์ทางสังคมเราต้องเข้าใจคำหลักสองคำนี้คือ อำนาจ (Power) และสิทธิอำนาจ (Authority) เวเบอร์ให้ความสำคัญกับสิทธิอำนาจซึ่งจะเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมในสังคมสมัยใหม่ และกล่าวถึงความหมายของอำนาจ ประเภทแบบแผนของอำนาจ สิทธิอำนาจ และที่มาของอำนาจ ดังนี้

(๑) ความหมายของอำนาจ อำนาจ (Power) คือ ความสามารถหรือศักยภาพของบุคคลหรือกลุ่มในสถานภาพหนึ่งๆ ที่จะกระทำการให้บรรลุเป้าหมายความตั้งใจของตนเอง แม้ว่าจะถูกต่อต้านจากบุคคลอื่น อำนาจเชื่อมโยงกับการยอมรับ/เกียรติยศ (prestige) คนที่มีอำนาจมากก็จะได้รับการยอมรับมาก บุคคลที่สามารถแสดงความต้องการของตนเองได้และความต้องการของตนเองเหนือกว่าความต้องการของผู้อื่นคือผู้มีอำนาจ มีนัยที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่เท่ากันระหว่างผู้ที่มีอำนาจมากกว่ากับผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า หรือผู้มีอำนาจกับผู้ไร้อำนาจ ดังนั้นโดยความหมายนี้อำนาจจึงมีความเกี่ยวข้องกับการครอบงำ (domination)

(๒) ประเภทแบบแผนของอำนาจประเภทแบบแผนของอำนาจ มี ๒ แบบ คือ อำนาจบังคับ (coercive power) กับ อำนาจชอบธรรม (legitimate power/authority)

๑ อำนาจบังคับตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้กำลังบังคับ ขาดความชอบธรรม

๒ อำนาจชอบธรรมมีการบังคับโดยใช้ข้อตกลง ในลักษณะที่มีความชอบธรรมเพราะเป็นอำนาจที่ได้รับการยินยอมและเห็นชอบให้ใช้อำนาจจากผู้อยู่ใต้อำนาจ

(๑) สิทธิอำนาจ สิทธิอำนาจ (Authority) คือสิทธิโดยชอบธรรมที่จะคาดหวังให้ผู้อื่นเต็มใจเชื่อฟังคำสั่งของตน สิทธิอำนาจมีนัยของระเบียบกฎหมายหรือกฎระเบียบแอบแฝงอยู่ คำว่าสิทธิโดยชอบ

ธรรมแปลว่าสังคมหรือกลุ่มยินยอมให้บุคคลได้รับอำนาจนี้ อำนาจอันชอบธรรมสัมพันธ์กับภาวะผู้นำ (leadership) เป็นสิทธิของผู้นำและเป็นความชอบธรรมที่คนอื่น ๆ ให้การยอมรับ เช่น รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ตำรวจสามารถพกพาอาวุธปืนได้

(๓) ที่มาของสิทธิอำนาจมี ๓ แบบ คือ^{๑๒}

๑ สิทธิอำนาจตามประเพณี (Traditional Authority) คือ การมีอำนาจตามที่ชนบธรรมเนียม- เนียมประเพณีกำหนดไว้ สิทธิอำนาจในลักษณะนี้ มีที่มาจากความเชื่อตามสังคมประเพณีดั้งเดิมและสังคมปัจจุบัน

๒ สิทธิอำนาจบนรากฐานบุญบารมี (Charismatic Authority) เป็นสิทธิอำนาจอันเกิดจากคุณลักษณะของผู้นำที่มีบุญบารมีเป็นที่ปรากฏและยอมรับ

๓ สิทธิอำนาจที่อยู่บนหลักเหตุผลหรือกฎหมาย (Rational Legal- Authority) หมายถึงอำนาจที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ที่ถูกต้องตามหลักเหตุและผลหรือกฎข้อบังคับที่ถูกกำหนดเอาไว้ เช่น สิทธิอำนาจที่อาจารย์จะให้เกรดกับนักศึกษา สิทธิอำนาจที่ตำรวจจับกุมผู้กระทำผิด สิทธิอำนาจที่ผู้พิพากษาจะตัดสินคดี เป็นต้น

เวเบอร์ (Weber) อธิบายว่าสิทธิอำนาจทั้งสามแบบเป็นแบบในอุดมคติจะไม่แยกจากกันเด็ดขาด ลักษณะของสิทธิอำนาจจะมีการผสมปนเปกัน บางที่สิทธิอำนาจก็มีฐานที่มามากกว่าหนึ่งแบบผสมกัน

๒) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx)

แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของคาร์ล มาร์กซ์ มีทฤษฎีของโครงสร้างทางสังคม ทฤษฎีการแบ่งชนชั้นทางสังคม และทฤษฎีความสัมพันธ์ที่เป็นปรปักษ์และความขัดแย้งกัน ดังนี้

(๑) ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) กล่าวไว้ว่า ในการก่อรูปทางสังคมนั้นทฤษฎีของมาร์กซ์เชื่อว่ามีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ส่วน คือ โครงสร้างส่วนล่าง และโครงสร้างส่วนบน

๑ โครงสร้างส่วนล่างที่เป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้สังคม มีวิธีการผลิตทางเศรษฐกิจ(mode of production)เป็นฐานสำคัญเป็นการกำหนดระบบการผลิตในแต่ละยุคสมัยของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคม โดยการจัดการ การควบคุม และการกระจาย ทรัพยากรทุน ที่ดิน เทคโนโลยี แรงงาน เป็นต้น

๒ โครงสร้างส่วนบนประกอบด้วยการเมือง กฎหมาย และวัฒนธรรม (เช่น ศาสนา อุดมการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี ศิลปะ ดนตรี รสนิยม)

^{๑๒}สุภางค์ จันทวานิช, ทฤษฎีสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕๙.

มาร์กซ์เชื่อว่าโครงสร้างส่วนล่างมีอำนาจในการเป็นตัวกำหนดเนื้อหาและรูปแบบการแสดงออกของโครงสร้างส่วนบน กล่าวโดยสรุปคือ โครงสร้างส่วนบน (การเมือง กฎหมาย และวัฒนธรรม) เป็นเพียงภาพสะท้อนของโครงสร้างส่วนล่าง (เศรษฐกิจ)

ในแต่ละสังคมยังประกอบไปด้วยชนชั้นที่สัมพันธ์กันในระบบการผลิตในระบบทุนนิยม ชนชั้นที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองคือ ชนชั้นนายทุน ทำให้ชนชั้นนี้มีอิทธิพลในการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบของโครงสร้างส่วนบนมีผลต่อการครอบงำระบบการเมือง กฎหมายและวัฒนธรรมของประชาชนส่วนใหญ่ ให้หันมารับใช้หรือให้ความชอบธรรมแก่โครงสร้างส่วนล่างหรือระบบการผลิตแบบทุนนิยมนั่นเอง

(๒) ทฤษฎีการแบ่งชนชั้นทางสังคม สำหรับเรื่องชนชั้นนั้นมาร์กซ์คลาสสิกมีวิธีการจำแนกจากความสัมพันธ์ทางสังคมของแบบวิถีการผลิต ระหว่างผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต (ได้แก่ ทุน ที่ดิน และแรงงาน) ในระบบการผลิตหนึ่งๆ กับผู้ผลิต ซึ่งหมายถึงกรรมกร ผู้ยากไร้ที่จำเป็นต้องขายแรงงานให้กับผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหนึ่งๆ ในสังคม คนกลุ่มแรกหมายถึงชนชั้นนายทุน ส่วนคนกลุ่มหลังหมายถึงชนชั้นกรรมมาชีพ หรือ กรรมกร ที่เป็นผู้ผลิต ความสัมพันธ์ระหว่าง ๒ ชนชั้นนี้เป็นความสัมพันธ์เชิงขัดแย้ง ไม่เท่าเทียมกันเนื่องจากชนชั้นกรรมมาชีพถูกกดขี่ขูดรีด เอาเปรียบแรงงานโดยชนชั้นนายทุน ในระบบการผลิตแบบทุนนิยม การครอบครองทรัพย์สินส่วนตัว (private property) เป็นหัวใจสำคัญของการนำไปสู่การเกิดชนชั้นและชนชั้นนำไปสู่การขัดแย้งเชิงอำนาจ ส่วนสาเหตุที่กรรมกรจำนวนมากยังคงยินดีที่จะอยู่ในระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยม เป็นเพราะเกิดจิตสำนึกจอมปลอม ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบทุนนิยมมีการควบคุมและครอบงำทางอุดมการณ์ที่ค่อนข้างทรงประสิทธิภาพ ทำให้ชนชั้นกรรมมาชีพหลงใหลได้ปลื้มกับระบบทุนนิยมโดยไม่ตระหนักถึง หรือมองเห็นความสัมพันธ์ที่เอารัดเอาเปรียบของนายทุนผ่านระบบการผลิต

(๓) ทฤษฎีความสัมพันธ์ที่เป็นปรปักษ์และความขัดแย้งกัน ในความสัมพันธ์ที่เป็นปรปักษ์และขัดแย้งกันนี้ มาร์กซมองว่ารัฐก็มีบทบาทอยู่ด้วย แต่เป็นบทบาทในเชิงลบ กล่าวคือ รัฐเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำหน้าที่ครอบงำชนชั้นโดยการที่ชนชั้นหนึ่งครอบครองอำนาจในระบบการปกครองทางการเมือง ชนชั้นนายทุนคือชนชั้นที่ครองอำนาจนั้น ชนชั้นนายทุนใช้รัฐและสถาบันในสังคมครอบงำชนชั้นแรงงาน เมื่อความขัดแย้งรุนแรงถึงที่สุด ชนชั้นแรงงานก็จะทำการปฏิวัติเพื่อล้มล้างรัฐที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือครอบงำนี้ รัฐที่ยอมให้นายทุนเข้าครอบงำเป็นรัฐที่เสื่อมถอยหรือด้อยกำลังวังชา^{๓๓}

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๑-๒๐๒.

๓) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของเทอร์เนอร์ (Turner)

เทอร์เนอร์ (Turner) ได้กล่าวถึงแนวคิดอำนาจของคาร์ล มาร์กซ์ และได้เรียบเรียงความคิดของมาร์กซ์ในรูปแบบใหม่ ไว้ ๖ ประการ คือ

๑ ยิ่งการแบ่งปันสิ่งของหายากเป็นไปอย่างไม่เสมอภาคเท่าไร การขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มที่มีอำนาจและกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจในสังคมก็จะยิ่งมีมากขึ้น

๒ ยิ่งกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจตระหนักในผลประโยชน์ที่แท้จริงของพวกตนมากขึ้นเท่าไร ก็จะต้องเพิ่มความเข้มแข็งในการที่จะตั้งข้อสงสัยความชอบธรรมของระบบการแบ่งปันสิ่งของหายากนั้นมากขึ้น

๓ ยิ่งกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจตระหนักในผลประโยชน์ที่แท้จริงของพวกตนมากขึ้นเท่าไร และยิ่งเขามีความสงสัยในความชอบธรรมของระบบการแบ่งปันสิ่งของหายากในสังคมมากขึ้น ความเข้มแข็งที่เขาจะเข้าร่วมในการขัดแย้งอย่างเปิดเผย กับกลุ่มที่มีอำนาจของสังคมก็จะยิ่งมีมากขึ้น

๔ ยิ่งสมาชิกของกลุ่มที่อยู่ใต้อุดมการณ์เดียวกันมากขึ้นเท่าไรและยิ่งโครงสร้างภาวะผู้นำทางการเมืองมีความก้าวหน้าพัฒนามากขึ้น การแบ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจและกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจก็จะยิ่งมีมากขึ้น (หรือชัดเจนขึ้น)

๕ ยิ่งมีการแบ่งกลุ่มที่มีอำนาจ และกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจมากขึ้นเท่าไร การขัดแย้งก็จะยิ่งมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

๖ ยิ่งการขัดแย้งมีความรุนแรงมากขึ้นเพียงไร การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของระบบสังคมและการแบ่งปันสิ่งของหายากเสียใหม่ก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น^{๑๔}

๔) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของซี ไรท์มิลล์ (C. Wright Mills)

ซี ไรท์มิลล์ (C. Wright Mills) ซึ่งถือได้ว่าเป็นนักสังคมวิทยาชาวอเมริกันคนแรก ที่รับเอาความคิดของมาร์กซ์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วนักสังคมวิทยาอเมริกันจะนิยมความคิดของเวเบอร์ งานเขียนที่สำคัญของมิลล์คือ เรื่องชนชั้นผู้นำ (Power Elite: 1956) หรืออาจแปลได้ว่าหมายถึงคนระดับนำที่มีอำนาจ คือชนชั้นปกครองที่ประกอบไปด้วยนักธุรกิจ กลุ่มการเมือง และผู้นำทางการเมือง การใช้อำนาจของคนเหล่านี้เป็นการใช้อำนาจเชิงสถาบันมากกว่าส่วนบุคคล มิลล์ได้วิเคราะห์ว่ากลุ่มอำนาจทั้งสามที่รวมตัวกันเป็นชนชั้นผู้นำนี้ ขาดความรู้สึกรับผิดชอบ (accountability) ต่อประชาชน แต่พึ่งพาอาศัยกันเพื่อกุมอำนาจได้อย่างสมบูรณ์ เป็นคนกลุ่มที่มีภูมิหลังทางสังคมและการศึกษาเหมือนกัน จึงไม่เป็นเรื่องแปลกที่ผู้นำสูงสุดทางการเมืองหรือนักธุรกิจที่รวยมากๆ จะกลายเป็น

^{๑๔} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๗๕.

ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา คนเหล่านี้นอกจากจะยึดกุมอำนาจแล้วยังทำทุกอย่างเพื่อตนเองงาน
ชิ้นนี้ของมิลส์จึงเป็นงานที่วิเคราะห์ชนชั้นนายทุนในสังคมอเมริกันอย่างไม่เกรงใจใคร^{๑๕}

๕) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของราล์ฟดาห์เร็นดอร์ฟ (Ralph Dahrendorf)

ราล์ฟดาห์เร็นดอร์ฟ (Ralph Dahrendorf) ได้นำเสนอแนวคิดนีโอมาร์กซิสต์ในเรื่องความ
ขัดแย้ง สิทธิอำนาจ และกลุ่มสังคม และทฤษฎีความขัดแย้งโมเดล

(๑) แนวคิดนีโอมาร์กซิสต์ในเรื่องความขัดแย้ง สิทธิอำนาจ และกลุ่มสังคม

๑ ความขัดแย้ง (conflict) ในหนังสือเรื่อง Class and Class Conflict in Industrial Society
(1967) ดาห์เร็นดอร์ฟได้เสนอความคิดของเขาว่า สังคมดำรงอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งของ
ผลประโยชน์และความกดดันจากพลังบีบบังคับ ความขัดแย้งและความสมานฉันท์ (consensus) เป็น
ความจำเป็นพื้นฐานของกันและกันให้สังคมดำรงอยู่ได้ ความขัดแย้งไม่ได้เกิดจากการเป็นหรือไม่เป็น
เจ้าของปัจจัยการผลิต แต่อยู่ที่สิทธิอำนาจ (authority) ที่คนกลุ่มหนึ่งมีเหนือคนอีกกลุ่มหนึ่ง

๒ สิทธิอำนาจ (authority) อำนาจไม่ได้มีอยู่ในตัวปัจเจกบุคคล แต่อยู่ที่ตำแหน่งในสังคมของ
บุคคล ซึ่งในแต่ละตำแหน่งของบุคคลในสังคมมีอำนาจไม่เท่ากัน ผู้มีอำนาจ คือ ผู้มีอำนาจเหนือกว่า
(superordination) เขาได้คาดหวังว่าจะควบคุมผู้ที่อยู่ใต้อำนาจ (subordination) โดยคนสองกลุ่มนี้
มีผลประโยชน์ที่มีเนื้อหาและทิศทางที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้มีอำนาจเหนือกว่าจะรักษาสถานภาพ
ตามที่เป็นอยู่ (status quo) ส่วนของผู้ที่อยู่ใต้อำนาจจะแสวงหาความเปลี่ยนแปลง ทั้งสองฝ่ายต่างมี
ผลประโยชน์ที่ไม่เหมือนกัน ผลประโยชน์ประกอบด้วยผลประโยชน์แอบแฝง (latent interest) และ
เป็นผลประโยชน์ตามบทบาทที่มีได้สำนึก กับผลประโยชน์ที่ปรากฏชัด (manifested interest) นั่นก็
คือผลประโยชน์แอบแฝงที่กลายเป็นสิ่งที่มีความสำนึก

๓ กลุ่มสังคม กลุ่มสังคมมี ๓ ระดับ ได้แก่ ๑. กลุ่มเสมือนกลุ่ม (quasi group) มารวมตัวกันเพื่อ
ผลประโยชน์อย่างเดียว ๒. กลุ่มผลประโยชน์ (interest group) คือ กลุ่มที่มารวมกันโดยมีแบบแผน
พฤติกรรมร่วมกัน เป็นตัวแทนที่แท้จริงของความขัดแย้ง ภายในกลุ่มจะประกอบด้วยโครงสร้าง
ลักษณะองค์กร จุดมุ่งหมาย และสมาชิก และ ๓. กลุ่มขัดแย้ง (conflict group) ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่
ดำเนินการต่างๆ เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม เมื่อความขัดแย้งถึงที่สุด การเปลี่ยนแปลงจะมี
ลักษณะรุนแรงและฉับพลัน

(๒) ทฤษฎีความขัดแย้งโมเดล ทฤษฎีความขัดแย้งของดาห์เร็นดอร์ฟ ให้ชื่อโมเดลว่า
Dialectical Conflict Perspective โดยในทัศนะของดาห์เร็นดอร์ฟ องค์การสังคมคือ imperatively
coordinated association เรียกอ่อๆ ว่า ICA องค์การนี้มีขนาดต่างๆ อย่างองค์การสังคมโดยทั่วไป
ตั้งแต่กลุ่มสังคม ชุมชน ไปจนถึงสังคมมนุษย์ องค์การแต่ละขนาดประกอบด้วยบทบาทจำนวนหนึ่ง

^{๑๕} สู่ภาคังค์ จันทวานิช, ทฤษฎีสังคมวิทยา, อ่างแล้ว, หน้า ๒๐๓.

แต่ละบทบาทจะมีอำนาจบังคับผู้อื่นจำนวนหนึ่ง ดังนั้นในสายตาของดาร์เรนคอร์ฟ องค์การสังคมหรือไอซีเอของเขาเป็นเรื่องของความสัมพันธ์อำนาจและอำนาจในองค์การถือได้ว่าเป็นสิทธิอำนาจ (authority) เพราะวาทบทพเหล่านี้เป็นตำแหน่งที่ยอมรับกันในองค์การ ดังนั้นความเป็นระเบียบทางสังคมจะดำรงอยู่ได้ก็โดย การพยายามซ่อมบำรุงกระบวนการสร้างความสัมพันธ์แห่งสิทธิอำนาจเอาไว้ สาเหตุของการขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลงในสังคม เกิดจากการที่บางครั้งอำนาจมีอยู่น้อย หายยาก กลุ่มย่อยต่างๆ ในไอซีเอจึงต้องแข่งขัน ต่อสู้ให้ได้มาซึ่งอำนาจอันน้อยนั้น^{๑๖}

๖) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของปีเตอร์ เบล่า (Peter Blau)

อันที่จริง สิ่งที่เราเรียกว่า ทฤษฎีอำนาจของเบลล่า ในที่นี้เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีแลกเปลี่ยนใหญ่ ที่นำมาใช้กับชีวิตสังคมโดยทั่วไปนั่นเอง ดังที่เราทราบเรื่องของอำนาจ (power) เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตสังคมที่ขาดไม่ได้ สำหรับเบลล่าแล้วคนที่มีอำนาจ คือคนที่สามารถทำให้ผู้อื่นในความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนต้องยอมตาม (compliance) เพราะเมื่ออยู่ในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้มีอำนาจสามารถ “ดึง” บริการอันเป็นประโยชน์เอาไว้ หรือลงโทษ คิดราคาค่าบริการแพงขึ้นได้ตามใจ ตามความคิดของเบลล่า บุคคลจะมีอำนาจขนาดต่างๆ กันได้ ๔ ระดับดังนี้

(๑) ยิ่งคนสามารถสนองคืนบริการแก่บุคคลผู้ให้บริการมีคุณค่าได้มากเท่าใด ผู้ให้บริการก็จะยิ่งไม่สามารถบังคับให้ผู้สนองบริการยอมตามได้เพียงนั้น หมายความว่า ผู้ให้บริการมีค่าจะมีอำนาจมากน้อยเพียงใดเหนือผู้สนองบริการ ขึ้นอยู่กับการที่ผู้สนองบริการจะสามารถตอบแทนบริการมีค่าของผู้ให้ได้มากน้อยแค่ไหน หากผู้ให้บริการมีค่าให้มาก แต่ผู้สนองใช้คืนได้น้อย ผู้ให้ก็มีอำนาจมาก ถ้าผู้สนองใช้คืนได้มาก ผู้ให้ก็มีอำนาจน้อย และถ้าผู้สนองใช้คืนได้หมดเลย (มีมูลค่าเท่ากัน) ผู้ให้ก็ไม่มีความอำนาจเหนือผู้สนอง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับดังกล่าวนี้จึงมีลักษณะเป็นสหสัมพันธ์เชิงลบ (negative association)

(๒) ยิ่งบุคคลสามารถหาแหล่งรางวัลเป็นทางเลือกได้มากเพียงใด ผู้ให้บริการมีค่าก็จะยิ่งไม่สามารถบังคับคนให้ยอมตามได้มากเพียงนั้น

(๓) ยิ่งผู้รับบริการมีค่าสามารถใช้กำลังบังคับขู่เข็ญผู้ให้บริการได้มากเพียงใด ผู้ให้บริการก็จะยิ่งไม่สามารถบังคับให้ผู้รับบริการยอมตามได้มากเพียงนั้น คือ ถ้าผู้รับบริการสามารถใช้กำลังตอบโต้ผู้ให้บริการมีค่าได้แล้ว ผู้ให้บริการก็ไม่สามารถมีอำนาจเหนือผู้รับบริการได้

(๔) ยิ่งผู้รับบริการมีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่ต้องพึ่งพาบริการนั้นได้มากเพียงใด ผู้ให้บริการก็จะยิ่งไม่สามารถบังคับให้ผู้รับบริการยอมตามได้มากเพียงนั้น คือ ไม่สามารถจะก่อให้เกิดอำนาจขึ้นมาได้ ผู้ให้บริการก็ไม่สามารถมีอำนาจเหนือผู้รับบริการได้

^{๑๖} สตีเวน สตีเวนส์, ทฤษฎีสังคมวิทยาเนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, อ้างแล้ว, หน้า ๑๔๑-๑๔๔.

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของ ปีเตอร์เบลลา กล่าวว่า อำนาจของบุคคล (compliance) เกิดขึ้นจากบริการมีค่า เหนือบุคคลผู้ไม่สามารถตอบสนองทดแทน เหนือบุคคลผู้ไม่มีทางเลือกอื่น เหนือบุคคลผู้ไม่สามารถใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ ทบโต้ และเหนือบุคคลผู้ต้องพึ่งพาบริการ นั้นอย่างเลี่ยงไม่ได้ อำนาจเหล่านี้จึงเป็นอำนาจบังคับ เพราะเกิดในความสัมพันธ์ทางสังคม และอธิบายโดยอาศัยความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนที่วางหลักใหญ่ไว้ล่วงหน้า

๗) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci)

อันโตนิโอกรัมสกี (Antonio Gramsci) ได้กล่าวถึงอำนาจ ๓ ประเภท คือ อำนาจโดยใช้กำลัง บังคับ อำนาจครอบงำ และอำนาจมีลักษณะไม่หยุดนิ่ง

(๑) อำนาจโดยใช้กำลังบังคับ อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) ได้อธิบายถึงอำนาจโดยใช้กำลังบังคับและการสร้างความยินยอมพร้อมใจ โดยการวิเคราะห์กลไกรัฐว่ามีลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือสำหรับกลไกด้านการปราบปรามนั้นจะหนักมือไปที่กลยุทธการใช้กำลังบังคับ (coercion) เช่น หากมีการเดินขบวนชุมนุมประท้วง ทางเลือกหนึ่งของชนชั้นปกครองก็อาจเป็นการใช้กำลัง ตำรวจบุกจับแกนนำผู้ประท้วงมาคุมขัง ฯลฯ อย่างไรก็ตาม กรัมสกีย้ำว่า ในการใช้กำลังบังคับเช่นนี้อาจได้ผลแบบชั่วคราว เนื่องจากว่ายังมีการปราบปรามมากเท่าใด ก็ยังมีกระบวนการต่อต้านมากขึ้นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ กรัมสกีจึงสรุปว่า เส้นทางที่ชนชั้นปกครองมักใช้ควบคู่กันไปก็คือ กระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจ (consent) โดยที่ผ่านกลไกของรัฐด้านอุดมการณ์ อันถือเป็นกลยุทธ์ที่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้ที่ถูกปกครองทั้งหลาย^{๑๗}

(๒) อำนาจครอบงำ อำนาจครอบงำ คือ การครอบงำของชนชั้นหนึ่งโดยใช้วิธีการทางการเมืองและอุดมการณ์ประสานเข้าด้วยกัน กล่าวคือ มีคนกลุ่มหนึ่งตั้งใจครอบงำคนอื่นและลักษณะการครอบงำเกิดขึ้นในระดับชนชั้น คือนำเอาวิธีการทางการเมืองผสมเข้ากับเรื่องอุดมการณ์ ใช้วิธีการทางการเมืองทำให้เกิดการยอมรับอำนาจเข้าไปเป็นส่วนสำคัญของอุดมการณ์ ทำให้เกิดสำนึกเรื่องชนชั้นตามอุดมการณ์ที่สอดใส่ การครอบงำนี้ปกติจะใช้การครอบงำทางการเมืองแต่วิธีการครอบงำที่ไม่ให้เกิดปัญหาต้องทำในระดับอุดมการณ์คนจะรู้สึกว่ามีไม่ถูกบังคับ อุดมการณ์จึงมีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดการยอมรับชนชั้นที่เป็นคนส่วนใหญ่ การรักษาดุลระหว่างการบังคับกับการทำให้เกิดการยอมรับจะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม บางสังคมก็จะบังคับมาก บางสังคมก็พยายามทำให้เกิดการยอมรับมาก สังคมที่บังคับมากคือ สังคมเผด็จการ และสังคมทุนนิยม ซึ่งกรัมสกีเห็นว่ารัฐเป็นเป็นตัวการสำคัญในการสร้างพลังบังคับ

^{๑๗} กาญจนา แก้วเทพและสมสุข หินวิมาน, สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘๒.

กรัมซีเสนอว่า อำนาจครอบงำ (hegemony) มีลักษณะที่แตกต่างจากอำนาจบังคับข่มขู่ (coercion) เพราะเป็นอำนาจผ่านกระบวนการนิติบัญญัติหรือบริหาร แสดงออกโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ใช้อำนาจครอบงำเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม ถูกใช้โดยชนชั้นปกครอง ปัญญาชนที่รับใช้นายทุนเข้าไปสู่ ฐานะผู้นำทางวัฒนธรรมและได้รับการยอมรับจากมวลชน

กรัมซีวิเคราะห์สังคมออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกคือรัฐผู้ใช้อำนาจในการบังคับ อีกส่วนหนึ่งซึ่ง เรียกว่า ประชาสังคม (civil society) ส่วนนี้เป็นส่วนที่ทำให้เกิดการยอมรับ กรัมซีบอกว่าการยอมรับ เกิดจากการครอบงำทางอุดมการณ์ที่สถาบันต่างๆ ในประชาสังคมสร้างขึ้นและรับไว้ กรัมซีระบุว่า ประชาสังคมเป็นตัวครอบงำความคิดของพลเมือง สถาบันเหล่านี้ได้แก่ครอบครัว โรงเรียน สถาบัน ศาสนาและสื่อ ดังนั้นประชาสังคมจึงเป็นเครื่องมือในการปกครองครอบงำของชนชั้นนายทุน สภาพ เช่นนี้จะเกิดขึ้นในประเทศพัฒนาที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาเป็นเวลานาน ประชาสังคม ในระบอบประชาธิปไตยนิยมทำหน้าที่ปกป้องทุนนิยมจากการปฏิบัติหรือการต่อสู้

(๓) อำนาจมีลักษณะไม่หยุดนิ่ง สำหรับกรัมซีนั้น “อำนาจ” ไม่เคยมีลักษณะแบบหยุดนิ่งหรือ เกิดขึ้นแบบ “ม้วนเดียวจบ” (once and for all) ตรงกันข้าม ปฏิบัติการทางอำนาจจะอยู่ในรูปของ กระบวนการกลายมาเป็น (the process of becoming) เสมอ ซึ่งกรัมซีได้อธิบายสภาวะการณ์ ดังกล่าวในแนวคิด “อำนาจนำ” (hegemony) ซึ่งกรัมซีได้จำแนกกลยุทธ์ของการครอบครองอำนาจ นำออกเป็น ๒ ด้านด้วยกัน ได้แก่

๑ การครอบครองอำนาจนำทางการเมือง (political hegemony) หมายถึง การสถาปนาระบบ การเมืองหนึ่งๆ ให้กลายเป็นระบบหลักของสังคม ฉะนั้นระบบการเมืองแบบอื่นๆ ก็จะต้องหมดความชอบธรรมไปโดยปริยาย ซึ่งหากใครคิดขัดแย้งกับระบบหลักนี้ก็จะถูกมองในแง่ลบว่าเป็นปฏิปักษ์

๒ การครอบครองอำนาจนำทางวัฒนธรรม (cultural hegemony) หมายถึงกระบวนการ สถาปนาวัฒนธรรมหลัก หรือระบบความคิดหลักขึ้นในสังคม เพื่อนำไปสู่การสร้างความเห็นพ้อง ต้องกัน (consensus) ทั้งนี้ การผลิตและเผยแพร่วัฒนธรรมหลักดังกล่าวนี้ จะมีสื่อมวลชนเป็นกลไก สำคัญในการผลักดันความคิด จิตสำนึก ที่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของมวลชน

การมีสำนึกซ้อนนั้น กรัมซีเชื่อว่าการครอบงำด้วยอำนาจแบบ hegemony จะไม่สมบูรณ์ กรัมซี ยืนยันว่าชนชั้นปกครองหรือชนชั้นครอบงำจะไม่สามารถครอบงำได้สมบูรณ์แม้ในสังคมทุนนิยม ปัจจุบัน เหตุผลที่ครอบงำไม่ได้เป็นเพราะเรื่องการมีสำนึกซ้อน คนสามารถที่จะมีสำนึกได้สองส่วน โดยเฉพาะชนชั้นแรงงาน สำนึกซ้อนจะเกิดขึ้นในชนชั้นแรงงานคือ ชนชั้นแรงงานจะมีสำนึกทั้งส่วนที่ ถูกครอบงำโดยนายทุนและส่วนที่ถูกครอบงำโดยอุดมการณ์ปฏิบัติ ในสองส่วนนี้กรัมซีกล่าวว่าในที่สุด แล้วสำนึกซ้อนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยที่สังคมทุนนิยมจะถูกโค่นล้มและชนชั้นแรงงานจะสามารถ สร้างอุดมการณ์ของกลุ่มขึ้นมาได้เอง

การต่อสู้ทางชนชั้น กริมซีคิดว่าชนชั้นแรงงานเป็นชนชั้นที่น่าเห็นใจ เพราะว่าเขาไม่สามารถที่จะปฏิบัติการปฏิวัติไปได้ตามลำพัง ชนชั้นแรงงานต้องการคนมาช่วยเหลือและคนที่เข้าไปช่วยเหลือชนชั้นแรงงานคือ ปัญญาชน ถ้าปราศจากกลุ่มปัญญาชนเข้ามาช่วยจะไม่เกิดการต่อสู้ทางชนชั้น กริมซี สรุปว่า ในที่สุดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นจะเป็นการต่อสู้ระหว่างปัญญาชนในชนชั้นแรงงานกับปัญญาชนในชนชั้นนายทุน การต่อสู้ไม่ได้เป็นแบบนองเลือด แต่เป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจ

๘) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของมิเชล ฟูโกต์ (Michael Foucault)

อำนาจตามทัศนะมิเชล ฟูโกต์ กล่าวถึงค่านิยมของอำนาจกับการบริหารจัดการ ความเกี่ยวโยงของอำนาจกับกับแนวคิดอื่น และความสัมพันธ์ของอำนาจกับความรู้ ดังนี้

(๑) ค่านิยมของอำนาจกับการบริหารจัดการของมิเชล ฟูโกต์ (Michael Foucault) ฟูโกต์มองอำนาจเป็นความสัมพันธ์ในเครือข่ายของความรู้-อำนาจ อำนาจถูกกระทำจากหลายๆ จุดในโครงสร้างทางสังคม (social body) ไม่ได้มาจากจุดยอดของสังคม หรือไม่ได้มาจากการแบ่งชั้นของสังคมเป็นผู้ปกครอง-ถูกปกครอง ความสัมพันธ์ของอำนาจเป็นความสัมพันธ์พื้นฐาน ไม่ใช่ความสัมพันธ์ชั้นสองที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ความรู้ หรือเพศ แต่แฝงฝังอยู่ด้วยกันกับความสัมพันธ์ดังกล่าว^{๑๘}

ทัศนะที่สำคัญของฟูโกต์ มองว่าโลกยุคสมัยใหม่คือการเปลี่ยนแปลงความคิดรูปแบบกลไกของอำนาจ อันได้มาจากการใช้อำนาจอย่างสมบูรณ์ (absolute) ขององค์อธิปัตย์ (sovereignty) ในการกำหนดชีวิต (ให้ชีวิตหรือทำลายชีวิต) มาเป็นอำนาจในการกำกับดูแล บริหารจัดการ ๒ สิ่งคือ

๑ การกำกับดูแลบริหารจัดการร่างกายและกายวิภาคของบุคคล (anatomy-politics of human body)

๒ การกำกับดูแลบริหารจัดการเรื่องชีวิตของประชากรในรัฐหรือสังคมนั้นๆ (biopolitics of the population)

การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ จะทำให้เกิดความรู้และกลไกในการพัฒนา (development) การกำกับดูแล (supervision) การบริหาร (administration) การจัดการ (management) การแทรกแซง (intervention) ในมิติต่างๆ ของคนและประชากรอย่างกว้างขวาง^{๑๙}

(๒) ความเกี่ยวโยงของอำนาจกับกับแนวคิดอื่น ฟูโกต์ นำแนวคิดเรื่องอำนาจมาผูกโยงกับแนวคิดอื่นๆ เช่น ความรู้ ความจริง ประวัติศาสตร์ กิจกรรมที่กระทำอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น การจ้องมองดู การใช้อำนาจบนร่างกาย รวมทั้งเรื่องอำนาจกับอัตลักษณ์ เช่น เมื่อเราเข้าไปเป็นคนไข้หรือ

^{๑๘} ธีรยุทธ บุญมี, โลก Modern&Post modern, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๕.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๖.

ติดคุกเราก็จะถูก“รื้อถอน”อัตลักษณ์เดิมออกไปด้วยกลวิธีต่างๆ เช่น เปลี่ยนชื่อของเราเป็นหมายเลข ถอดเครื่องแต่งตัวออกเป็นสวมชุดนักโทษ เมื่อถูกถอดถอนอัตลักษณ์เดิมออกไปก็เท่ากับเราได้ถูกปลด อำนาจออกไปด้วยโดยปริยาย เป็นที่น่าสนใจว่าคนไทยมีความคิดในเรื่อง “ศักดิ์ศรี” อยู่มาซึ่งอาจจะ เทียบเคียงได้กับเรื่องอำนาจและอัตลักษณ์

(๓) ความสัมพันธ์ของอำนาจกับความรู้ ในกรณีความสัมพันธ์ระหว่าง“อำนาจ”กับ “ความรู้” นั้น พูโกต์ได้ปฏิเสธคำนิยามของคำว่า“ความรู้”ตามที่เคยเข้าใจกัน ไม่ว่าจะหมายถึง “สิ่งที่มนุษย์เรา ได้รู้ สิ่งที่มีประโยชน์ต่อการเอาชีวิตรอด” ฯลฯ พูโกต์เห็นว่าอำนาจต่างหากที่ทำให้สิ่งหนึ่งๆกลายเป็น “ความรู้” กลายเป็น “สัจธรรม” ขึ้นมาได้หรือกล่าวให้ง่ายที่สุดก็คือ “สิ่งที่ผู้มีอำนาจพูดนั้น คือสิ่งที่ ถูกต้องและเป็นความรู้” ดังนั้นเมื่อเราได้ยินเสียง Voice-over ในโฆษณาผงซักฟอกที่ต้องเป็นเสียง ผู้ชายกำลังแนะนำให้แม่บ้านที่ดูมีเงินงแบงโง่เขลาอยู่กับการซักผ้าให้สะอาด ก็หมายความว่า “เพราะ ผู้ชายมีอำนาจ ข้อความที่เขาแนะนำจึงเป็นความรู้และถูกต้อง” ในทางกลับกันเมื่อเกิดความรู้ขึ้นมาแล้วความรู้นั้นก็หวนกลับไปพิทักษ์ส่งเสริมอำนาจให้แข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น ดังกรณีของผู้เชี่ยวชาญ ทั้งหลาย อำนาจเป็นสิ่งที่มิพลวัตและหากจะธำรงรักษาอำนาจไว้ก็ต้องมีการปฏิบัติการการใช้อำนาจ (Exercisepower) อยู่ตลอดเวลา จึงเป็นเหตุผลว่าเพราะเหตุใดคุณนายในละครโทรทัศน์จึงต้องดูดำ ว่าคนใช้อยู่ตลอดเวลาอย่างไม่จำเป็น หรือพระเอกละครโทรทัศน์ต้องกระชากนางเอกมาจูบเป็นประจำ อย่างไรก็ตามเนื่องจากอำนาจเป็นเรื่องที่ไม่เข้าใครออกใครและที่ใดมีการใช้อำนาจที่นั่นก็ย่อม มีการต่อต้านอำนาจเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ มีแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจโดยทั่วไป แนวคิดอำนาจละวิวัฒนาการ ทางการเมืองไทย สมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น วิวัฒนาการการเมืองช่วงหลังจาก เปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจตามทัศนะของนักวิชาการ ตะวันตก ส่วนมากจะกล่าวถึง ความหมายของอำนาจ ประเภทแบบแผนของอำนาจ ที่มาของสิทธิ อำนาจ โครงสร้างทางสังคม ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม ทฤษฎีความสัมพันธ์ที่เป็นประจักษ์และความ ชัดแย้ง แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจที่ใช้ลึงบังคับ อำนาจครอบงำ อำนาจมีลักษณะไม่หยุดนิ่ง คำนิยาม อำนาจกับการบริหาร ความเกี่ยวข้องของอำนาจกับแนวคิดอื่น และความสัมพันธ์ของอำนาจกับความรู้

๒.๓. ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจ

คำว่า “อำนาจ” มีความหมายถึง ความสามารถที่บุคคลจะปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ตาม พจนานุกรมกฎหมายของต่างประเทศแยกคำว่าอำนาจออกเป็นสองคำคือ “Power” และ “Authority” โดยที่ถือว่า Power คือสิทธิหรือความสามารถที่จะทำการหรือดเว้นทำการใดได้โดย ชอบด้วยกฎหมาย ส่วน Authority คืออำนาจที่ได้รับมอบหมายมา แต่ความแตกต่างระหว่างคำสอง

คำนี้ปรากฏชัดในกฎหมายเอกชนและกฎหมายระหว่างประเทศมากกว่าในกฎหมายมหาชน เพราะเมื่อพูดถึงอำนาจนิติบัญญัติในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยก็ควรถือว่าเป็นอำนาจที่ได้รับมอบหมายจากประชาชนจึงเป็น Authority มากกว่า Power แต่ก็ใช้ Power กันทั่วไป^{๒๐}

ในตัวของผู้คนแต่ละคนต่างมีอำนาจหรือพลังที่แตกต่างกันออกไปตามฐานหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการสั่งสมอำนาจภายในตัวที่เกิดจากปัจจัยด้านต่าง ๆ ในแต่ละคนย่อมมีอำนาจมากบ้างน้อยบ้างตามแต่หน้าที่และศักยภาพของแต่ละบุคคล เพื่อความเข้าใจถึงลักษณะและขอบเขตของอำนาจ ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจ ผู้วิจัยมุ่งจะกล่าวถึง อำนาจตามหลักเหตุผลและกฎหมาย อำนาจจามีอำนาจตามธรรมเนียมประเพณี อำนาจและพลังทางสังคมทั้ง ๓ ชนิด อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจทางการเมืองการปกครอง

๒.๓.๑ ทฤษฎีอำนาจตามหลักเหตุผลและกฎหมาย

วูฒิชัย จำนำง กล่าวว่ำ “โดยทั่วไปแล้วความมีเหตุมีผลนั้น มักจะเป็นการมองความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการ(เหตุ)ควบคู่กับจุดหมาย(ผล) หมายความว่ำวิธีการนี้จะนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้หรือไม่ หากว่ำความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการไปสู่เป้าหมายเป็นไปด้วยดี ก็หมายความว่าความมีเหตุมีผลซึ่งกันและกัน นั้นก็คือ มีเหตุแล้วนำไปสู่ผลที่ต้องการ”^{๒๑}

บรรพต วีระสัย กล่าวถึงลักษณะของอำนาจชนิดนี้คือ

๑) อำนาจที่เกิดขึ้นมาเพราะความเชื่อหรือความรู้สึกว่ำ อำนาจนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักแหล่ง เหตุผลและระเบียบกฎหมาย คือเป็นไปตามหลักแห่งนิติธรรม

๒) อำนาจเกิดจากระบบเหตุผลและระบบกฎหมาย ซึ่งเป็นที่ยอมรับและเคารพนับถือ เป็นหลักปฏิบัติมิใช่เกิดจากส่วนตัวบุคคล ดังนั้นการจะใช้อำนาจชนิดนี้จึงต้องอยู่ในกรอบขอบเขตของระเบียบปฏิบัติ นั้น ๆ

๓) อำนาจนี้ได้มาจากการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น เช่น ตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กรหรือหน่วยงาน ซึ่งลดหลั่นกันไปตามสายบังคับบัญชา เป็นต้น

๔) อำนาจหน้าที่ต่าง ๆ ย่อมมีการสับเปลี่ยนตัวบุคคลกันได้ ตามระเบียบของหน่วยงานนั้น เช่น ตำแหน่งต่าง ๆ ในระบบราชการ หรือถ้าเป็นตำแหน่งที่มาจากการเลือกตั้งก็จะอยู่ในตำแหน่งตามวาระ

^{๒๐} หลักกฎหมายมหาชน (Principles of Public Law), ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตย, http://classroom.hu.ac.th/courseware/Law2/dec_power.html, (๒๓ มีนาคม ๒๕๕๕).

^{๒๑} วูฒิชัย จำนำง. พฤติกรรมการตัดสินใจ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๙-๒๐.

เช่นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นต้น ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ย่อมมีอำนาจประเภทนี้มากน้อยขึ้นอยู่กับตำแหน่งหน้าที่^{๒๒}

ไชย ณ พล กล่าวว่า สิ่งที่ทำให้คนมีอำนาจคือตำแหน่งเพราะในแต่ละตำแหน่งจะมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ในแต่ละความรับผิดชอบจะมีอำนาจในการตัดสินใจซึ่งเป็นอำนาจตามกฎหมายหรือข้อตกลงที่ผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ สามารถใช้ได้ หากไม่ใช้ก็จะมีคามผิดฐานละเลยต่อหน้าที่ อำนาจตามตำแหน่งนั้นเป็นสิ่งที่ชัดเจนตามกฎหมายหรือข้อตกลงจึงปรากฏชัด ผู้คนจึงพยายามล่าอำนาจชนิดนี้กันมาก แต่การจะได้มาซึ่งอำนาจนั้น มิใช่เนี้ยกอยากจะได้ก็ได้ การจะได้มาซึ่งตำแหน่งต้องมีความพร้อมเพื่อตำแหน่งนั้นโดยสมควร^{๒๓}

อำนาจตามตำแหน่งสร้างได้ด้วยองค์ประกอบหลายประการ คือ

- ๑) ความเป็นผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษตรงตามตำแหน่ง
- ๒) การแสดงบทบาทที่เหมาะสมกับหน้าที่
- ๓) มีความรับผิดชอบหรือพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อหน้าที่ในตำแหน่งนั้น ๆ
- ๔) มีความสัมพันธ์อันพอดีกับผู้เกี่ยวข้อง
- ๕) ความเป็นที่เข้าใจได้
- ๖) ความไม่กระหายได้หรือไม่ผลักใส่ตำแหน่ง
- ๗) ได้รับความเห็นชอบหรือฉันทานุมัติจากผู้มีอำนาจแต่งตั้งหรือเลือกตั้ง

๒.๓.๒ ทฤษฎีอำนาจบารมี

บารมี ในที่นี้หมายถึง คุณลักษณะหรือบุคลิกที่ผิดจากคนธรรมดาและได้รับการยอมรับว่าเหนือกว่าบุคคลอื่น เป็นบุคคลที่หาได้ยากจึงได้รับการยกย่อง ให้เกียรติ ให้เป็นผู้นำ อำนาจชนิดนี้มีลักษณะดังนี้

๑) เป็นอำนาจที่เกิดขึ้นและคงอยู่ด้วยการยอมรับจากผู้อื่น อาจมีการแสดงความสามารถเป็นพิเศษ เพื่อเป็นการพิสูจน์จนคนอื่นยอมรับ เช่น การแสดงฤทธิ์หรือการแสดงความเป็นอัจฉริยะจนเป็นที่ประจักษ์

๒) เมื่อยอมรับอำนาจชนิดนี้แล้วจะเกิดความรู้สึกขึ้นว่า เป็นหน้าที่จะปฏิบัติตามคำสั่งการของผู้มีอำนาจ

^{๒๒} สุวิน สุขสมกิจ, “พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : กรณีศึกษากำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๒๓} ไชย ณ พล, การบริหารอำนาจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลัสเพรส), หน้า ๕๔-๕๕.

๓) ผู้ที่เข้าร่วมเป็นสาวกหรือผู้ติดตามเข้ามาด้วยความสมัครใจ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่าเป็นบริวารยศ คนเหล่านี้จะได้รับมอบภารกิจให้ทำ โดยขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้มีอำนาจ และจะไม่มีค่าตอบแทนให้ จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครใจ

๔) ผู้นำในอำนาจชนิดนี้มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง มีการตั้งกฎเกณฑ์และเรียกร้องให้บริวารปฏิบัติตามภารกิจ แม้ในบางโอกาสอาจจะแตกต่างจากขนบธรรมเนียมหรือแบบแผนเดิมก็ตาม

๕) อำนาจชนิดนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดที่เรียกว่าการปฏิวัติ ในความคิดเห็นหรือทัศนคติเก่า ๆ ผู้นำที่มีอำนาจชนิดนี้จะมีบารมีและดำรงอยู่ได้ด้วยแรงศรัทธา และการกระทำตนเป็นที่พึงยามยากของผู้อื่น อำนาจชนิดนี้จะมีอยู่ในผู้นำทางศาสนาหรือศาสดาของศาสนาต่าง ๆ ผู้นำในภาวะวิกฤติหรือผู้นำกู่ชาติ เป็นต้น^{๒๔}

สำหรับในหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาได้เรียกอำนาจที่เกิดจากบารมีนี้ว่า บารมี 10 หรือ ทศบารมี^{๒๕} โดยพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต)ได้อธิบายว่า คือ ปฏิปทาอันยอดเยี่ยม, คุณธรรมที่ประพฤติปฏิบัติอย่างยิ่งยวด คือ ความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษ เพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูง เช่น ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความเป็นพระมหาอริยะสาวก เป็นต้น(perfections)^{๒๖} ซึ่งผู้วิจยจะได้นำมากล่าวในรายละเอียดในบทต่อไป

อำนาจบารมีนี้ สามารถจัดเข้าเป็นประเภทของอำนาจในตนเอง เพราะมีลักษณะที่ผู้มีอำนาจชนิดนี้ได้อำนาจมาโดยการสั่งสมบารมีมาจากบุคลิกภาพความประพฤติตนเองและการปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของคนอื่นได้

๒.๓.๓ ทฤษฎีอำนาจตามธรรมเนียมและประเพณี

อำนาจประเภทนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ในตนเอง แล้วนับถือปฏิบัติอยู่ในกรอบของประเพณีนั้นอันเป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลทั่วไปสืบทอดกันต่อ ๆ มา ลักษณะของอำนาจประเภทนี้ ผู้วิจยได้รวบรวมข้อมูลจากผู้รู้ทั้งหลาย ดังต่อไปนี้

สุภัทรา สุภาพ กล่าวว่ “ขนบธรรมเนียม(ประเพณี) หมายถึง สิ่งที่เรายอมรับปฏิบัติตามกันมาจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นแนวทางปฏิบัติที่ทุกคนปฏิบัติกันโดยทั่วไป จนเกิดเป็น

^{๒๔} สุวิน สุขสมกิจ, “พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : กรณีศึกษากำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาญจนบุรี”, อ้างแล้ว, หน้า ๙๓.

^{๒๕} พุ.พุทธ. ๓๓/๑/๔๑๔.

^{๒๖} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓๙.

ความเคยชิน และไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นภาระหน้าที่ และเป็นสิ่งที่ปฏิบัติมานานใช้กันอย่างแพร่หลาย การปฏิบัติก็ไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับใดให้ปฏิบัติ^{๒๗}

ชูป กาญจนปรากร กล่าวถึงอำนาจที่เกิดขึ้นตามธรรมเนียมและประเพณีว่า อำนาจชนิดนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเอง ดังนั้น ผู้ปฏิบัติตามและอยู่ในกรอบของธรรมเนียมประเพณี อันเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป ย่อมจะเป็นผู้ที่มีอำนาจ เช่น ผู้เฒ่า ผู้แก่ ซึ่งเป็นผู้สูงอายุของหมู่บ้านจะเป็นที่เคารพเชื่อฟังหรือยำเกรงจากคนในหมู่บ้านนั้น ลักษณะของอำนาจชนิดนี้คือ

๑) การเชื่อฟังและปฏิบัติตามอำนาจประเภทนี้ ขึ้นอยู่กับความศรัทธาในระดับดั้งเดิม หรือประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เช่นการเคารพผู้เฒ่าในหมู่บ้าน การเคารพพระสงฆ์และความยำเกรงต่อครูบาอาจารย์ เป็นต้น

๒) การเคารพเชื่อฟังอำนาจนี้ เป็นผลมาจากการรู้จักมักคุ้นและความจงรักภักดีเป็นการส่วนตัว จึงไม่เรียกผู้นำซึ่งมีอำนาจชนิดนี้ว่าเป็นผู้บังคับบัญชา แต่อาจเรียกในลักษณะอื่น เช่น ผู้หลักผู้ใหญ่ เจ้านาย ลูกพี่ เป็นต้น

๓) ผู้นำที่มีอำนาจแบบนี้ อาจจะมีอำนาจในการสั่งการได้แต่ไม่เป็นลักษณะทางการ เช่นการทำบุญสวดมนต์ หรือการสั่งให้ทำงานต่าง ๆ โดยอาศัยอำนาจอันมาจากความยำเกรง บริวารหรือผู้ติดตามก็มักจะเป็นกลุ่มญาติกัน มีความสัมพันธ์กันโดยสายเลือด มิฉะนั้นก็จะเป็นผู้ที่เข้ามาเป็นพวกด้วยความสมัครใจ

๔) อำนาจลักษณะนี้ มีอยู่มากในสังคมประเทศด้อยพัฒนาหรือสังคมที่กำลังพัฒนา อำนาจตามขนบธรรมเนียมประเพณีดังกล่าวข้างต้นนี้ ได้ใช้ในการกำหนดแบบของผู้นำอีกประเภทหนึ่ง คือ ผู้นำแบบสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นผู้นำที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่ควรแก่การเคารพนับถือเช่น ประมุขของประเทศ^{๒๘}

นอกจากอำนาจที่สามารถจัดได้เป็น ๓ ประเภทข้างต้นนั้นแล้ว ยังมีผู้รู้ได้กล่าวถึงลักษณะของอำนาจเป็นประเภทต่าง ๆ อีก ดังต่อไปนี้

Frech และ Raven ได้กล่าวถึงอำนาจว่ามีที่มา ๕ ประการ คือ

๑) อำนาจการให้ผลตอบแทนหรือรางวัล อำนาจชนิดนี้เกิดจากการที่ผู้นำสามารถให้รางวัลหรือผลประโยชน์แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาให้ความร่วมมือหรือปฏิบัติตามก็จะได้รับสิ่งตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ

^{๒๗} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^{๒๘} สุวิน สุขสมกิจ, "พุทธปรัชญากับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ : กรณีศึกษากำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาญจนบุรี", อ่างแล้ว, หน้า ๙๕.

๒) อำนาจการบังคับขู่เข็ญ อำนาจชนิดนี้มีพื้นฐานมาจากการสร้างความกลัว เพราะผู้ที่มีอำนาจจะลงโทษบุคคลที่ขัดต่อคำสั่งหรือไม่ให้ความร่วมมือได้

๓) อำนาจตามสิทธิหรือตามกฎหมาย อำนาจชนิดนี้เกิดจากสถานะหรือตามตำแหน่ง โดยมีพื้นฐานมาจากกฎหมายหรือระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และเป็นอำนาจที่มีลักษณะสูงต่ำตามสายการบังคับบัญชา

๔) อำนาจการอ้างอิทธิพลหรือความใกล้ชิด อำนาจชนิดนี้เกิดจากการที่บุคคลสามารถอ้างอิทธิพลถึงผู้มีอำนาจ หรือการที่ผู้ใดมีความใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจจึงพลอยมีอำนาจไปด้วย นอกจากนี้ก็อาจเกิดจากการประพடுத்தที่เลียนแบบบุคคลซึ่งได้รับการยกย่องนับถือ หรือการที่มีนามสกุลเดียวกับผู้มีอำนาจหรืออยู่ใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจ ก็อาจพลอยทำให้มีอำนาจไปด้วย

๕) อำนาจเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญ อำนาจชนิดนี้เกิดจากการที่บุคคลมีความรู้ ความชำนาญ เชี่ยวชาญเป็นพิเศษ ตลอดจนงานที่มีประสบการณ์ ความสามารถในด้านใดด้านหนึ่งจนเป็นที่ยอมรับ ก็จะเกิดอำนาจนี้ขึ้นได้^{๒๙}

น้อย สุปิงคลัต ได้กล่าวถึงอำนาจอิทธิพลของผู้นำว่า ผู้นำที่มีอำนาจอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในกลุ่ม ผู้นำท่านใดมีอำนาจมากหรือมีอำนาจน้อยเพียงใด ย่อมสังเกตได้จากพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาที่แสดงออกต่อผู้นั้น อำนาจผู้นำแบ่งได้สองประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑) อำนาจหน้าที่ คือ ผู้ที่เข้าสู่ตำแหน่งอย่างเป็นทางการจะมีอำนาจหน้าที่ประจำตำแหน่งนั้น ๆ กำหนดไว้ เป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับบัญชา ให้สามารถแสดงบทบาทได้ได้เพียงใด เช่น กำนัน นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด อธิบดี รัฐมนตรี ก็มีระเบียบมีอำนาจหน้าที่กว้างขวางเพียงใด ทั้งในด้านการตัดสินใจ การบังคับบัญชา การเงิน และการให้คุณให้โทษ บุคคลได้รับการแต่งตั้งตำแหน่งใดก็จะทำบทบาทของตนได้ ภายในหน้าที่การงานที่กำหนดไว้สำหรับตำแหน่งนั้น ครั้นหมดจากตำแหน่งก็หมดจากอำนาจหน้าที่ไปด้วย

๒) อำนาจบารมี เป็นอำนาจที่ไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นได้กับผู้นำทุกคนถ้าสามารถสร้างสมบารมีได้ อำนาจบารมีเป็นเรื่องความดีเป็นพระคุณ เป็นผลกระทำของผู้นำที่ก่อให้เกิดความรักความศรัทธาจากลูกน้อง เป็นอำนาจที่ต้องใช้เวลาในการสร้างสมมานาน อำนาจบารมีสามารถสร้างได้โดยอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ คือ ทรัพย์สิ้น คุณความดี กำลังกาย และกำลังใจ แหล่งอำนาจที่สำคัญ ๕ ประการ คือ การให้รางวัล การบังคับ กฎหมาย การอ้างอิทธิพล ความเชี่ยวชาญ^{๓๐}

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๖-๙๗.

^{๓๐} น้อย สุปิงคลัต, ภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน, (มปท, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖-๒๙.

๒.๓.๔ ทฤษฎีอำนาจและพลังทางสังคม ๓ ชนิด

สิ่งที่มีพลานุภาพ และสามารถมีอำนาจครอบงำและใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้นั้น ผู้รู้ทางสังคมวิทยา ได้กล่าวไว้ว่า ประกอบด้วยพลัง ๓ ประการ ด้วยกันคือ

๑) พลังพลานุภาพ หมายถึงพลังอำนาจซึ่งได้มาจากการใช้กำลัง เป็นอำนาจของการใช้ความรุนแรงเข้าแก้ไข้ปัญหา พลังชนิดนี้ ยิ่งใช้ความรุนแรงมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้เกิดความทุกข์ยากมากขึ้นทั้งฝ่ายที่ถูกกระทำและฝ่ายที่กระทำ และในท้ายที่สุดผู้ใช้ความรุนแรงนั้นก็จะต้องอยู่ไม่ได้ (สังคมที่ใช้พลังแบบพลานุภาพนี้ เป็นสังคมในรูปแบบที่เก่าแก่ที่สุด มีมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน และมักเป็นสังคมที่ล่าหลัง)

๒) พลังธนาานุภาพ หมายถึงพลังอำนาจซึ่งได้มาจากการใช้อำนาจทางการเงิน แทรกซึมเข้ามาในการแก้ปัญหา หรือเข้าแก้ปัญหาโดยตรง อำนาจที่มาจากเงินนี้ไม่มีสัญชาติ แม้ข้ามแทรกซึมไปได้ทั่วและซับซ้อน มีความแนบเนียนจนผู้ที่ถูกใช้อำนาจชนิดนี้ไม่ทันรู้ตัว ดังนั้น จึงเป็นอันตรายมากเพราะผู้ถูกกระทำไม่ทันได้ระวังตัวเหมือนกับคนที่ใช้ความรุนแรงกับเรา

๓) พลังสังคมนานุภาพ หมายถึงพลังทางสังคมหรือชุมชน บางทีเรียกว่าประชานุภาพ พลังชนิดนี้เชื่อในอำนาจของความรู้ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกัน ร่วมคิดร่วมทำ และการระดมสมองเพื่อเข้าแก้ไข้ปัญหาต่าง ๆ เป็นอำนาจในลักษณะของการประสานร่วมมือกัน อำนาจความรู้นี้มีความยั่งยืนสำหรับสังคมนานุภาพนี้ เป็นพลังอำนาจที่รวมตัวกันอยู่ในพื้นที่จริงทางด้านภูมิศาสตร์หรือทาง cyber space ก็ได้ โดยผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน พลังเช่นนี้จึงมาจากหลายแหล่งความคิด และมีอำนาจในการแก้ไข้ปัญหาทุกชนิด โดยไม่ต้องใช้ความรุนแรง^{๓๑}

ต้องยอมรับว่าอำนาจของพลังทางสังคมทั้ง ๓ ประการนี้ มีอยู่จริงในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้กำลังความรุนแรงเข้าต่อสู้และแก้ไข้ปัญหา การช่วงชิงอำนาจ การใช้เงินซื้อใจซื้ออำนาจซื้อตำแหน่ง และพลังการรวมตัวกันระดมสมอง ช่วยคิดช่วยทำ ช่วยแก้ไข้ปัญหา ของคนในสังคมผ่านกระบวนการทางสังคมในวิธีการต่าง ๆ ตามที่สังคมกำหนด พลังทางสังคมชนิดนี้ถือว่าเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ เพราะถือได้ว่า ความสามัคคี คือพลังอันยิ่งใหญ่ก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมโดยรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า สุขา สงฆสส สามัคคี ความพร้อมเพรียงแห่งหมู่ นำสุขมาให้^{๓๒} มนุษย์ในสังคมนอกจากจะได้รับอิทธิพลจากอำนาจต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว ความเชื่อในเรื่องอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็ยังคงมีอยู่ในใจของมนุษย์ เป็นความเชื่อที่เกิดจากศรัทธา

^{๓๑} ประเวศ วะสี, อ่างในไร่อำนาจ, “การบริหารอำนาจ”, อำนาจและพลังทางสังคม, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๑, <http://powerlearner.exteen.com/>, (๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๔).

^{๓๒} พุ.ธ. ๒๕/๒๔/๓๔.

๒.๓.๕ ทฤษฎีอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์

อำนาจแห่งความศักดิ์สิทธิ์อำนาจเสมือนเป็นอำนาจที่เกิดจากการอุปโลกน์ให้ผู้ใดผู้หนึ่งมีอำนาจขึ้นมา หรือแม้แต่ในเรื่องของการนับถือเทพที่เป็นไปตามความศรัทธาของผู้นับถือจะถือว่าเป็นอำนาจเสมือน อำนาจเสมือนนี้ผู้ที่ถูกอุปโลกน์ให้มีอำนาจนั้นไม่ได้มีอำนาจอย่างแท้จริง แต่อำนาจที่แท้จริงจะมาจากผู้ที่อุปโลกน์ให้ตนมีอำนาจโดยผ่านความศรัทธาของผู้นั้นหรือถ้ามีจำนวนเท่าไรก็จำนวนนั้น อำนาจเสมือนจึงเป็นอำนาจเสมือนสมชื่อ ภายใต้อำนาจเสมือนนี้ผู้ที่มีอำนาจต้องตามใจผู้ที่มีอำนาจโดยมีความศรัทธาเลื่อมใสของผู้ใต้อำนาจเสมือนนี้เป็นผู้ควบคุม ถ้าตนในฐานะผู้ที่มีอำนาจไม่อาจตอบสนองหรือทำให้ผู้ใต้อำนาจศรัทธาหรือไม่สามารถรักษาความศรัทธาจากผู้ใต้อำนาจตนเองได้ ตนเองจะเสื่อมศรัทธาจากผู้ใต้อำนาจนั้นในทันที ผู้นำหรือผู้ปกครองเป็นกระเจกเงาสะท้อนความเป็นไปของคนส่วนใหญ่ของคนในองค์กรหรือประเทศนั้น ๆ

ส่วนอำนาจที่แท้จริงนั้น ผู้มีอำนาจจะเสมือนว่าไม่มีอำนาจ เนื่องจากผู้ที่มีอำนาจที่แท้จริงจะไม่ตามใจหรือไม่สร้างหรือพยายามสร้างความศรัทธาจากผู้ที่อยู่ใต้อำนาจของตน ทำให้ตนเองมีอิสระในการตัดสินใจที่จะใช้อำนาจนั้นโดยไม่เบี่ยงเบนไปตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ หากคนส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะเป็นคนด้อยคุณภาพหรือกระทำในสิ่งที่ไม่ถูก สำหรับโลกมนุษย์แล้วหาผู้ที่มีอำนาจอย่างแท้จริงได้ยากมาก โดยส่วนมากจะกลายเป็นผู้เสมือนมีอำนาจมากกว่า ยิ่งถ้าผู้ใต้อยากมีอำนาจอำนาจที่ตนได้มานั้นจะเป็นอำนาจเสมือนทั้งสิ้น หรือไม่เพื่อให้ตนมีอิสระในการที่นึกจะทำอะไรก็ได้ตามใจตน ตนเองจะพ้นสภาพจากผู้มีอำนาจแล้วกลายเป็นผู้มีอิทธิพลแทน ผู้มีอิทธิพลจึงไม่ใช่ผู้มีอำนาจ

แม้แต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เองก็ไม่เว้นในเรื่องของการมีอำนาจเสมือนกับการมีอำนาจอย่างแท้จริงตามเหตุผลที่ได้อธิบายมาข้างต้น ทำให้เทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีคนนับถือมาก ๆ เสื่อมอำนาจที่แท้จริงไปเมื่อเสียอำนาจที่แท้จริงแล้วจึงหันมาใช้อำนาจจิตของตนในการลงโทษมนุษย์สรรพสัตว์หรือจิตวิญญาณด้วยพลังอำนาจจิตของตน ทำให้ตนเองเสื่อมจากอำนาจเสมือนแล้วกลายเป็นผู้มีอิทธิพลไปในที่สุด ส่วนผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงนั้นเมื่อตนเองไม่ได้ทำอะไรแล้วไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้ใดโดยผ่านรูปแบบของความศรัทธาจากผู้ใต้อำนาจ ผลที่เกิดขึ้นจะทำให้ตนมีพลังอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างแท้จริงด้วยเหตุที่ตนเองเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ใจ ความบริสุทธิ์ที่เกิดขึ้นจากจิตของตนจึงทำให้กลายเป็นผู้มีอำนาจอย่างแท้จริง

สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจจริงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเสมือน อยู่ตรงที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเสมือนจะใช้พลังอำนาจจิตของตนไปสั่งสอนผู้ที่แย้งข้อกับตนโดยตรง ส่วนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจอย่างแท้จริง จะไม่มีการใช้พลังอำนาจจิตของตนไปสั่งสอนผู้ที่แย้งข้อกับตนเป็นอันขาดไม่ว่ากรณีใด ๆ แต่ผู้แย้งข้อนั้นจะลงโทษตนเองด้วยเจตนาของตนเอง ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างไรนั้น จะได้ถูกสะท้อนออกมาจากมนุษย์สรรพชีวิตและสรรพจิตต่าง ๆ

ว่าตนเองรู้สึกต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างไร การที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีลักษณะเป็นผู้เสมือนมีอำนาจเป็นเหตุหนึ่งทำให้มนุษย์สรรพจิตและสรรพชีวิตไม่สำนึกในบาปกรรมที่ตนได้กระทำไว้ด้วย โดยเฉพาะความคิดของมนุษย์ได้สะท้อนออกมาชัดเจนว่า หากตนได้กระทำความผิดอะไรไปต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะกลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ แทนที่จะหันมาสำรวจว่าตนเองได้กระทำความผิดไปด้วยเจตนาใด ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรเป็นแล้วถูกต้องตามหลักธรรมในพุทธศาสนา

ผู้มีอำนาจที่แท้จริงจะมีข้อเสียที่สำคัญคือจะเสมือนเป็นผู้ที่ไม่มีอำนาจ เนื่องจากผู้ที่มีอำนาจที่แท้จริงจะไม่เป็นที่เกรงขามของผู้ใต้อำนาจ ทำให้ผู้ใต้อำนาจไม่เกรงกลัวตน เมื่อย้อนกลับมาในเรื่องของเทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็เป็นลักษณะเดียวกัน แต่สิ่งที่หลายคนไม่ได้นึกถึงความเสื่อมของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่ง คือความเสื่อมนั้นมาจากการใช้อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นไปลงโทษผู้แข็งข้อกับตนโดยตรงแล้วใช้อำนาจจิตที่ตนมีไปส่งเสริมให้ผู้ที่ถูกตีกับตนให้ดีขึ้น เหตุที่ทำให้เหตุนี้เป็นการเสื่อมเนื่องจากการกระทำเช่นนี้ไม่เป็นการยุติธรรมในระบบของกฎแห่งกรรม

จะเห็นได้ว่าผู้ที่ต้องการอำนาจ อำนาจที่ได้มาจะเป็นอำนาจเสมือน แล้วอำนาจเสมือนเป็นสิ่งที่ผู้มีอำนาจต้องการ เนื่องจากอำนาจเสมือนทำให้ตนดูเหมือนเป็นผู้มีอำนาจ ส่วนอำนาจที่แท้จริงแม้มีใครต้องการก็ไม่มีทางได้ เนื่องจากผู้ที่ได้อำนาจอย่างแท้จริงต้องเลือกทำในสิ่งที่ถูกต้องแล้วไม่สนต่อแรงกดดันจากสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ถึงแม้ว่าเสียงนั้นจะเป็นเสียงส่วนใหญ่ก็ตาม อำนาจจึงเป็นสิ่งที่หนึ่งเหมือนกับสิ่งอื่นตามสังขธรรมที่ว่า เราต้องการสิ่งใดยอมไม่ได้ในสิ่งนั้นถึงได้มากก็ไม่ใช้สิ่งที่แท้จริงรวมทั้งความศรัทธาด้วย เนื่องจากความศรัทธาที่ตนได้มาจากความอยากของตนนั้น ทำให้ตนต้องรักษาความศรัทธานั้นทำให้ศรัทธาที่ตนได้จากผู้อื่นจึงเป็นเพียงภาพลวงตา แต่ถ้าอะไรที่ได้มาด้วยความไม่อยากสิ่งที่ได้จะเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงแล้วเป็นไปตามนั้น เช่นการทำงานในฐานะของเทพที่ดูแลจักรวาล อำนาจในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับตนเองโดยอิสระอย่างแท้จริง ทำให้อำนาจที่มีจึงเป็นอำนาจที่มีอยู่จริง แต่ที่เห็นชัดกว่านั้นคืออำนาจในการนำเสนอหลักธรรม ที่คนส่วนใหญ่ยอมรับเท่านั้น^{๓๓}

ผู้วิจัยเห็นว่า อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นอำนาจที่เกิดจากแนวคิดเชิงวิญญานนิยม เป็นอำนาจที่ได้มาจากฐานความเชื่อ ความกลัว การหาที่พึ่งพิงทางจิตใจ ทำให้เกิดการบูชา บวงสรวง เกิดเป็นประเพณีมีอำนาจเป็นหลักทางจริยศาสตร์เป็นกรอบในการประพฤติปฏิบัติตนของคนในสังคมได้อีกด้วย อำนาจชนิดนี้เป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการมีส่วนช่วยให้มนุษย์ในสังคมเชื่อฟังผู้ปกครอง โดยอาศัยอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ได้ปกครองเกิดความศรัทธา และยอมปฏิบัติตามเนื่องจากเกิดความกลัวและเคารพยำเกรงต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกเหนือไปจากอำนาจทางด้านการเมืองการปกครองที่จะกล่าวต่อไป

^{๓๓} ธนวัฒน์ สวัสดิ์แก้ว, อำนาจที่แท้จริงกับอำนาจเสมือน, แก๊ซล่าสุด ๙ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๐.๓๒ น., <http://www.dhumma.net>, (๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๐๗.๑๗ น.).

๒.๓.๖. ทฤษฎีอำนาจทางการเมืองการปกครอง

ในด้านการเมืองการปกครองผู้ปกครองหรือคณะผู้ปกครองจะต้องมีอำนาจในการสั่งการ หรือกระทำการปกครองเพื่อที่จะใช้อำนาจนั้นในทางปกครองและบริหารประเทศได้โดยชอบธรรมโดยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญรับรองความชอบธรรมในอำนาจนั้น เรียกว่าอำนาจอธิปไตย

อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ เป็นอำนาจที่เป็นหนึ่งเดียวเป็นอิสระ และไม่อาจแบ่งแยกได้ ประเทศที่มีอำนาจอธิปไตยของตนเองย่อมแสดงว่าเป็นรัฐหรือเป็นประเทศเอกราชอย่างแท้จริง โดยทั่วไปได้แบ่งการใช้อำนาจอธิปไตย ๓ ฝ่าย หรือแบ่งองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยออกเป็น ๓ ฝ่าย ได้แก่

- ๑) ฝ่ายนิติบัญญัติ คือรัฐสภา
- ๒) ฝ่ายบริหาร คือคณะรัฐมนตรีหรือรัฐบาล
- ๓) ฝ่ายตุลาการ คือศาล

ในอดีตได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งการใช้อำนาจอธิปไตยออกเป็น ๗ ฝ่าย ได้แก่

- ๑) อำนาจนิติบัญญัติ
- ๒) อำนาจลงโทษผู้ฝ่าฝืน
- ๓) อำนาจที่จะทำสงคราม
- ๔) อำนาจทำสนธิสัญญา
- ๕) อำนาจแต่งตั้งข้าราชการ
- ๖) อำนาจเก็บภาษี
- ๗) อำนาจจัดการศึกษา

อย่างไรก็ดี การจัดแบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็นกี่ฝ่ายนั้น ขึ้นอยู่กับผู้จัดแบ่ง และที่นิยมกันแพร่หลายและเป็นสากลคือจัดแบ่งเป็น ๓ ฝ่ายดังกล่าว เหตุผลที่ต้องจัดแบ่งการใช้อำนาจอธิปไตยออกเป็นหลายฝ่าย เนื่องจากอำนาจอธิปไตยมีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมกิจกรรมของประเทศมากมาย และเป็นอำนาจสูงสุดของประเทศที่เกี่ยวข้องกับประชาชน จึงต้องการให้แต่ละฝ่ายหรือองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยแต่ละฝ่ายได้ควบคุมตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน(Check and Balance)^{๓๔}

อำนาจทางการเมืองการปกครองนี้ เป็นอำนาจที่ได้มาโดยมีกฎหมายบ้านเมือง กฎหมายรัฐธรรมนูญรองรับ ผู้ที่มีอำนาจชนิดนี้จะต้องได้รับอำนาจจากประชาชนผ่านการเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญ ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย โดยเมื่อประชาชนส่วนใหญ่มอบอำนาจ

^{๓๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการไทย, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๙.

ให้แล้วจึงมีอำนาจและสามารถใช้อำนาจในการบริหารประเทศ แต่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ ก็ให้มีการแบ่งอำนาจไปเป็นฝ่ายต่าง ๆ เพื่อควบคุมตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน เป็นการป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้อง เช่นการใช้อำนาจสร้างผลประโยชน์แก่ตนและพวกพ้อง สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น การทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นว่าอำนาจที่จะถ่วงดุล และทัดทานการใช้อำนาจในทางที่ผิดได้อย่างแท้จริงนั้น ก็คือ การปฏิบัติตนตามหลักอำนาจในทางพระพุทธศาสนา นั่นเอง

จากการศึกษาทฤษฎีอำนาจในทัศนะของผู้รู้ทั้งหลาย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า โดยสรุปอำนาจสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท ตามลักษณะและบ่อเกิดแห่งอำนาจ คือ อำนาจตามหน้าที่ อำนาจบารมี และอำนาจตามประเพณี

๑) อำนาจตามหน้าที่ คืออำนาจที่เกิดจากการได้รับตำแหน่ง มีขอบเขตการใช้อำนาจไปตามตำแหน่งหรือหน้าที่ของตน อำนาจหน้าที่นี้มีทั้งที่มีกฎหมายรองรับ เช่น ตำรวจ มีอำนาจหน้าที่ในการจับผู้ร้าย ศาล มีอำนาจหน้าที่พิพากษาคดี นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่บริหารประเทศ สมาชิกวุฒิสภา มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของคณะรัฐมนตรี เป็นต้น อำนาจเหล่านี้ล้วนมีกฎหมายรับรองให้มีอำนาจในการทำหน้าที่ตามตำแหน่งนั้น ๆ ทั้งสิ้น ส่วนอำนาจหน้าที่ที่ไม่มีกฎหมายรับรอง เช่น หน้าที่ของคนในสังคมที่จะปฏิบัติต่อกันตามธรรมในหลักทศ ๖ เป็นต้น

๒) อำนาจบารมี คืออำนาจที่เกิดจากการสั่งสมบุญญาบารมี หรือคุณงามความดี มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ การทำอุปการะ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นต้น จนได้รับการยอมรับนับถืออย่างจริงจัง ผู้ที่อยู่ใต้อำนาจบารมีนี้จึงมีความเต็มใจที่จะยอมทำตาม โดยหรือว่าเป็นหน้าที่เป็นปฏิการะที่ตนจะต้องทำตอบ

๓) อำนาจตามประเพณี คือเป็นอำนาจที่เกิดจากธรรมเนียมประเพณี ที่ผู้น้อยจะต้องให้ความเคารพยำเกรงผู้ที่อยู่เหนือกว่า เช่นการเคารพ ผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อแม่ ครูอาจารย์ และเคารพพระสงฆ์ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามประเพณีและความเชื่อที่ถือปฏิบัติสืบกันมา เช่น ชาวอีสานเคารพพญาแถน เพราะเชื่อว่าพญาแถนมีอำนาจดลบันดาลให้ฝนตกได้ จึงเกิดประเพณีบุญบั้งไฟขึ้น เป็นต้น

สรุป ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจ ได้กล่าวถึงความหมายของอำนาจ ทฤษฎีอำนาจตามหลักเหตุผลและกฎหมาย หรือ ความมีเหตุมีผล แล้วไปสู่ความต้องการ ทฤษฎีอำนาจบารมี คือ อำนาจที่ได้มาโดยกาลสั่งสมบารมีมาจากบุคลิกภาพ ความประพฤติตนเอง และปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของคนอื่น ทฤษฎีอำนาจตามธรรมเนียมและประเพณี เป็นอำนาจที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเองแล้ว นับถือปฏิบัติอยู่ในกรอบของประเพณีนั้น ทฤษฎีอำนาจและพลังทางสังคม คือพลังพลานุภาพ พลังธนาานุภาพ และพลังสังคมานุภาพ ทฤษฎีอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นอำนาจที่เกิดจากแนวคิดเชิงวิญญาณนิยม เป็นอำนาจที่เกิดจากความเชื่อ ความกลัว

และการหาที่พึ่งทางจิต เป็นต้น และทฤษฎีอำนาจทางการเมืองการปกครองมีอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ เป็นต้น

๒.๔ การบริหารอำนาจ

การบริหารอำนาจ ผู้วิจัยมุ่งจะศึกษาถึงระบบการกลั่นกรองการใช้อำนาจในพุทธศาสนา การบริหารอำนาจตามทัศนะของท่านผู้รู้กล่าวไว้ และรูปแบบการบริหารอำนาจในการปกครองสงฆ์ใน พุทธศาสนาเถรวาท ดังนี้

๒.๔.๑ ระบบกลั่นกรองการใช้อำนาจ

ระบบการกลั่นกรองการใช้อำนาจ ผู้วิจัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ซึ่งถือเป็นระบบที่ ผู้มีอำนาจควรยึดถือปฏิบัติ คือ อคติ พรหมวิหาร และอุपाทาน ดังนี้

๑) อคติธรรม คือ ธรรมที่มีความลำเอียงหรือเบี่ยงเบนจากความยุติธรรม อันนั้น ผู้มีอำนาจหรือ ผู้เป็นใหญ่จะต้องใช้อำนาจโดยปราศจากความลำเอียง ต้องวินิจฉัยเรื่องต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม เว้น จากอคติ มีใจเป็นกลางใช้ปัญญาพิจารณาอย่างถี่ถ้วนก่อนการตัดสินใจ ผู้ปฏิบัติเช่นนี้จะไม่ต้องมลทิน หรือได้รับการติเตียนจากคนทั่วไป อคติธรรมมี ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และ ภยากติ ดังนี้

(๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ เป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำด้วยความชอบพอ รักใคร่กัน เช่น การให้ลาภยศ การตัดสินความหรือตัดสินอื่น ๆ ด้วยอำนาจความพอใจของตน

(๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะความชัง เป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ด้วยความเกลียดชัง ไม่ชอบกัน เช่น การไม่ให้ลาภยศ การตัดสินความหรือตัดสินอื่น ๆ ด้วยอำนาจความเกลียดชัง

(๓) โมหาคติ ลำเอียงเพราะความหลง เป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ด้วยความโง่เขลา เช่น การให้หรือไม่ให้ลาภยศ การตัดสินความหรือตัดสินอื่น ๆ ด้วยอำนาจความโง่เขลา

(๔) ภยากติ ลำเอียงเพราะความกลัว เป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ด้วยความกลัว เช่น การให้หรือไม่ให้ลาภยศ การตัดสินความหรือตัดสินอื่น ๆ ด้วยอำนาจความกลัว^{๓๕}

ดังนั้น การที่ผู้มีอำนาจจะบริหารและใช้อำนาจที่ตนมีอยู่อย่างถูกต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ ตนเองและผู้อื่น และเป็นการทำอำนาจนั้นให้มั่นคง พึ่งไว้จากอคติทั้ง ๔ ประการดังกล่าว เพราะผู้ใช้ อำนาจโดยอคติ นั้นเป็นเหตุแห่งความเสื่อม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ใดประพฤติกว้างธรรม เพราะความรัก ความชัง ความหลง และความกลัว ยศของผู้นั้นย่อมเสื่อม ดุจพระจันทร์ข้างแรมฉะนั้น” ดังนั้น อคติ ธรรม จึงเป็นระบบหรือธรรมที่ใช้ในการกลั่นกรองการใช้อำนาจในทางพระพุทธศาสนา

^{๓๕} วจ.จตุกก. ๒๑/๑๗/๒๐.

๒) พรหมวิหารธรรม เป็นธรรมที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้มีอำนาจ ที่จะเป็นหลักชัย ในการบริหารและการใช้อำนาจ ประกอบด้วยข้อธรรม ๔ ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา ดังนี้

(๑) เมตตา คือความปรารถนาดี ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุข หรืออยากให้ผู้อื่นที่อยู่ใต้ อำนาจปกครองมีความสุข และคิดทำประโยชน์แก่ผู้ที่อยู่ใต้อำนาจปกครองทั่วหน้า

(๒) กรุณา คือความสงสาร อยากช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยากของผู้ที่อยู่ใต้อำนาจปกครองที่ได้รับความเดือดร้อน

(๓) มุทิตา คือความพลอยยินดี ในเมื่อผู้ใต้อำนาจปกครองมีความสุข ประสบความสำเร็จยิ่ง ๆ ขึ้นไป

(๔) อุเบกขา คือความวางใจเป็นกลาง ไม่ยินดียินร้าย ปฏิบัติด้วยความเที่ยงธรรม^{๓๖}

ผู้มีอำนาจที่ได้ใช้อำนาจไปตามกรอบแห่งหลักพรหมวิหารนี้ ถือได้ว่าเป็นการ ดำเนินชีวิตที่หมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ เชื่อว่าตั้งอยู่ในฐานะแห่งพรหม มียศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย^{๓๗} เมื่อประพุดิเช่นนี้ก็จะเป็นที่พึงให้กับคนทั่วไป ดังนั้น หลักธรรม ทั้ง ๔ คือ ความเมตตา ความกรุณาเอ็นดู มีมุทิตาจิตพลอยยินดีที่มีความสำเร็จทางที่ดี และมีจิตวางเฉยด้วยปัญญาพิจารณาถึงผลประโยชน์ได้เสียหรือข้อดีที่จะเกิดขึ้นจึงวางเฉย หลักธรรมทั้ง ๔ ประการ ถือว่า เป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ดังนั้นจึงเป็นธรรมหรือระบบการกลั่นกรองในการใช้อำนาจ

๓) อุปาทาน แปลว่า ความยึดติด^{๓๘} ความยึดมั่น ความถึอมั่นด้วยอำนาจกิเลส ความยึดติดอันเนื่องมาแต่ตัณหาผูกพันเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง^{๓๙} จำแนกเป็น ๔ ประการด้วยกันคือ กามุปาทาน ทิฏฐุปาทาน สิลัพพตูปาทาน อัตตวาหุอุปาทาน^{๔๐}

(๑) กามุปาทาน ความยึดมั่นในกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ทั้งสิ้น อันน่าปรารถนา น่าใคร่และน่าพอใจ

^{๓๖} ส.ม. ๓๐/๕๗๓/๓๐๙.

^{๓๗} ชุ.อป. ๓๓/๒/๓๐.

^{๓๘} พุทธศาสนิกฯ, คู่มือมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา), หน้า ๔๕.

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, อ่างแก้ว, หน้า ๑๖๐.

^{๔๐} ม.ม. ๑๒/๑๕๖/๙๒.

(๒) ทัศนูปาทาน ความยึดมั่นในทฤษฎี^{๔๓} คือ ความเห็น ลัทธิ หรือหลักคำสอนต่าง ๆ^{๔๔} การยึดติดทฤษฎีต่าง ๆ นี้ เกิดขึ้นเพราะความไม่รู้(อวิชชา)เป็นต้น^{๔๕}

(๓) สีสัพพตูปาทาน ความยึดมั่นในศีลและพรต^{๔๖} ยึดติดในวัตรปฏิบัติที่มุ่งหมายผิดทาง หมายถึงความยึดมั่นถือมั่นในการประพฤติกระทำ ที่ทำปรัมปราสืบกันมาอย่างงมงายไร้เหตุผล^{๔๗}

(๔) อัตตวาหูปาทาน ความถือตน^{๔๘} ความยึดมั่นในวาทะว่าตัวตน คือ ความถือหรือความสำคัญหมายอยู่ในภายในว่า มีตัวตน ที่จะได้ จะเป็น จะมี จะสูญสลาย ถูกบีบคั้นทำลาย หรือเป็นเจ้าของ เป็นนายบังคับบัญชาสิ่งต่าง ๆ ได้

ดังนั้น ผู้มีอำนาจหากไม่อยากเสื่อมจากอำนาจและตกอยู่ในอำนาจของอุปาทาน อันมีอำนาจร้ายแรงดังกล่าวมาแล้วนั้น จะต้องใช้สติปัญญาควบคุมตนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นเกราะป้องกันหรือรักษาตัว ไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสตัณหาความยึดติด มีความเพียรหมั่นประกอบกุศลกรรม เพื่อสร้างอำนาจบารมีให้กับตนอยู่อย่างสม่ำเสมอ นอกจากการบริหารการใช้อำนาจตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว เพื่อที่จะได้ทราบถึงหลักการบริหาร การใช้อำนาจในมิติต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงขอเสนอการบริหารการใช้อำนาจตามทัศนะของท่านผู้รู้ต่อไป

๒.๔.๒ การบริหารอำนาจตามทัศนะของท่านผู้รู้

ผู้นำจะต้องบริหารอำนาจที่มีอยู่อย่างชาญฉลาด มีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ จะทำให้องค์กรมีอำนาจและพลังมากขึ้น สามารถทำภารกิจยาก ๆ ได้สำเร็จ การสร้างแรงจูงใจเชิงรุก สร้างแนวร่วมในการทำงานเป็นทีม สามัคคี สร้างความศรัทธาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ควบคุมการตัดสินใจ สร้างบรรยากาศในการมีส่วนร่วม มีความชอบธรรม ชี้นำเป้าหมายชีวิตของคนในองค์กรเชิงรุก พยายามในการทำงานเพื่อความสำเร็จขององค์กร อำนาจเป็นเหมือนดาบสองคม คือการสั่งการคนอื่น หากรู้จักใช้อย่างเหมาะสม จะช่วยผลักดันให้งานสำเร็จโดยราบรื่นและรวดเร็ว หากไม่เหมาะสม ผลก็คือความล้มเหลว ดังนั้น ผู้มีอำนาจพึงสังวรณไว้ว่า “มันมีทั้งข้อดีและข้อเสีย” ประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นถึงความหายนะจากการใช้อำนาจแบบลืมนัด หรือไม่เหมาะสม และมีให้อยู่ในปัจจุบัน อำนาจเป็นสิ่งไม่ยั่งยืนไม่นานก็เสื่อมหมดไป แต่อำนาจที่คงอยู่กับตัวตลอดไปคือ “บารมี” ผู้นำจะต้องไม่ใช้อำนาจแสวงหา

^{๔๓}ที่.ปา. ๑๑/๒๖๒/๒๑๘-๒๑๙.

^{๔๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, อ่างแก้ว, หน้า ๑๖๐.

^{๔๕}พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย, อ่างแก้ว, หน้า ๔๘.

^{๔๖}ที่.ปา. ๑๑/๒๖๒/๒๑๘-๒๑๙.

^{๔๗}พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย, อ่างแก้ว, หน้า ๔๙.

^{๔๘}ที่.ปา. ๑๑/๒๖๒/๒๑๘-๒๑๙.

ผลประโยชน์ส่วนตัวเจ้านายที่ชอบสั่งการให้ลูกน้องทำงานแทน บ่อยครั้งที่ความสำเร็จจากผลงานที่ลูกน้องได้มาด้วยความลำบากและต้องทุ่มเท ทั้งความรู้สติปัญญาแรงกาย แต่เจ้านายกลับมองข้ามสิ่งเหล่านี้ ซึ่งจะทำให้ลูกน้องหมดกำลังใจ คิดว่าอยากได้อะไรก็สั่งเอาจนเคยชินไม่ขวนขวายหาความรู้พัฒนาตนเอง เวลามีปัญหาอุปสรรคก็ไม่สามารถมองออกเพราะขาดความรู้ความสามารถ ให้ลูกน้องช่วยเสียจนทำอะไรไม่เป็น การที่ผู้นำจะสั่งการผู้อื่นต้องมีความรู้ประสบการณ์ที่เหนือกว่าผู้อื่น เพื่อที่จะประเมินผลลัพธ์ได้ถูกต้อง การใช้อำนาจจะอยู่ต้องอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลไม่ใช่อารมณ์เหนือเหตุผล โดยฝึกความควบคุมอารมณ์ ฝึกอิทธิวิหนักแน่นเป็นนิสัย เข้าใจความเป็นจริงของโลก รวมถึงการรู้จักปล่อยวาง ละทธิ มีวิสัยทัศน์ที่ดี จะทำให้ผู้นำใช้อำนาจได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและมีความชอบธรรม^{๔๗}

เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการบริหารอำนาจ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแนวคิดการบริหารอำนาจที่ได้มีท่านผู้รู้กล่าวไว้ ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงการบริหารอำนาจว่า การใช้อำนาจจะต้องเกิดจากความไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีส่วนเกิน เป็นอำนาจที่ต้องการให้เกิดกับประโยชน์ในสังคมส่วนรวม มีระเบียบวินัย มีความสามัคคี เป็นระบบที่ใครไม่สามารถล่วงล้ำเข้าไปในสิทธิของผู้อื่น ไม่กอบโกยอะไรของใคร เป็นไปตามธรรมชาติ เป็นไปโดยอัตโนมัติ^{๔๘}

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า การใช้อำนาจจะต้องมุ่งไปที่ความดีงาม ความถูกต้องโดยใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์อย่างรอบคอบด้วยเหตุและผลอย่างถูกหลักเกณฑ์ แทนที่จะใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ โดยมีลักษณะสำคัญคือ

๑) เป็นคนมีหลักการไม่เลื่อนลอยไหลไปตามกระแส เอาความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ความเป็นไปตามเหตุผล และกฎกติกาเป็นเกณฑ์ตัดสิน

๒) ใช้ปัญญาและพัฒนาปัญญาอยู่เสมอ เพื่อให้รู้เท่าทันข้อมูลความเป็นไปตามเป็นจริง และเพื่อให้รู้เข้าใจ เข้าถึงหลักการความจริง ความถูกต้องดีงาม และเหตุผลเรื่องนั้น ๆ เพื่อให้สามารถรักษาหลักการความจริงความถูกต้องไว้ได้

๓) มีความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ สุจริตใจในการใช้ปัญญาพิจารณาตัดสินใจ ไม่เอนเอียงไปด้วยอคติ

๔) รักธรรม รักความจริงความถูกต้องดีงาม ทำอะไรก็มุ่งจะให้ถึงธรรมและเป็นไปตามธรรม มุ่งให้ได้ความจริง มุ่งให้เกิดความถูกต้องดีงาม จนข้ามพ้นความยึดถือในตัวตนไปได้ ให้ธรรมเป็นใหญ่

^{๔๗} ครุจรัสจาง, อังใน วิชาการ.คอม, การใช้อำนาจของผู้นำ, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๒ เวลา ๑๔.๒๓ น., <http://www.vcharkarn.com/vblog/42227>. (๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๖ เวลา ๐๑.๒๘ น.).

^{๔๘} พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคมนตรี, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๙๒.

เหนือแม่เกียรติและศักดิ์ศรีของตน และเพราะรักธรรมมุ่งให้เกิดความเป็นธรรมนั้น จึงเป็นคนที่พูดได้ง่าย รับฟังข้อมูลและเหตุผล ไม่ถือรั้นทึฐ^{๔๙}

ว.วชิรเมธี กล่าวถึงเกณฑ์วัดมาตรฐานที่ดีของอำนาจไว้ ๓ ประการ คือ

- ๑) อำนาจได้มาโดยชอบธรรมหรือไม่
- ๒) ในขณะที่มีอำนาจ มีธรรมกำกับหรือไม่ หรือใช้ตามอำเภอใจ ลุแก่อำนาจ ฆ่าใครก็ได้ เล่นงานใครก็ได้ จะให้กฎหมายไปกดขี่ใครก็ได้
- ๓) อำนาจนั้นถูกใช้ไปเพื่อความงอกงามในธรรมในสังคมหรือไม่ อำนาจนั้นควรถูกใช้เพื่อความงอกงามของธรรม^{๕๐}

ติช นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) กล่าวว่า เพื่อให้เกิดความสามารถในการใช้อำนาจได้อย่างแยบคาย จะต้องมึคุณธรรม ๓ ประการ คือ

- ๑) คุณธรรมแห่งการละเลิก ละเลิกจากความโลภ ความโกรธ ความหลง
- ๒) คุณธรรมแห่งความรัก ต้องบ่มเพาะความสามารถที่จะให้ความรัก ให้การยอมรับ ให้อภัย และโอบกอดผู้อื่นด้วยเมตตากรุณา
- ๓) คุณธรรมแห่งปัญญา มีปัญญาเห็นแจ้งเกิดจากการมองที่ลึกซึ้งเพื่อชี้ทางให้พันทุกซ์^{๕๑}

ไชย ณ พล กล่าวถึงการบริหารการอำนาจไว้ว่า การใช้อำนาจอย่างเหมาะสม ทรงพลังและนำไปสู่ผลอันชอบนั้น ผู้นำ ผู้บริหารควรยึดหลัก ดังนี้

- ๑) ใช้อำนาจตามข้อตกลงแห่งความรับผิดชอบ
- ๒) ใช้อำนาจอย่างไม่มีอารมณ์
- ๓) ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขทุกฝ่าย
- ๔) ใช้อำนาจอย่างสอดคล้องกับกฎระเบียบและหลักคุณธรรม
- ๕) ใช้อำนาจอย่างรู้ชัดในผลต่อเนือง
- ๖) ใช้อำนาจอย่างสมดุลระหว่างอำนาจแต่ละประเภท
- ๗) ใช้อำนาจอย่างพอดีในสัมพันธ์กับอำนาจของผู้อื่น
- ๘) อย่าใช้อำนาจทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนโดยไม่จำเป็น
- ๙) ใช้อำนาจอย่างตระหนักกว่าคือสิ่งที่ชนเขามอบให้^{๕๒}

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗.

^{๕๐} ว.วชิรเมธี, ยศ ทรัพย์ อำนาจ เป้าหมายหรือมรรควิธีของชีวิต, อ่างแล้ว, หน้า ๔๘.

^{๕๑} ติช นัท ฮันห์, ศิลปะแห่งอำนาจ, อ่างแล้ว, หน้า ๕๔-๕๕.

^{๕๒} ไชย ณ พล, การบริหารอำนาจ, อ่างแล้ว, หน้า ๕๗.

ต่งจ้งชู (董仲舒) ดักล่าวถึงวิธีการใช้อำนาจของผู้ปกครองไว้ ๔ ประการ คือ

- ๑) ให้รางวัล
- ๒) ปูนบำเหน็จความดีความชอบ
- ๓) ปรับ
- ๔) ลงโทษทางกาย^{๔๓}

ปีเตอร์ ดรักเกอร์ (Peter Drucker) ได้แสดง ปัจจัยเรื่องบุคลิกภาพของผู้บริหารบางคนผู้ประสบความสำเร็จในการใช้อำนาจ ไว้ ๔ ประการ คือ

๑) ผู้บริหารที่มีอำนาจใส่ใจที่จะสร้างแรงจูงใจในเรื่องอำนาจสูง ผู้บริหารที่มีอำนาจจะมองเห็นว่าการบริหารคือเกมการใช้อำนาจนั่นเองเป็นการใช้อำนาจให้บุคคลอื่นทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ใช้ภาวะผู้นำเมื่อต้องสัมพันธ์กับผู้อื่น จะไม่ใช้อำนาจหน้าทีอย่างเดียว ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะกระจายอำนาจหน้าที่และอำนาจกับผู้ใต้บังคับบัญชา ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความรู้สึกว่าตนเองก็มีอำนาจ

๒) ผู้บริหารที่มีอำนาจ จะสร้างแรงจูงใจโดยการให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วม ในขณะที่ผู้บริหารให้ความสนใจกับความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะไม่ตัดสินใจบนพื้นฐานที่ว่าผู้ใต้บังคับบัญชาจะชอบเขาหรือไม่ ผู้บริหารมีแรงจูงใจกับการมีส่วนร่วมจะมีความต้องการสูงให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เข้าร่วมมากกว่าการมีอำนาจและผลสำเร็จขององค์การ ความต้องการอำนาจของผู้บริหาร ทำให้เกิดการตัดสินใจที่โลเลเพราะผู้บริหารต้องการยอมรับจากผู้อื่น ผู้บริหารจะพอใจกับการมีส่วนร่วมของผู้ใต้บังคับบัญชา ถ้าผู้บริหารไม่เลือกวิธีการนี้ก็จะเป็นบุคคลที่แปลกหน้าของผู้ใต้บังคับบัญชา

๓) ผู้บริหารที่มีอำนาจสนใจกับแรงขับของอำนาจทางสังคม ผู้บริหารที่รู้จักใจของคนในองค์การมาก ผู้บริหารจะพยายามสร้างบรรยากาศการทำงานในองค์การให้สมาชิกในองค์การมีความรับผิดชอบเป้าหมายขององค์การชัดเจน พัฒนาทีมงาน ผู้บริหารเป็นผู้สร้างพลังอำนาจส่วนตัวโดยเพิ่มความรับผิดชอบในงานของตนเองให้สูงขึ้นพัฒนาทีมงาน แต่อย่างไรก็ตามผู้บริหารก็พยายามให้ผู้ใต้บังคับบัญชาซื้อสัตย์ต่อตนเองมากกว่าองค์การ

๔) เป็นผู้นำที่มีอารมณ์มั่นคงและปรับตัวได้เก่ง จากการศึกษาดูงานของเวลลันท์ กล่าวว่า ผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จมักจะเป็นคนที่น่าคบหาสมาคมด้วยได้ เป็นที่พึงพอใจของเพื่อนฝูง ชอบกีฬา มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และรู้จักพักผ่อน โดยทำตัวให้ว่างจากการงานได้ ยังมีเรื่องที่ค่อนข้างจะไม่ร่วมสมัยนัก ที่กล่าวว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จมักจะมีปัญหาทาง

^{๔๓}เฟิงอ้วหลัน, ปรัชญาจีนจากขงจื้อถึงเหมาเจ๋อตุง, แปลโดย ส.สุวรรณ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๖.

ครอบครัว แต่ในความเป็นจริงที่ยอมรับกันเป็นสากลก็คือ ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงาน มักจะเป็นคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัวด้วย ชีวิตในครอบครัวจะอบอุ่นมีความพร้อมตามควรแก่สภาพ เพราะผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ สิ่งหนึ่งที่เป็นสัจธรรมก็คือ จะต้องบริหารตนเองให้ได้ก่อนที่จะบริหารผู้อื่น^{๔๔}

จากทัศนะของท่านผู้รู้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การบริหารการใช้อำนาจ ต้องตั้งอยู่บนความดีงาม ใช้ปัญญาพิจารณาความถูกต้อง เป็นไปโดยธรรม ใช้อำนาจโดยมองถึงประโยชน์ของสังคมโดยรวมเป็นหลัก ผู้ใช้อำนาจต้องมีอารมณ์มั่นคง และมีกุศโลบายในการปกครอง เพื่อให้เข้าใจถึงรูปแบบการบริหารการใช้อำนาจยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำรูปแบบการใช้อำนาจในการปกครององค์กรสงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงได้วางระเบียบ และทรงบัญญัติเป็นวินัยสงฆ์ไว้ มาประกอบ ดังนี้

๒.๔.๓ รูปแบบการบริหารอำนาจในการปกครองสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้า ได้ทรงวางระเบียบแบบแผนในการปกครองสงฆ์ โดยทรงบัญญัติพระวินัย เป็นกรอบของการประพฤติตนของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และมีธรรมเป็นข้อปฏิบัติ รูปแบบการบริหารการปกครองของพระพุทธศาสนา ค่อย ๆ พัฒนามาเป็น ๓ รูปแบบ ดังนี้^{๔๕}

๑) พระพุทธเจ้าทรงปกครองด้วยพระองค์เอง คือ พุทธูปัมโบไซ เพราะพระองค์ทรงเป็นพระบิดาของคณะสงฆ์(สังฆบิดา) ทรงเป็นผู้นำคณะสงฆ์(สังฆปริณายก) ในการประทานอุปสมบทเพื่อให้พระสงฆ์เข้าสู่สังฆมณฑล รับผิดชอบเอง ที่เรียกวินัยอุปสมบทแบบนี้ว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือพระองค์จะทรงอนุญาตความเป็นภิกษุของบุคคล รับรองเข้าหมู่สงฆ์ ด้วยคำว่า “ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด”^{๔๖}

๒) ปกครองโดยวุฒิกิษุ วุฒิกิษุหมายถึง พระภิกษุที่เจริญด้วยคุณธรรม มีความรู้ความสามารถเหมาะสม ในตอนแรกพระพุทธองค์ก็ทรงกระทำให้เป็นตัวอย่างก่อน นั่นคือเมื่อจะรับผู้ใดเข้ามาอยู่ในปกครอง พระองค์จะทรงเป็นประธานในการประกอบพิธีกรรมนั่นเอง การอุปสมบทวิธีนี้เรียกว่า ติสรณคมนูปสัมปทา คือการอุปสมบทโดยวิธีการรับหรือการปฏิญาณตนเข้าถึงพระรัตนตรัย ต่อมาวิธีนี้ใช้บรรพชาสามเณรโดยทรงอนุญาตให้วุฒิกิษุเป็นประธาน หรือรับผิดชอบแทนพระพุทธองค์ได้ จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจให้แก่วุฒิกิษุในการปกครอง เพราะจำนวนพระสาวกของพระองค์มีจำนวนมากขึ้น วิธีการนี้เรียกว่า วุฒิกิษุวาธิปไตย หรือ วุฒิบุคคลาธิปไตย

^{๔๔} ประชุม โภธิกุล, ยุทธวิธีการใช้อำนาจในองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ, <http://www.moe.go.th/wijai/empower.htm>, (๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๖ เวลา ๐๑.๑๘ น.).

^{๔๕} บุญมี แท่นแก้ว, พุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๘.

^{๔๖} ม.ม. ๑๓/๕๒๕/๓๖๐-๓๖๑.

๓) ปกครองโดยสงฆ์ การปกครองโดยสงฆ์หรือพระภิกษุส่วนมาก ในเมื่อมีพระสงฆ์จำนวนมาก เกิดขึ้น และมีคุณสมบัติพอที่จะรับภาระแทนพระพุทธองค์ได้ พระองค์จึงทรงแสดงวิธีการบวชเป็นการ สงฆ์ที่เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสมบท^{๕๗} โดยมอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในการจัดการทำสังฆกรรม กล่าวคือการอุปสมบทแบบนี้จะต้องมีประธาน ๑ รูป(พระอุปัชฌาย์) มีคู่สวด ๒ รูป(พระ กรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์) ในการจะสวดต้องสวดกรรมวาจา ๓ จบ กับสวดญัตติอีก ๑ จบ จะรวมเป็น ๔ จบ ระบบนี้เรียกว่า สังฆาธิปไตย หรือประชาธิปไตย

เมื่อจะศึกษาเรื่องของสงฆ์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะทราบถึงวิวัฒนาการความเจริญก้าวหน้าของการ บวช เพราะเหตุคำว่า “สงฆ์” กับ “การบวช” เป็นคำที่เกี่ยวข้องกันและไม่สามารถที่จะแยกออกจาก กันได้เป็นเหมือนเหรียญที่อยู่คนละด้าน (ถ้าจะเรียกสงฆ์ก็ต้องดูลำดับการบวช ถ้าบวชแล้วก็เป็นส่วน หนึ่งของสงฆ์) เริ่มแรกทีเดียวนั้นพระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทด้วยพระองค์เอง เมื่อภิกษุทั้งหลาย ได้พากันนำผู้ต้องการบวชมาเพื่อกราบทูลขออนุญาตเป็นจำนวนมากขึ้นๆ พระองค์จึงรำพันว่า “บัดนี้ ภิกษุทั้งหลายพาเหล่ากุลบุตรผู้มุ่งบรรพชา และมุ่งอุปสมบทมาจากทิศนั้นๆ จากชนบทต่างๆ ด้วย ตั้งใจว่า พระผู้มีพระภาคจักทรงให้พวกเขาบรรพชาอุปสมบท ทำให้เกิดความลำบากมาก จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ท่านทั้งหลายนั้นแหละจงให้บรรพชา จงให้อุปสมบทในทิศนั้น ๆ ในชนบทนั้น เถิด”^{๕๘} นับว่าเป็นการกระจายพระราชอำนาจโดยทรงอนุญาตให้บวชได้ด้วยระบบใหม่ที่พระเถระรูป อื่นๆ ก็สามารถให้การบวชได้ไม่ต้องเดินทางไกลเพื่อนำกุลบุตรเพื่อเข้ามาบวชกับพระพุทธเจ้าพระองค์ เดียวอีกต่อไป ระบบการบวชใหม่นี้เป็นระบบที่ใช้ได้ทั่วไป เป็นการติดต่อจารุในการเผยแผ่ให้กับเหล่า พระสาวก ระบบนี้เรียกว่า ไตรสรณะคมน^{๕๙}

แม้พระพุทธเจ้าจะทรงกระจายพระราชอำนาจไปยังพระเถระ ให้สามารถเป็นพระอุปัชฌาย์ได้ แต่เมื่อมีพระภิกษุจำนวนมากเข้ามาบวชแล้ว พระอุปัชฌาย์ก็มีจำนวนน้อย ไม่สามารถควบคุมดูแล พระนวกะให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยได้เนื่องด้วยไม่มีใครว่ากล่าวเหล่าภิกษุ ที่ประพฤติไม่งาม ไม่เรียบร้อย ทั้งการนุ่งห่ม มารยาท เทียบวินยตบาศ ไม่มีใครคอยตักเตือนพร่ำสอน^{๖๐} จึงทรงตั้งพระ อุปัชฌาย์ เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้เข้าไปตั้งจิตคั่นเคยสนิทสนมในสังฆวิหาริกฉันบุตร และเพื่อให้เข้าไปตั้ง จิตคั่นเคยสนิทสนมในพระอุปัชฌาย์ฉันบิดดาต่อกันและกัน^{๖๑}

^{๕๗} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราช วิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑๘.

^{๕๘} วิ.ม. ๔/๔๒/๓๔.

^{๕๙} วิ.ม. ๔/๔๓/๓๔.

^{๖๐} วิ.ม. ๔/๗๙/๖๔.

^{๖๑} วิ.ม. ๔/๘๑/๖๕.

เริ่มแรกนั้นไม่ได้ทรงแต่งตั้งพระอุปชฌาย์เป็นหลักการเอาไว้ เพียงแต่ทรงอนุญาตให้แสวงหาพระอุปชฌาย์เอาเอง โดยตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัทธีวิหาริก พึงถืออุปชฌาย์อย่างนี้ พึงหมั่นอุตตราสงฆ์เฉยบ้างข้างหนึ่ง กราบเท้า นั่งกระโยง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ท่านจงเป็นอุปชฌาย์ของข้าพเจ้าเถิด”^{๖๒} เพียงเท่านี้ก็สำเร็จประโยชน์ได้”

แต่แล้วการอุปสมบทด้วยระบบไตรสรณคมน์ ได้ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง คือ ถ้าบรรดาภิกษุไม่ประสงค์จะให้บวชก็เกิดเป็นปัญหาใหญ่ขึ้นมาตัดสินไม่ได้ อุปชฌาย์ไม่รับบวชพระองค์ จึงต้องใช้วิจารณ์ญาณ หรือหาทางออกให้ ทั้งนี้ก็มีข้อยกเว้น ดังเช่น กรณีของพรหมณ์คนหนึ่งชื่อ ราชะ แม้บรรดาภิกษุไม่อนุญาตให้บวช แต่เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าใครระลึกถึงความดีของพรหมณ์นั้นได้บ้าง พระสารีบุตรกราบทูลว่า เมื่อข้าพระองค์เที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์นี้ พรหมณ์นั้นได้ถวายภิกษุทัฬหีหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดีละ ๆ สารีบุตร สัตบุรุษทั้งหลายเป็นผู้กตัญญูตเวที ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้พรหมณ์นั้นบรรพชาอุปสมบทเถิด”^{๖๓} และต่อมาพระองค์ จึงประกาศห้ามการอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ และให้ใช้อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมแทน”^{๖๔} ซึ่งเป็นระบบการให้อุปสมบทที่ใช้กันมาจนถึงปัจจุบันอันแสดงให้เห็นถึงการส่งมอบอำนาจของพระองค์สู่คณะสงฆ์อย่างแท้จริง ส่วนระบบไตรสรณคมนั้นก็ใช้สำหรับการให้บรรพชาสามเณรตั้งแต่บัดนั้นมาเช่นกัน

ในเรื่องดังกล่าวนี้ ประยงค์ สุวรรณบุบผา ได้สรุปเอาแนวคิดทางการปกครองของพระพุทธเจ้า ตลอด ๔๕ พรรษาเอาไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงวางระบบรูปแบบการบริหารและการปกครอง องค์กรไว้ ๓ รูปแบบ คือ^{๖๕}

๑. ระยะต้น หรือระยะแรก พระองค์ทรงปกครองเองโดยมีพระองค์เป็นพระประมุขวิธีที่รับผู้เข้ามาอยู่ในปกครอง เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา (พุทธานิปไตยหรือปิธานิปไตย)

๒. ระยะกลาง หรือ ระยะที่สอง ทรงมอบอำนาจให้อภิภูชนียภิกษุ ผู้มีคุณธรรมช่วยกันปกครอง โดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุข วิธีรับบุคคลเข้ามาอยู่ในปกครอง เรียกว่า ติสรณคณูปสัมปทา (อภิภูชนียาธิปไตย)

๓. ระยะปลาย หรือ ระยะที่สาม ทรงมอบให้สงฆ์เป็นผู้ปกครองโดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุข วิธีรับผู้เข้ามาอยู่ในปกครอง เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา

^{๖๒}วิ.ม. ๔/๘๑-๘๒/๖๕.

^{๖๓}วิ.ม. ๔/๙๗/๖๙.

^{๖๔}วิ.ม. ๔/๙๘/๖๙-๗๐.

^{๖๕}ประยงค์ สุวรรณบุบผา, รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒๐.

ซึ่งระบบการปกครองระยะที่ ๓ นี้ ยังใช้ปกครองสงฆ์ในสังฆมณฑลอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยมีสงฆ์เป็นใหญ่ มีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรง (สังฆาธิปไตย)

สงฆ์เป็นองค์กรที่พระพุทธเจ้าทรงออกแบบขึ้นมาเพื่อความสามัคคีของเหล่าภิกษุในการทำกิจการงานหนึ่ง ๆ ให้ผ่านพ้นไปด้วยดี จะมีมากน้อยเพียงใดนั้นต้องขึ้นอยู่กับขนาดของความสำเร็จของภารกิจ (สังฆกรรม) นั้น ๆ พระพรหมคุณาภรณ์ ได้อธิบายเพิ่มเติมในเรื่องนี้ไว้ว่า งานของสงฆ์, กรรมที่สงฆ์พึงทำ, กิจที่พึงทำโดยที่ประชุมสงฆ์ มี ๔ คือ

๑ อปโลกนกรรม กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติและไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น แจ่งการลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุ

๒ ญัตติกรรม กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น อุโบสถและปวารณา

๓ ญัตติหุติกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนึ่ง เช่น สมมติสีมา ให้ผ้ากฐิน

๔ ญัตติจตุตถกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หน เช่นอุปสมบท ให้ปริวาสให้ฆานัต^{๖๖}

พระพุทธองค์ยังทรงกระจายอำนาจด้วยการแต่งตั้งให้พระสารีบุตรเป็นอัครสาวกเบื้องขวา พระโมคคัลลานะ อัครสาวกเบื้องซ้าย เป็นต้น และทรงมอบอำนาจหน้าที่ให้กับพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม มีอำนาจในการทำการของสงฆ์ โดยการสวดประกาศ^{๖๗} แบ่งอำนาจให้มีหน้าที่ดูแลงานด้านต่าง ๆ ดังนี้

(๑) ด้านเครื่องนุ่งห่ม ทำหน้าที่เกี่ยวกับการรับ การเก็บ การแจกจ่ายเครื่องนุ่งห่มของพระสงฆ์ เรียกว่า เจ้าอธิการแห่งจีวร

(๒) ด้านอาหาร ทำหน้าที่เกี่ยวกับภัตตาหารที่อุบาสกอุบาสิกานำมาถวาย เรียกว่า เจ้าอธิการแห่งภัต

(๓) ด้านเสนาสนะ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการเสนาสนะ เช่น กุฏิ เติงย หมอน มุ้ง เป็นต้น เรียกว่า เจ้าอธิการแห่งเสนาสนะ

(๔) ด้านบุคคลผู้อาศัยวัด ทำหน้าที่เกี่ยวกับการดูแลใช้งานบุคคลที่อาศัยอยู่วัด ตลอดจนสามเณร และดูแลเรื่องการก่อสร้างภายในวัด เรียกว่า เจ้าอธิการแห่งอาราม

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, ที่ระลึก ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายสวัสดิ์ ตานเกียรติกิจ; (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๒), หน้า ๔๑๕.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๒.

(๕) ด้านการคลัง มีหน้าที่ดูแล ควบคุม แจกจ่าย วัสดุเครื่องใช้ภายในวัด เรียกว่า เจ้าอธิการแห่งคลัง^{๖๘}

จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาส่งเสริมหลักการแบ่งอำนาจและกระจายอำนาจ พระพุทธองค์ทรงทำเป็นตัวอย่างมาก่อน ไม่ทรงส่งเสริมการรวมอำนาจไว้ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ต้องการให้กระจายความรับผิดชอบกันไป และข้อสำคัญที่สุด ถ้าต้องตัดสินใจในกิจการใด ๆ จะทรงมอบให้เป็นภาระของคณะ(สงฆ์) ไม่ทรงมอบให้บุคคลคนเดียว^{๖๙}

อำนาจของสงฆ์ในการทำสังฆกรรม

สังฆกรรมในพระพุทธศาสนามีอยู่ หลายอย่างหลายประการที่แสดงให้เห็น การใช้อำนาจอธิปไตยของสงฆ์ในการทำสังฆกรรม แต่เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและการใช้สิทธิในการออกเสียงหรือขั้นตอนในการทำ จึงขอนำมาเสนอเพื่อให้เกิดความเข้าใจเพียง ๓ พิธีกรรม คือ ๑. พิธีกรรมอุปสมบท ๒. พิธีกรรมรับผ้ากฐิน ๓. พิธีการรับสังฆทาน ซึ่งจะอธิบายตามลำดับต่อไปนี้

๑) พิธีอุปสมบท คำว่า การบวช หมายถึง การเว้นท้าว คือเว้นจากความชั่วทุกอย่างหรือการลอบบาป (บวช ออกมาจาก คำว่า ป + วช) หมายถึง การถือเพศเป็นนักพรตทั่วไป บวชพระ คือ บวชเป็นภิกษุ เรียกว่า อุปสมบท บวชเณร คือ บวชเป็นสามเณร เรียกว่า บรรพชา^{๗๐}

ในเรื่องดังกล่าวนี้ พระธรรมปิฎก ได้อธิบายเพิ่มเติมเอาไว้ว่า “การบวชเป็นภิกษุหรือภิกษุณี นั้น มีวิธีอุปสมบททั้งหมด ๘ วิธี วิธีที่ ๓-๗ เป็นวิธีที่ทรงประทานเป็นการพิเศษ จำเพาะบุคคลบางชาติตอนหมดไปแล้วบ้าง และได้ประมวลมา ดังนี้

(๑) เอิทธิกขอุปสัมปทา คือการอุปสมบทด้วยพระวาจาว่า ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้า ทรงบวชให้เอง

(๒) ติสรรณคมนุปสัมปทา หรือ สรณคมนุสัมปทา การอุปสมบทด้วยถึงไตรสรณะ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกทำในยุคต้นพุทธกาล เมื่อคณะสงฆ์ยังไม่ใหญ่นัก (ต่อมาใช้สำหรับการบรรพชาสามเณร)

(๓) โอิวาทปฏิบัติคหณุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยการรับโอวาท เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่พระมหากัสสปะ

^{๖๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘) หน้า ๖๗.

^{๖๙} วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, มปป), หน้า ๗๐.

^{๗๐} ประยงค์ สุวรรณบุบผา, รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก, อ่างแล้ว, หน้า ๑๐๙.

(๔) ปัญหาพยากรณ์สัมปทา การอุปสมบทด้วยการตอบปัญหาของพระพุทธรองค์ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่โสปากสามเณร

(๕) ครุธรรมปฏิบัติคหณุปสัมปทา หรือ อัญญครุธรรมปฏิบัติคหณุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยการรับครุธรรม ๘ ประการ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่พระนางประชาบดีโคตรมี

(๖) พุเตน อุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยพุท เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่นางคณิกา ชื่ออัทธมกาสี

(๗) อัญญวาทิกออุปสัมปทา การอุปสมบทมีวาจา ๘ คือ ทำด้วยญัตติจตุตถกรรม ๒ ครั้ง จากสงฆ์ทั้งสองฝ่ายคือ จากภิกษุณีสงฆ์ครั้งหนึ่ง จากภิกษุสงฆ์ครั้งหนึ่ง ได้แก่การอุปสมบทของภิกษุณี

(๘) ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ ในเมื่อคณะสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่ขึ้นแล้ว และเป็นวิธีที่ใช้สืบมาจนทุกวันนี้^{๗๑}

ภูมิหลังสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลที่มีความยึดมั่นและเชื่อในเรื่องของวรรณะ ๔ จนทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมของคนในระบบวรรณะ ซึ่งรวมไปถึงความไม่เท่าเทียมกันในการนับถือศาสนา ตลอดจนถึงเรื่องเศรษฐกิจการประกอบอาชีพของผู้คนในสังคม แต่เมื่อเข้ามาบวชในพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้าถือว่าทุกคนเสมอกัน มีความเท่าเทียมกัน

๒) พิธีกฐิน ในการทอดกฐินทั่วไป มีธรรมเนียมว่า ต้องจองกฐินล่วงหน้า การที่จัดเครื่องกฐินพร้อมสรรพแล้วนำไปทอดที่วัดซึ่งยังไม่มีผู้จองกฐินทันทีทันใดแบบจุ่มหรือบอกกระทันหันแบบตั้งตัวไม่ทันเหมือนโจรบุกขึ้นบ้าน จึงเรียกว่า กฐินโจร หรือเรียกว่า กฐินจร เพราะเป็นกฐินที่สั่งจองมาโดยไม่มีการนัดหมาย ซึ่งการทอดกฐินแบบนี้ไม่ค่อยมีให้เห็นแล้วในสังคมปัจจุบัน^{๗๒}

เทศกาลกฐินเริ่มขึ้นหลังการออกพรรษาของพระที่อยู่ครบไตรมาสในอาวาสนั้นๆ แต่ทั้งนี้อาวาสไหนหรือวัดไหนจะมีสิทธิในการรับกฐินได้เองขึ้นอยู่กับว่า มีพระภิกษุครบจำนวน ๕ รูปด้วยหรือไม่ และไม่มีใครมีพรรษาขาด และที่สำคัญต้องมีผู้จองหรือเจ้าภาพกฐินแล้ว ต้องอยู่ในเขตกฐินคือ ๑ เดือนหลังออกพรรษาแรก คือ เริ่มวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เท่านั้น

ขั้นตอนในพิธีการ ดังนี้

๑ เริ่มจากผู้จอง (เจ้าภาพ) ได้เข้ามาติดต่อขอรับเป็นเจ้าภาพในวัดที่มีองค์ประกอบ ดังที่กล่าวมาแล้ว พร้อมกำหนดวัดทอด

๒ การจัดการเครื่องประกอบองค์กฐินและเครื่องไทยธรรมบางท่านอาจรับเป็นเจ้าภาพเดี่ยวบางเจ้าภาพอาจรับมาทำเป็นคณะ ซึ่งอาจจะมีการฉลองสมโภชขึ้นอยู่กับเจ้าภาพนั้นๆว่าจะมีมากน้อยเท่าไรอย่างไร ให้เหมาะสม

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๑.

^{๗๒} พระธรรมกิตติวงศ์, (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียง, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

๓ ในการถวายกฐิน เมื่อเจ้าภาพถวายแล้ว จากนั้นเป็นหน้าที่ของสงฆ์ที่จะดำเนินการตั้งญัตติเพื่อขอต่อไป

๔ การตั้งญัตติ โดยมากมักจะเป็นประธานสงฆ์ที่ประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า ผ้ากฐินทานนี้มีเจ้าภาพชื่อนั้นนำมาถวายไว้ให้กับสงฆ์ ผ้ากฐินทานนี้เป็นของบริสุทธิดุจล่องลอยอยู่ในนภากาศหาเป็นของผู้หนึ่งผู้ใดไม่ และถึงเวลาที่จะขอญัตติหรือพร้อมที่จะทำสังฆกรรมหรือไม่ ? ถ้าพร้อมใจกันก็ขอให้เปล่งวาจา สาธุ นับว่ายอมรับมตินั้น

๕ ภิกษุรูปต่อมาได้พูดขึ้นว่า ผ้ากฐินทานนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นว่าเหมาะกับพระรูปนี้ๆ ซึ่งมีคุณสมบัติอย่างนี้ๆ หากใครจะทักท้วงจงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ณ (หยุดระยะเพื่อให้มีการทักท้วง) จุดนี้หากมีใครทักท้วงขึ้นมา ก็ต้องอุปโลกน์ให้รูปต่อไปจนกว่าจะมีการยอมรับกันอย่างไม่มีการทักท้วง หากไม่มีใครทักท้วงจนเปล่งวาจาว่า สาธุ ให้พร้อมเพียงกันหากมีเสียงสาธุขึ้นพร้อมกัน ก็เป็นอันรับมตินั้นๆ โดยใช้เสียงเอกฉันท์ รับแล้วช่วยกันอนุโมทนาหลักการของเสียงข้างมาก

โดยปกติแล้วผู้น้อยคือผู้มีพรรษาน้อยกว่าจะต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ คือ ผู้ที่บวชก่อนแต่ในเวลาทำงานของส่วนรวมหรือทำสังฆกรรม ภิกษุทุกรูปที่เข้าร่วมในพิธีต่างก็มีสิทธิเท่าเทียมกันทุกรูป^{๗๓}

๓) พิธีรับสังฆทาน สังฆทานคือ ทานที่ถวายเจาะจงแก่สงฆ์ มิได้ถวายเจาะจงบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นที่เข้าใจโดยทั่วกันว่า การถวายสังฆทานก็คือ การจัดภัตตาหารถวายพระสงฆ์ซึ่งมิได้เกี่ยวข้องถึงการถวายทานวัตถุอย่างอื่นๆ อันมีแบบแผนมาแต่ครั้งพุทธกาล แต่ในครั้งนั้นท่านแบ่งสังฆทานไว้ถึง ๗ ประการ คือ^{๗๔}

- ๑ ถวายแก่หมู่ภิกษุ และภิกษุณีมีพระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นประมุข
- ๒ ถวายแก่หมู่ภิกษุ มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุข
- ๓ ถวายแก่ภิกษุณี มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุข
- ๔ ถวายแก่หมู่ภิกษุและภิกษุณี ไม่มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุข
- ๕ ถวายแก่ภิกษุ ไม่มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุข
- ๖ ถวายแก่ภิกษุณี ไม่มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุข
- ๗ ร้องขอต่อสงฆ์ให้ส่งใครๆ ไปรับแล้วถวายแก่ผู้นั้น

พิธีรับสังฆทาน แม้จะไม่ใช่เป็นสังฆกรรม แต่ก็มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับการเป็นตัวแทนของสงฆ์ในการกิจนั้นๆ เช่น มีผู้ประสงฆ์เข้ามาถวายข้าวสารให้กับสงฆ์ พระสงฆ์ภายในวัดอาจจะลงมารับ

^{๗๓} วัชร ธีรพันธุ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, อ่างแล้ว., หน้า ๓๑.

^{๗๔} คณาจารย์แห่งโรงพยาบาลเลียงเชียง, ศาสนพิธี เล่ม ๒ ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๖), หน้า ๙๕-๙๗.

พร้อมกันทั้งหมด แต่หากไม่สามารถมารับพร้อมกันได้สงฆ์ก็อาจจะมอบหมายให้กับภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ได้ เพื่อเข้ามาเป็นตัวแทนในการรับของถวาย ซึ่งข้อนี้มีนัยยะที่สำคัญอยู่ ๒ นัยด้วยกัน คือ

(๑) ภิกษุรูปนั้นได้รับสังฆามติให้เป็นตัวแทนสงฆ์เพื่อเข้ารับในนามสงฆ์

(๒) ภิกษุรูปนั้นไปรับในนามของสงฆ์ โดยถือว่า ตนเองเป็นตัวแทน หรือมีอำนาจหน้าที่ เช่นเป็นเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เป็นต้น

ลำดับชั้นในการบริหารองค์กรในสมัยพุทธกาล

ในการจัดลำดับชั้นทางการบริหารองค์กรในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดหลัก “อาวุโส-ภันเต” ในการรับเข้ามาในองค์กร ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดที่ปฏิเสธหรืออยู่ตรงข้ามกับแนวคิดของพวกเขา พราหมณ์ในสมัยนั้นที่ยึดมั่นในเรื่องของวรรณะ เป็นยิ่งกว่าชีวิตและคุณธรรม ซึ่งการยึดหลักอาวุโส-ภันเตนี้เอง ไม่ใช่เฉพาะผู้ที่เข้ามาบวชจะเปิดโอกาสให้ผู้มีอายุมากกว่าบวชก่อน ดังกรณีเจ้าศากยะที่ให้นายฉันทบวชก่อนนี้เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงผู้ที่แม้มีอายุน้อยกว่าแต่เมื่อมีโอกาสได้ออกบวชก่อนก็ถือพรรษาถือการนับปีที่เข้ามาเป็นหลัก ซึ่งมีการเรียงลำดับก่อนหลัง ดังนี้

๑) ในกรณีบวชพร้อมกันหลายคนผู้ที่มีอายุมากกว่าทั้งวัน-เดือน-ปี จะเป็นผู้ที่ได้รับการบวชให้ก่อนตามลำดับ ยกตัวอย่าง เจ้าศากยะทั้งหลายประกอบไปด้วย พระเจ้าภัททิสศากยะ, เจ้าอนุทธะ, เจ้าอาณนท, เจ้าภค, และเจ้ากิมพิละ เมื่อประสงค์จะออกผนวชก็ได้ทรงกราบทูลขอกับพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้าพวกหม่อมฉันเป็นเจ้าศากยะยังมีความถือตัว อุบาสีผู้นี้เป็นช่างกลับกรับใช้พวกข้าพระพุทธเจ้ามานาน ขอพระองค์ทรงโปรดให้เขาบวชก่อนพวกข้าพระพุทธเจ้าจะขอวิเวก ลูกต้อนรับทำอัญชลีกรรม สามิจิกรรมแก่เขา เมื่อเป็นเช่นนี้ความถือตัวว่าเป็นศากยะของพวกหม่อมฉันจักบรรเทาไป นั้นแสดงให้เห็นถึงการจัดชั้นทางสังคมของสงฆ์ที่ต้องการให้ผู้ทีบวชเข้ามาแม้ห่างกันแค่มไม่ถึง ๕-๑๐ นาทีก็ต้องยอมรับในระบบ “อาวุโส-ภันเต”^{๗๕}

๒) เมื่อบวชแล้วพระที่บวชใหม่ที่มีอายุพรรษาดำกว่า ๕ พรรษา จะถูกเรียกว่า พระนวกะ ซึ่งแปลว่าผู้เข้ามาใหม่และต้องอยู่รับใช้พระอุปัชฌาย์ของตนก่อน จนกว่าพรรษาจะพัน ๕ พรรษา หรือที่เรียกว่าพันนีสัยมุตตะกะ

๓) เมื่อบวชแล้วอายุพรรษาอยู่เลย ๕ พรรษาแต่ก็ยังมีอายุพรรษาไม่ถึง ๑๐ เรียกว่า พระมัชฌิมะ หรือ พระปานกลาง คือพอที่จะบริหารควบคุมตัวเองได้โดยไม่ต้องมีพระอุปัชฌาย์คอยดูแลสอดส่องตักเตือนเพราะถือว่าพอจะรู้แล้วว่าอะไรควรไม่ควร

^{๗๕} พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดดร ภิรตมโฆ), สังฆาธิปไตยระบอบการปกครองสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก.โรงพิมพ์เจริญอักษร, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘-๓๙.

๔) เมื่ออายุพรรษาครบ ๑๐ แล้วเรียกว่า พระเถระ แปลว่าพระผู้มั่นคงที่มีภูมิที่สามารถคุ้มครองป้องกันตัวเองได้ ตลอดไปถึงการเป็นผู้ทรงภูมิรู้ภูมิธรรมและสามารถที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ รับกุลบุตรบวชได้

๕) เมื่อพรรษาครบ ๒๐ พรรษาขึ้นไปเรียกว่า พระมหาเถระ แปลว่าพระผู้ใหญ่ที่มีความตั้งมั่นในพระศาสนาสูงมีทั้งความฉลาดรอบรู้ในพระธรรมวินัย เป็นพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ของบรรดาเหล่าลูกศิษย์ที่มาแวดล้อมได้

ซึ่งการจัดลำดับขั้นดังที่กล่าวมานี้ย่อมส่งผลทำให้เกิดการมีอำนาจอธิปไตยที่แตกต่างกันตามจำนวนอายุพรรษา กล่าวคือพระที่อาวุโสสูงสุดในสถานนั้น ๆ หรือในการทำสังฆกรรมนั้น ๆ มักจะเป็นประธานในพิธีกรรมเสมอ

อำนาจในบทลงโทษตามวินัยสงฆ์

ในองค์กรสงฆ์มีบทลงโทษตามพระวินัย โดยเรียกชื่อเฉพาะศัพท์ทางพระว่า อาบัติ คำว่าอาบัตินี้แปลว่า ความต้อง, การล่วงละเมิด, โทษที่เกิดแต่การละเมิดสิกขาบท^{๗๖} โดยมีความหมายถึง กิริยาที่ล่วงละเมิดพระบัญญัติและมีโทษเหนือตนอยู่ ซึ่งมีทั้งหมดอยู่ ๗ ชนิด เรียงลำดับความหนักเบาได้ดังนี้^{๗๗}

๑ โทษอย่างหนัก เรียกว่า ปาราชิก เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องเข้าแล้วหรือกระทำลงไปแล้วต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที มีทั้งหมดอยู่ ๔ ประการ คือ การเสพเมถุน, การลักทรัพย์ผู้อื่นที่มีราคาเกิน ๕ มาสกขึ้นไป, การฆ่ามนุษย์ และการอวดอุตริมนุสสธรรม หรือการโอ้อวดคุณวิเศษที่ไม่มีของตนเอง

๒ โทษอย่างกลาง เรียกว่า สังฆาทิเสส เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องเข้าแล้วหรือได้กระทำลงไปแล้วต้องอยู่กรรมบำเพ็ญเพียร คือประพฤติวัตรเพื่อทรมานตนเอง หรือที่รู้จักกันในนาม เข้าปริวาสกรรมนั่นเอง มีทั้งหมดอยู่ ๑๓ ประการ

๓ โทษอย่างเบา มีอยู่ ๕ ชนิด คือ ฤทธัจฉัย, ปาจิตตีย์ มีอยู่ ๙๒ ประการ, ปาฏิเทสนียะ มีอยู่ ๔ ประการ, ทุกกฎ, ทูพาสิต เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องเข้าแล้วหรือได้กระทำลงไปแล้วต้องประจานตนต่อหน้าภิกษุด้วยกัน กิริยาที่ว่านี้คือการปลงอาบัตินั่นเอง แต่ว่าโดยรวมแล้ว อยู่ ๒ หลักใหญ่ ๆ ดังนี้

^{๗๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, ทัศนะ ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายสวัสดิ์ ด้านเกียรติก้อง, อ่างแล้ว, หน้า ๕๔๓.

^{๗๗} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์, นวโกวิท ฉบับมาตรฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๕), หน้า ๔.

(๑) ลงโทษด้วยตัวเอง

คือการรับสารภาพ โดยการปลงอาบัติโดยมากจะเป็นอาบัติเล็ก ๆ น้อย แม้แต่การเปิดโอกาสให้ภิกษุรูปอื่น ๆ ตำหนิกมี เช่น ในวันมหาปวารณาออกพรรษา ภิกษุทุกรูปจะปวารณาให้ภิกษุรูปอื่น ๆ ได้ตักเตือนได้

(๒) ลงโทษด้วยอาศัยสงฆ์

คือเมื่อภิกษุต้องอาบัติตั้งแต่สังฆาทิเสสขึ้นไป ภิกษุนั้นจะต้องแสดงตนรับผิดชอบต่อนักกลุ่ม และรับโทษตามขนาดของอาบัติหนึ่งเบาแตกต่างกัน ถ้าสังฆาทิเสส ต้องเข้าปาราชิกกรรมจึงจะพ้น ถ้าปาราชิก จะต้องพ้นจากความเป็นพระภิกษุ เป็นต้น

อำนาจการปกครองในปัจจุบันเป็นอำนาจอธิปไตย ดังนั้น อำนาจอธิปไตยจึงเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ไม่มีอำนาจอื่นใดในรัฐอยู่เหนืออำนาจอธิปไตย หรือใหญ่กว่าอีกแล้ว เพราะถือว่าอำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดแห่งรัฐ รูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงประทานอำนาจอธิปไตยให้แก่สงฆ์ หรือมอบความเป็นใหญ่ให้สงฆ์เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนนั้น นับว่าเป็นการกระจายอำนาจให้กับกลุ่มภิกษุหรือสงฆ์หาได้มอบให้กับภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเข้ามาบริหารจัดการโดยเด็ดขาดไม่ แต่บางครั้งในการทำภารกิจบางประการ กลุ่มสงฆ์อาจมอบอำนาจให้กับตัวแทน หรือมอบให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมาทำหน้าที่ก็ได้^{๑๕} ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าในความเป็นใหญ่นั้นจะต้องประกอบไปด้วยความมีอำนาจ คำว่า อำนาจและอธิปไตย มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ไม่สามารถแยกจากกันได้ เพื่อที่จะให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างถ่องแท้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทในบทต่อไป

สำหรับการบริหารอำนาจ ได้กล่าวถึงระบบกลั่นกรองการใช้อำนาจและวิธีกลั่นกรองโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเถรวาท หลักธรรมที่สำคัญ คือ อคติ พรหมวิหาร และอุपाทาน การบริหารอำนาจตามทัศนะของท่านผู้รู้ ส่วนมากเกี่ยวกับการใช้อำนาจ อำนาจที่ถูกที่ควร มีคุณธรรม รูปแบบการบริหารอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ในพุทธศาสนาเถรวาท มีระดับการปกครองที่พระพุทธองค์ทรงปกครองเอง ทรงมอบให้วุฒิกษุ และการปกครองโดยสงฆ์ สงฆ์จะใช้อำนาจนั้น ส่วนมากจะเกี่ยวกับการทำสังฆกรรม มีการอุปสมบท พิธีกรรม พิธีรับสังฆทาน และอำนาจการลงโทษตามพระวินัย ตลอดอำนาจในด้านการปกครองในปัจจุบันทั้งองค์กร คณะสงฆ์ และองค์การบริหารการปกครองราชอาณาจักร

สรุปประเด็นสำคัญในบทมีความหมายของอำนาจที่กล่าวถึงอำนาจตาทพจนานุกรม ตามทัศนะของนักวิชาการทั้งตะวันออกและตะวันตก แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ วิวัฒนาการทางการเมืองไทย

^{๑๕} จันทิมา เกษแก้ว, การเมืองการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖.

ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจตามหลักเหตุผลและกฎหมาย ทฤษฎีอำนาจบารมี ทฤษฎีอำนาจตามธรรมเนียมประเพณี ทฤษฎีอำนาจและพลังทางสังคม ทฤษฎีอำนาจสังคมนิยม และทฤษฎีอำนาจการเมืองการปกครอง การบริหารอำนาจ มีระบบกลั่นกรองด้วยหลักธรรม รูปแบบการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

บทที่ ๓

หลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท

การศึกษาคำใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทในบทนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้และสามารถนำหลักการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยไปใช้ได้อย่างถูกต้องและเป็นไปเพื่อความสงบสุขในสังคมอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึงประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ ความหมายของหลักอธิปไตย
- ๓.๒ ประเภทของอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๓.๓ อำนาจปกครองแบบอัตตาริปไตย
- ๓.๔ อำนาจปกครองแบบโลกาธิปไตย
- ๓.๕ อำนาจปกครองแบบธรรมาธิปไตย

๓.๑ ความหมายของหลักอธิปไตย

ความหมายของหลักอธิปไตยที่ผู้วิจัยมุ่งจะกล่าวถึง ความหมายของอธิปไตยตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา ตามพจนานุกรม และตามทัศนะของท่านผู้รู้ ดังนี้

๓.๑.๑ ความหมายของอธิปไตยตามพจนานุกรม

ความหมายของอธิปไตยตามพจนานุกรม ผู้วิจัยได้นำความหมายใน พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน และพจนานุกรม ฉบับมติชน มาอธิบายดังนี้

พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้นิยามความหมายของอธิปไตยไว้ว่า อธิปไตย คือ อำนาจสูงสุดของรัฐที่จะใช้บังคับบัญชาภายในอาณาเขตของตน^๑

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ให้ความหมายของอธิปไตยไว้ว่า อธิปไตย คือ ความเป็นใหญ่, ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่^๒

พจนานุกรม ฉบับมติชน ได้ให้ความหมายไว้ว่า (อะ-ที-ปะ-ไต,อะ-ทีบ-ปะ-ไต) น.อำนาจสูงสุดของรัฐเอกราชที่ใช้ในการปกครองประเทศ. (บ.อธิปไตย=ความเป็นยิ่งใหญ่). (อ.Sovereignty)^๓

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, ภาษาไทย-พจนานุกรม, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๒๔.

^๒พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๗.

^๓มติชน, พจนานุกรม ฉบับมติชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๗), หน้า ๙๔๘.

๓.๑.๒ ความหมายของอธิปไตยตามทัศนะของท่านผู้รู้

อดิศักดิ์ ทองบุญ, กล่าวว่า อธิปไตยตามนัยอาธิปไตยยสูตร หมายถึง อำนาจของจิตหรือความคิด ที่ถือเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นใหญ่ หรือเป็นเหตุ เพื่อละชั่ว ทำความดี ทำใจให้บริสุทธิ์^๔

ปรีชา ช่างขวัญยืน, กล่าวว่า อธิปไตย แปลตามตัวอักษรว่า ความเป็นใหญ่ ในทางการปกครอง หมายถึงอำนาจอิสระ(Sovereignty) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของความเป็นรัฐในปัจจุบัน ซึ่งจะขาดเสียมิได้ พระพุทธเจ้านำคำนี้มาอธิบายความหมายการปฏิบัติธรรมของภิกษุ แต่ก็สามารถนำมาอธิบายในเชิงปกครองได้^๕

ทวี ผลสมภพ, กล่าวว่า อธิปไตย มาจากคำว่า อธิ+เตยยะ แปลว่า การคุ้มครองที่ยิ่งใหญ่ โดยศัพท์ที่ว่านี้มาจาก อธิ+ปา+ติ อธิ แปลว่า ยิ่งใหญ่ ปา แปลว่า คุ้มครอง ส่วน ติ เป็นปัจจัย มีความหมายเป็นเพียงให้ศัพท์ที่ว่ามานี้เป็นนามรวมทั้งหมดได้ศัพท์ว่า อธิปติ แล้วแผลงเป็นอธิปไตย และในที่สุดก็กลายมาเป็น อธิปไตย ซึ่งคำว่าความเป็นใหญ่นี้เป็นความหมายที่กว้างเกินไป และในพระไตรปิฎกเพียงระบุคำว่าอธิปไตยไว้ ก็เป็นลักษณะของการตั้งกรอบในเรื่องแนวคิดที่เน้นถึงหมวดธรรมเป็นหลักเท่านั้น ซึ่งจุดเริ่มต้นของเรื่องนี้มีในสังคีตสูตร สูตรว่าด้วยการสังคายนา ที่พระมหาเถระอย่างพระสารีบุตร ได้ปรารภถึงท่านนิครนถ์นำภุมบุตรที่ได้ถึงแก่กรรม ณ กรุงปาวา แล้วพวกนิครนถ์แตกแยกกันเป็นสองพวกบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน จนทำให้เหล่าบริษัทที่เป็นคฤหัสถ์ต่างเบื่อหน่าย ก็เพราะธรรมวินัยที่ไม่ชัดเจน ดังนั้นพระสารีบุตรจึงนำมาเปรียบเทียบกับธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าที่จัดไว้เป็นหมวดหมู่โดยมีสังคีตหมวด ๓ ที่กล่าวถึงอธิปไตย ๓ อยู่ด้วย^๖

พระมหาจรรยา จนุทสาโร ได้สรุปว่า หลักอธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง ความเป็นใหญ่ ความเป็นผู้มีอำนาจ เช่น ในพระพุทธศาสนาในยุคแรก ๆ พระพุทธเจ้าเป็นผู้มีอำนาจ อธิปไตย คือมีอำนาจในการออกกฎ ระเบียบข้อปฏิบัติ ในการยึดถือปฏิบัติของพระสาวก เรียกว่าพระธรรมวินัย ทั้งนี้ในการใช้อำนาจพระองค์ก็ได้ทรงใช้โดยพลการ แต่ทรงอาศัยเหตุที่เกิดขึ้นกับ

^๔ คณะกรรมการฝ่ายจัดทำสุจิตร์และสารนิพนธ์, สารนิพนธ์พุทธศาสนบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นวสาร์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๙.

^๕ ปรีชา ช่างขวัญยืน, ทรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : สามัคคีสาร์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๙.

^๖ ทวี ผลสมภพ, ปัญหาปรัชญาในการเมืองของโลกตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๔), หน้า ๖๔-๖๕.

พระภิกษุในการบัญญัติพระวินัย อำนาจในการบริหาร เช่น พระพุทธเจ้าจัดองค์กรรมสงฆ์ขึ้น เพื่อความสามัคคีและความสงบเรียบร้อยดีงามของหมู่คณะในการอยู่ร่วมกันของสงฆ์ และอำนาจในการวินิจฉัยตัดสินคดี เช่น เมื่อพระสาวกรูปใดกระทำความผิด พระพุทธเจ้าจะทรงตรัสเรียกมาตำหนิต่อหน้าสงฆ์แล้วทรงลงโทษ พร้อมทั้งทรงบัญญัติ กฎ ระเบียบ ขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ”

สรุป ความหมายอธิปไตยตามพจนานุกรม และตามทัศนะของท่านผู้รู้ เหมือนกัน คือ อธิปไตย หมายความว่า ความเป็นใหญ่ หรือภาวะที่ถือว่าความเป็นใหญ่ อธิปไตย คือว่า มีอำนาจสูงสุดของรัฐที่จะใช้บังคับภายในอาณาเขตของตน หรืออำนาจสูงสุด ของรัฐเอกราช ที่ใช้ในการปกครองประเทศ เป็นต้น

๓.๒ ประเภทของอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ว่า “วส อัสสรีย์ โลก อำนาจเป็นใหญ่ในโลก”^๗ เพราะถือว่าอำนาจความเป็นใหญ่มีอิทธิพลและสภาพบังคับให้ผู้อยู่ใต้อำนาจต้องยอมตาม อำนาจนั้นมีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว ขึ้นอยู่กับเส้นทางของการได้มาซึ่งอำนาจอธิปไตยและการใช้อำนาจอธิปไตยของตัวบุคคลเอง ตามหลักพระพุทธศาสนาจึงถือว่า อำนาจเป็นใหญ่ แต่ในที่นี้ประเภทของอธิปไตยในพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงอธิปไตยยสุตรไว้ ๓ ประการ ดังนี้ อัตตอธิปไตย ๑ โลกอธิปไตย ๑ ธรรมอธิปไตย”

๓.๒.๑ อัตตอธิปไตย อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับตนเป็นใหญ่

จะทำอะไรก็นึกถึงตน คำนึงถึงฐานะเกียรติศักดิ์ศรี หรือผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ พึงใช้แต่ในขอบเขตที่เป็นความดี คือ เว้นชั่วทำดีด้วยเคารพตน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อัตตอธิปไตยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ย่อมสำเหนียกดังนี้ว่า ก็เราออกบวชเป็นบรรพชิตไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีและความไม่มีเช่นนั้น ก็แต่ว่า เราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัสอุปายาส ครอบงำแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ครอบงำแล้ว”^๘

^๗พระมหาจรรยา จนทสาโร, “ศึกษาวิเคราะห์หลักอธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒, หน้า ๔๐.

^๘ส.ส. ๑๕/๒๑๒/๖๐.

^๙อง.เอก. ๒๐/๔๗๙/ ๑๖๕.

๓.๒.๒ โลกาทิปไตย อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับโลกเป็นใหญ่

คือ ถือเสียงชาวโลกเป็นประมาณโลกาทิปไตย หมายถึงการยึดถือเอาเสียงหรือกระแสหรือความนิยมของคนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ จะทำอะไรก็ทำไปตามกระแสเสียง ทำตามใจผู้คนส่วนใหญ่ เกรงกลัวต่อเสียงต่อว่าโลกาทิปไตย เป็นตาบสองคม มีทั้งคุณและโทษ กล่าวคือหากเสียงส่วนใหญ่ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้มีคุณธรรม ย่อมให้คุณแต่หากไม่ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้ขาดธรรมย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ โลกาทิปไตย ในคำวัดตรงกับคำว่า ประชาธิปไตย ในภาษาทางโลกนั่นเอง^{๑๐} และพระผู้มีพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงอธิบายไว้ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โลกาทิปไตยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ย่อมสำเหนียกว่าก็เรา ออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีและไม่มีเช่นนั้น ก็แต่ว่า เราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริทเวหะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ครอบงำแล้ว มีทุกข์ท่วมทับแล้ว ไฉนความทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ ก็การที่เราออกบวชเป็นบรรพชิตเช่นนี้”^{๑๑} เป็นต้น

๓.๒.๓ ธัมมาธิปไตย อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจโดยยึดเอาความถูกต้องและประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่

จุดเด่นของการตัดสินใจแบบนี้คือ เป็นระบบที่มีความเที่ยงธรรม มีมาตรฐานสำหรับทุกฝ่าย แต่เสียงต่อการต่อต้านของผู้เสียผลประโยชน์^{๑๒} ในข้อนี้พระพุทธองค์ตรัสว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธัมมาธิปไตยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ย่อมสำเหนียกว่า ก็เรา

^{๑๐} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต) คำวัด, โลกาทิปไตย, วันที่ ๖ เดือน ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗, <http://www.kalyanamitra.org/daily/dhamma/index.php>, (วันที่ ๒๓ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๓๓ น.).

^{๑๑} อัง.เอก. ๒๐/๔๗๙/๑๖๕-๑๖๖.

^{๑๒} ว.วชิรเมธี, ธรรมะออนไลน์ เพื่อไทย เพื่อโลก, ธัมมาธิปไตยไม่อยู่ ประชาธิปไตยจึงถูกไม่กลับ, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๒ เวลา ๐๖.๓๐ น., <http://www.dhammatoday.com>, (วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๐๐ น.).

ออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งเสนาสนะเราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความ มีและความไม่มีเช่นนั้น ก็แต่เราเป็นผู้อันชาติ ชรา มरणะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ท่วมทับแล้ว โฉนความทำที่สุด แห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อัน บุคคลพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อัน วิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน”^{๑๓} เป็นต้น

พระธรรมปิฎก ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า “ผู้เป็นอตฺตาทิปปโตย พึงใช้สติให้มาก ผู้เป็นโลกาธิปปโตย พึง มีปัญญาครองตน และรู้พินิจ ผู้เป็นธรรมาธิปปโตย พึงประพฤติให้ถูกหลักธรรม ผู้เป็นหัวหน้าหมู่เป็นนัก ปกครอง พึงถือธรรมาธิปปโตย”^{๑๔} ดังนั้น อำนาจความเป็นใหญ่ตามหลักอธิปปโตยนั้น จะต้องใช้ ธรรมาธิปปโตยเป็นตัวตั้ง ไม่ว่าจะบุคคลผู้มีอำนาจจะหนักไปทาง อตฺตาทิปปโตย หรือโลกาธิปปโตยก็ตาม ควร ที่จะมึธรรมกำกับอยู่เสมอ เพื่อความถูกต้องดีงามในการใช้อำนาจ โดยมีธรรมมาธิปปโตยเป็นเกณฑ์ ตัดสินหลัก แล้วใช้หลักโยนิโสมนสิการ^{๑๕} พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจึงตกลงใจใช้อำนาจนั้นต่อไป หลัก อธิปปโตยตามนัยอธิปปโตยสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายให้เป็นหลักการครองตนของพุทธบริษัท เพื่อบังคับตนให้ปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ชั้นโลกียะจนถึงโลกุตตระ คืออริยมรรค ๔ อริยมผล ๔ และนิพพาน ที่เรียกว่าโลกุตตรธรรม ๘ แต่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการครองคนไว้ได้ด้วย”^{๑๖}

สรุป ประเภทของอธิปปโตยในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง อตฺตาทิปปโตย อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับตน หรือการถือตนเป็นใหญ่ โลกาธิปปโตย อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับโลกเป็นใหญ่ หรือค่านิยมสังคมเป็นใหญ่ และธรรมาธิปปโตย อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับการตัดสินใจโดยยึดเอาความถูกต้องและประโยชน์ของ ส่วนรวมเป็นใหญ่ หรือ ความเป็นธรรม ความจริง

๓.๓ อำนาจปกครองแบบอตฺตาทิปปโตย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้เสนออำนาจปกครองแบบอตฺตาทิปปโตย ซึ่งประกอบไปด้วย รูปแบบการปกครองแบบอตฺตาทิปปโตย และหลักธรรมที่องค์อตฺตาทิปปโตยควรยึดถือปฏิบัติ ดังนี้

^{๑๓} อัง.เอก. ๒๐/๔๗๙/๑๖๖-๑๖๗.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, อ่างแล้ว, หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

^{๑๕} ที.ปา ๑๑/๒๔๐/๒๑๓.

^{๑๖} คณะกรรมการฝ่ายจัดทำสูจิบัตรและสารนิพนธ์, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๓, อ่างแล้ว, หน้า ๑๓๙.

๓.๓.๑ รูปแบบการปกครองแบบอัคราธิปไตย

การปกครองแบบอัคราธิปไตยนั้นเกิดขึ้น และยังคงมีอยู่ในสังคมโลก จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการปกครองโดยคน ๆ เดียว หรือกลุ่มบุคคล ในอดีตจะเป็นการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือราชาธิปไตย ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองแรกของโลก ในปัจจุบันเราเรียกการปกครองในรูปแบบนี้ว่า ระบอบเผด็จการ และคอมมิวนิสต์ มีรายละเอียด ดังนี้

๑) กำเนิดการปกครองเผด็จการอำนาจนิยมแบบราชาธิปไตย

การปกครองระบอบราชาธิปไตย แบบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นรูปแบบการปกครองแบบแรกของโลก ดังปรากฏในอัคคัญญสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสเล่าประวัติศาสตร์ของโลกแก่สามเณรว่า เสกฐะและภราทวารชะว่า เมื่อโลกเก่าพิณาศไป เพราะความร้อนจากดวงอาทิตย์ เกิดโลกใหม่มาแทนโลกเก่า ประชากรกลุ่มแรกของโลกมาจากพรหมโลกชั้นอากัสสร เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว มีประชากรมากขึ้น ดำรงชีพอยู่ด้วยอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เมื่ออาหารไม่เพียงพอ ก็ทำการแบ่งเขตแดน ทำการเพาะปลูกข้าวสาลีเลี้ยงชีพ แต่เป็นธรรมดาของการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากในสังคม ย่อมมีคนดีและคนเลว คนที่เลวได้ประพฤติก่เลวละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น ด้วยการลักขโมย การทำร้ายเบียดเบียนโดยประการต่างๆ เนื่องจากการอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ครั้งแรก เป็นการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ และใช้สิทธิเสรีภาพอย่างอิสระ ปราศจากกฎเกณฑ์ ไม่มีขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย ไม่มีหัวหน้า หรือผู้ปกครอง จึงเกิดความสับสนวุ่นวายในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงได้มีการประชุมกัน และปรึกษากันว่า การลักทรัพย์ การตีเตียน การพุดบด การประทุษร้ายซึ่งกันและกันเกิดขึ้นแล้ว ควรจะคัดเลือกแต่งตั้งคนขึ้นให้ทำหน้าที่ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน ขับไล่คนที่ควรขับไล่ โดยจะแบ่งส่วนข้าวสาลีให้ จึงเลือกคนที่มีรูปร่างผิพรรณงดงาม มีสง่าราศี ให้เป็นหัวหน้า เพื่อปกครอง ตีเตียน ขับไล่คนที่ทำผิดออกจากกลุ่ม ออกกฎเกณฑ์ ลงโทษผู้ที่ล่วงละเมิด^{๓๗}

คำว่า “มหาชนสมมติ” คือ ผู้ที่มหาชนแต่งตั้ง คำว่า “กษัตริย์” คือ ผู้เป็นใหญ่แห่งนา คำว่า “ราชา” คือ ผู้ที่ทำความอึดใจ สุขใจแก่ผู้อื่น จึงเกิดขึ้น กษัตริย์ก็เกิดขึ้นจากคนพวกนั้น มิใช่พวกอื่นจากคนเสมอกัน มิใช่คนไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรม มิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม ธรรมจึงเป็นสิ่งประเสริฐสุดในหมู่ชน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

หัวหน้าดังกล่าว ได้ชื่อว่า เป็นกษัตริย์ หรือเป็นราชาสมบูรณาญาสิทธิราช โดยใช้อำนาจอธิปไตย ทั้ง ๓ คือ อำนาจบริหาร ตุลาการ นิติบัญญัติแทนประชาชน ด้วยพระองค์เอง ซึ่งเป็นระบบการ

^{๓๗}ที่.ปา. ๑๑/๕๑-๗๒/๖๑-๗๕.

ปกครองระบบแรกของโลก และรัฐที่พระองค์ทรงปกครองเป็นรัฐแรกของโลกมนุษย ซึ่งก็มีลักษณะของความเป็นรัฐครบถ้วน ซึ่งประกอบด้วย ๑. อาณาเขตหรือดินแดน ๒. ประชากร ๓. กษัตริย์ผู้ปกครอง (รัฐบาล) ๔. อำนาจอธิปไตย

จากข้อความในพระสูตรนี้ จะเห็นได้ว่า การปกครองเผด็จการอำนาจนิยมแบบบราชาธิบดี สมบูรณาญาสิทธิราช มีก่อนรูปแบบการปกครองอื่นใดทั้งหมด เป็นระบบการปกครองที่เก่าแก่ที่สุดในโลก เหมาะกับสังคมแบบปฐมภูมิ วิถีชีวิตของประชาชนยังไม่มี ความสลับซับซ้อน หรือความแตกต่างกันมาก ทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษาและวัฒนธรรม แม้ในปัจจุบันนี้การปกครองรูปแบบนี้ก็ยังคงเหมาะสมกับบางประเทศที่ยังไม่พร้อมที่จะใช้การปกครองแบบประชาธิปไตย

๒) หลักการระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการ

ระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการมีหลักการสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

- (๑) ไม่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองประเทศ
- (๒) จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น จำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม
- (๓) ไม่ยอมรับความเสมอภาคของประชาชน
- (๔) ถือเจตนารมณ์ของผู้ปกครองประเทศเป็นหลัก ต้องเชื่อฟังปฏิบัติตามผู้นำ
- (๕) ถือเอาความต้องการของผู้ปกครองประเทศเป็นสำคัญ ไม่ถือเอาเจตนารมณ์และความต้องการของประชาชน
- (๖) ยอมรับการนำและการปกครองโดยผู้นำ ผู้นำผู้ปกครองผูกขาดอำนาจตลอดไป เปลี่ยนแปลงโดยการสืบทอดอำนาจ
- (๗) ถือหลักการ นโยบาย และเหตุผลที่มีผู้นำกำหนด เป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด ไม่มีเหตุผลอื่นจะมาได้แย้งหรือคัดค้าน
- (๘) ยึดหลักการใช้กำลัง การบังคับ และความรุนแรงเพื่อรักษาอำนาจ
- (๙) ยึดหลักความมั่นคง ความเข้มแข็ง และความปลอดภัยของชาติ เป็นจุดหมายปลายทางสำคัญ
- (๑๐) ยกย่องอำนาจและความสำคัญของรัฐเหนือเสรีภาพของประชาชน
- (๑๑) ใช้หลักการรวมอำนาจ คือ มีการรวมอำนาจไว้ในส่วนกลางของประเทศ คือ ให้อำนาจอยู่ในมือของผู้นำ หรือกลุ่มผู้นำอย่างเต็มที่^{๑๔}

^{๑๔} จรุง สุภาพ, “พัฒนาการเมืองการปกครอง”, เอกสารทางวิชาการประกอบคำบรรยาย โครงการพัฒนาการเมืองการปกครอง. (ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๕, หน้า ๑๑-๑๒.

หลักการดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นหลักการโดยรวมทั้งเผด็จการอำนาจนิยม และหลักการของเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม ซึ่งมีความเหมือนกันในเรื่องของการที่ผู้นำผู้ปกครองมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการบังคับใช้อำนาจบริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติ เพื่อประสิทธิภาพในการบังคับบัญชา เพื่อความเป็นเอกภาพของรัฐบาล ส่วนเรื่องการจัดสิทธิเสรีภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จะมีแต่เฉพาะเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยมเท่านั้น

๓) วัฒนธรรมหรือแบบวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมการเมืองแบบเผด็จการ

ทฤษฎีพละกำลัง เป็นรากฐานแนวคิดของระบอบการปกครองแบบเผด็จการ การมีอำนาจเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม อำนาจ คือ ธรรม สนับสนุนอำนาจรัฐ และเชื่อว่า มนุษย์ในสังคมขาดความสำนึกในทางการเมือง ไม่เข้าใจประโยชน์ของตัวเองและสังคม จึงต้องปล่อยให้เป็นที่หน้าทีของรัฐ ดังนั้นรัฐจึงไม่ปล่อยให้อำนาจไปตกอยู่ในมือของประชาชน รัฐจะต้องดูแลและปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน โดยผ่านชนชั้นนำ ซึ่งมีความสามารถเหนือบุคคลธรรมดาทั้งด้านความรู้ สติปัญญา แบบการดำเนินชีวิตของบุคคลที่อยู่ในระบบการปกครองนี้ จึงมีบุคลิกภาพ หรือการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะยอมรับอะไรง่ายๆ ไม่มีความคิดโต้แย้ง เพราะต้องการความมั่นคง กลัวการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

- (๑) นิยมนับถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการและเหตุผล ชอบระบบอาวุโส
- (๒) จะมอบความรับผิดชอบไว้ที่ผู้นำ
- (๓) นิยมในอำนาจเด็ดขาด
- (๔) ไม่ยอมรับความเสมอภาคตามกฎหมาย
- (๕) ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เพราะกลัวผลของการเปลี่ยนแปลงจะทำให้เกิดความยุ่งยากไม่มั่นคง
- (๖) ถือว่า กิจกรรมของบ้านเมืองเป็นเรื่องของรัฐบาล ประชาชนไม่ควรเกี่ยวข้อง^{๑๔}

จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมหรือแบบวิถีชีวิตของคนในสังคม จะสอดคล้องกับระบอบการปกครองแบบเผด็จการ จะมีผลให้เกิดการสนับสนุนรัฐบาล ระบบการปกครองให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ระบบเผด็จการจะดำรงอยู่ได้ยาวนานแค่ไหน ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในสังคม เอื้ออำนวยหรือไม่ หากทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้าม ระบบเผด็จการจะอยู่ไม่ได้ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

^{๑๔} ทองทิพย์ วิริยะพันธ์ ชินเลขา กว้างสุขสถิต และพัชรินทร์ แข็งแรง, หลักรัฐศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มิตรนการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๙๔-๑๙๕.

๓.๓.๒ หลักธรรมที่องค์อรรถาธิบายควรยึดถือปฏิบัติ

อรรถาธิบาย คือหลักการที่ถือเอาตัวเองเป็นใหญ่ และใช้อำนาจนั้นไปตามความคิดเห็นของตน ดังนั้น อำนาจที่เกิดขึ้นจึงได้มาจากการฝึกฝนอบรมตน บุคคลที่เป็นอรรถาธิบายจะต้องมีธรรมที่ควรนำมายึดถือปฏิบัติ เพื่อการสร้าง และการใช้อำนาจแบบอรรถาธิบาย ให้เป็นไปโดยธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ในที่นี้ผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรมที่อรรถาธิบายควรนำมาใช้ในกาฝึกฝนอบรมตน คือ พลธรรม ๕ ทศบารมี ดังนี้

หลักพลธรรม

อำนาจมีลักษณะเป็นพลังที่จะสามารถทำให้เกิดผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่นได้ ทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่กล่าวถึงลักษณะการเกิดขึ้นของพลังอำนาจ เรียกว่า พลธรรม คือ ธรรมอันเป็นกำลังหรืออำนาจอันเกิดจากธรรม ๕ ประการ คือ ศรัทธา ความเชื่อ วิริยะ ความเพียร สติ ความระลึกได้ สมาธิ ความตั้งใจมั่น ปัญญา ความรอบรู้^{๒๐} ตามลักษณะอำนาจขององค์ธรรมทั้ง ๕ ประการ ดังนี้

๑) สัทธาพละ คือความเชื่อ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ลักษณะของศรัทธาพอสรุปได้ ๓ ประการคือ

(๑) สัทธินทรีย์^{๒๑}ว่าโดยลักษณะสาระ คือ ผู้มีศรัทธาเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า^{๒๒} หมายถึงความเชื่อความมั่นใจในพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้า ในฐานะที่ทรงเป็นต้นแบบหรือผู้นำของมนุษย์^{๒๓}

(๒) สามัญญศรัทธา คือลักษณะของศรัทธาที่มีความหมายสามัญว่า ความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในความดีของสิ่งที่นับถือหรือปฏิบัติ มีกิจหน้าที่น้อมใจตั้งหรือเด็ดเดี่ยว^{๒๔}

^{๒๐} ม.ม. ๑๓/๓๓๗/๒๕๑.

^{๒๑} อภิ.สง. ๓๔/๒๗/๓๐.

^{๒๒} อัง.ปญจก. ๒๒/๑๔/๑๐.

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๒๔-๔๒๕.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗๕.

(๓) สัทธาพละ ศรัทธาจะพัฒนามีกำลังเป็นศรัทธาพละได้ ต้องไม่หวั่นไหวในความไม่มีศรัทธา^{๒๕} คือมีศรัทธาที่เป็นพลังต้านทานมิให้ความไม่เชื่อเกิดขึ้นได้ เพราะถ้าไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้จริง^{๒๖} เป็นต้น

๒) วิริยพละ คือ การปรารถนาความเพียรทางใจ ซึ่งมีลักษณะที่เป็นความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความชวนชวน ความพยายาม ความอดสาหัส ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ทอดถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ ลักษณะวิริยพละ พอสรุปได้ ๓ ประการคือ

(๑) วิริยอินทรีย์ สัมมาวายามะ^{๒๗} ได้แก่ลักษณะผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็งมีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม^{๒๘}

(๒) สามัญวิริยะ^{๒๙} ได้แก่ลักษณะของวิริยะที่มีความหมายสามัญว่า ความเพียรพยายามมีกำลังใจก้าวหน้าไม่ทอดถอย มีหน้าที่ยักจิดไว้^{๓๐}

(๓) วิริยพละ ได้แก่ลักษณะของวิริยะที่ตั้งความเพียรจะพัฒนาให้มีกำลังเป็นวิริยพละได้ต้องไม่หวั่นไหวในความเกียจคร้าน^{๓๑} คือมีความเพียรที่เป็นพลังต้านทานมิให้ความเกียจคร้านเกิดขึ้นได้โดยการปฏิบัติทำความเพียรติดต่อกันทุกวันไม่หยุดหย่อน เมื่อทำได้มากความเพียรก็จะเกิดพลังเพิ่มขึ้น^{๓๒}

๓) สติพละ คือ สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่หลงลืม ลักษณะของสติพละ พอสรุปได้ ๓ ประการคือ

(๑) สตินทรีย์ สัมมาสติ^{๓๓} ได้แก่ ลักษณะผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำที่พูดที่กระทำ^{๓๔}

(๒) สามัญสติ ได้แก่ลักษณะของสติที่มีความหมายสามัญว่า ความระลึกได้กำกับใจไว้กับกิจบางที่ให้ความหมายอย่างง่ายว่า การมีสติครองตัวที่ยวดยิ่ง^{๓๕}

^{๒๕} ชุ.ป. ๓๑/๕๐/๑๘.

^{๒๖} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จูฑวณโณ), การพัฒนาจิต, (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๖๕.

^{๒๗} อภ.สง. ๓๔/๒๘/๓๐.

^{๒๘} อัง.ปญจก. ๒๒/๑๔/๑๐.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, อ่างแล้ว, หน้า ๘๗๕.

^{๓๐} ชุ.ป. ๓๑/๕๐/๑๘.

^{๓๑} พระธรรมสุทธิกวี (พิจิตร จูฑวณโณ), การพัฒนาจิต, อ่างแล้ว, หน้า ๑๖๕.

^{๓๒} อภ.สง. ๓๔/๒๘/๓๐.

^{๓๓} อัง.ปญจก. ๒๒/๑๔/๑๐.

(๓) สติพละ ได้แก่ลักษณะผู้มีสติจะพัฒนาให้มีกำลังเป็นสติพละได้ จะต้องเป็นผู้มีลักษณะไม่หวั่นไหวในความประมาท^{๓๔} คือมีความระลึกได้ที่เป็นพลังด้านทานมิให้ความประมาทความเลื่อนลอยเกิดขึ้นได้ เพราะถ้าประมาทไม่พยายามให้รู้ตัวอยู่เสมอ^{๓๖} เป็นต้น

๔) สมาธิพละ คือ ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ลักษณะของสมาธิก็คือ ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย ลักษณะสมธิพละ พอสรุปได้ ๓ ประการ คือ

(๑) สมถะ สมาธิทริยัม สัมมาสมาธิ^{๓๗} ได้แก่ลักษณะของผู้สัจจจากามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้วบรรลุมาน ๔^{๓๘}

(๒) สามัญญสมาธิ ได้แก่ลักษณะของผู้มีจิตเป็นสมาธิ ซึ่งมีความหมายสามัญว่า ความมีใจตั้งมั่น แน่วแน่ในกิจในสิ่งที่กำหนด บางครั้งหมายถึงตัวมาน ๔^{๓๙}

(๓) สมาธิพละ ได้แก่ลักษณะของผู้มีสมาธิที่จะพัฒนาให้มีกำลังเป็นสมาธิพละได้ต้องไม่หวั่นไหวในอุทธัจจะ^{๔๐} คือมีสมาธิที่เป็นพลังด้านทานมิให้ความฟุ้งซ่านเกิดขึ้นได้^{๔๑}

๕) ปัญญาพละ คือ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ดังนั้น ลักษณะของปัญญาพละ พอสรุปได้ ๓ ประการ คือ

(๑) ปัญญินทริยัม ได้แก่ลักษณะของปัญญาเปรียบเหมือนศีลตรา ความสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว^{๔๒} เป็นต้น

(๒) สามัญญปัญญา ได้แก่ลักษณะปัญญาที่มีความหมายสามัญว่า ความรู้เข้าใจตามเป็นจริง รู้สิ่งที่ทำที่ปฏิบัติ หยั่งรู้หรือรู้เท่าทันสภาวะ หน้าที่ของปัญญาคือการเห็นความจริง^{๔๓}

(๓) ปัญญาพละ ได้แก่ลักษณะของปัญญาที่จะพัฒนามีกำลังเป็นปัญญาพละได้ต้องไม่หวั่นไหวในอวิชชา^{๔๔} คือ มีปัญญาเป็นกำลังด้านทานมิให้ความหลงและความไม่รู้เกิดขึ้นได้^{๔๕}

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, อ่างแล้ว, หน้า ๘๗๕.

^{๓๕} ชุ.ป. ๓๑/๕๐/๑๘.

^{๓๖} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, อ่างแล้ว, หน้า ๑๖๖.

^{๓๗} อภิ.สง. ๓๔/๓๐/๓๐.

^{๓๘} อัง.ปญจก. ๒๒/๑๔/๑๐-๑๑.

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ, อ่างแล้ว, หน้า ๘๗๕.

^{๔๐} ชุ.ป. ๓๑/๕๐/๑๘.

^{๔๑} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, อ่างแล้ว, หน้า ๑๖๖-๑๖๗.

^{๔๒} อภิ.สง. ๓๔/๓๑/๓๐.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ, อ่างแล้ว, หน้า ๘๗๕.

นอกจากนั้น ปัญญา ยังสามารถแบ่งออกได้เป็น โลกียปัญญา และ โลกุตระปัญญา^{๔๖}

(๑) โลกียปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดขึ้นร่วมกับโลกียจิตและเป็นไปกับอาสวะ อันได้แก่ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาที่ยังมีอาสวะ

(๒) โลกุตระปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดร่วมกับโลกุตระจิต ไม่เป็นไปกับด้วยอาสวะ ได้แก่ ปัญญาที่สัมปยุตด้วยมรรคและผล คือผลวิมุตติและนิพพาน เพราะฉะนั้น วิมุตตินั้น จึงเป็น โลกุตระอย่างเดียว^{๔๗}

สรุปได้ว่า อธิปไตยอันเกิดจากการมี พละ ๕ ในใจ และเมื่อประพฤติตามหลักธรรมนี้ จะเป็นพลังอำนาจที่ต่อต้านอกุศลกรรมยังบุคคลผู้ปฏิบัติไม่ให้เกิดไปอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสตัณหา ด้วยมีศรัทธาความเชื่อมั่นในพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อในหลักธรรมคำสอนที่พระองค์ตรัสไว้ดีแล้วและปฏิบัติตาม มีวิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะละอกุศลกรรม รวมทั้งเจริญกุศลกรรมให้เกิดมี มีสติครองตนอยู่เสมอไม่ประมาท มีสมาธิความตั้งใจมั่น ไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์ทั้งปวง มีปัญญารอบรู้สิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง ซึ่งลักษณะของอำนาจตามหลักพละ ๕ นี้ จะมีอำนาจครอบงำบุคคลผู้ปฏิบัติให้เป็นผู้มีอำนาจอย่างยั่งยืน ตามสมควรแก่การกระทำตนเอง เป็นไปตามอำนาจกฎแห่งกรรม คือ ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว

หลักทศบารมี

บารมี แปลว่า อย่างยิ่ง หรือมีความหมายว่า เลิศ ประเสริฐ ก็หมายถึงอัมมะหรือภูมิชั้นของอัมมะที่เป็นคุณธรรม ที่เป็นความดีในจิตใจ ซึ่งได้สั่งสมเพิ่มเติมให้ยิ่งขึ้น คือให้เป็นอย่างยิ่ง ให้ยิ่งขึ้นอยู่เสมอจนถึงบริบูรณ์เต็มที่ในที่สุด^{๔๘} ทศบารมี มี ๑๐ ประการ คือ

- ๑) ทานบารมี คือการบำเพ็ญในการให้ทาน การบริจาค
- ๒) ศีลบารมี คือการบำเพ็ญรักษากายวาจาให้อยู่ในหลักความประพฤติที่เป็นแบบแผนแห่งภาวะของตน ความประพฤติดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัย
- ๓) เนกขัมมะบารมี คือการบำเพ็ญออกบวช ความปลีกตัวปลีกใจจากกาม
- ๔) ปัญญาบารมี คือการบำเพ็ญความรู้ ความหยั่งรู้เหตุผล เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงและรู้จักแก้ไขปฏิบัติจัดการต่าง ๆ

^{๔๔} พ.ป. ๓๑/๕๐/๑๘.

^{๔๕} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, อ่างแล้ว, หน้า ๑๖๗.

^{๔๖} อภิ.วิ. ๓๕/๗๙๖/๔๕๙.

^{๔๗} บุญมี แทนแก้ว, พุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๑-๗๒.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

๕) วิริยะบารมี คือการบำเพ็ญความเพียร ความแก่กล้า ไม่เกรงตัวอุปสรรค พยายามบากบั่นอุตสาหะ ก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ทอดทิ้งธุระหน้าที่

๖) ขันติบารมี คือการบำเพ็ญความอดทน ความทนทานของจิตใจ สามารถใช้สติปัญญาควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจเหตุผล และแนวทางความประพฤติหรือการปฏิบัติ ที่ตั้งไว้เพื่อจุดหมายอันชอบไม่ลุอำนาจกิเลส

๗) สัจจะบารมี คือการบำเพ็ญความจริง พูดจริง ทำจริง และจริงใจในการดำเนินชีวิต

๘) อธิษฐานบารมี คือการบำเพ็ญความตั้งใจมั่น การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว วางจุดหมายแห่งการกระทำของตนไว้แน่นอน และดำเนินตามนั้นแน่วแน่

๙) เมตตาบารมี คือการบำเพ็ญความรักใคร่ ความปรารถนาดี มีไมตรี คิดเกื้อกูลให้ผู้อื่นและเพื่อนร่วมโลกทั้งปวงมีความสุขความเจริญ

๑๐) อุเบกขาบารมี คือการบำเพ็ญความวางใจเป็นกลาง ความวางใจสงบราบเรียบสม่ำเสมอเที่ยงธรรมและดำรงอยู่ในธรรม ไม่เอนเอียงหรือหวั่นไหวไปด้วยความยินดียินร้ายชอบชังหรือแรงเหยียด ยวนยั่วใด ๆ^{๔๔}

บุคคลผู้บำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ ประการ ข้างต้นนี้ คือ การให้ทาน การเสียสละ การรักษาศีลมีกาย วาจาและความประพฤติที่เรียบร้อยดีงาม มีการปลีกตัวออกจากกาม มีปัญญาหยั่งรู้ในเหตุผล เข้าใจในหลักความเป็นจริง เป็นผู้มีความแก่กล้าบากบั่นไม่ย่อท้อ มีความอดทนอดกลั้น พูดจริง ทำจริง และมีความจริงใจต่อบุคคลอื่น มีความตั้งใจมั่นเด็ดเดี่ยว มีความรักใคร่ปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมโลก และมีใจเป็นกลางเที่ยงธรรม ก็จะเป็นที่ยอมรับของบุคคลโดยทั่วไป และปัจจัยดังกล่าวจะก่อให้เกิดเป็นอำนาจภายในตัวบุคคลนั่นเอง ทั้งนี้ เพราะบุคคลอื่นจะให้ความเคารพยำเกรงและมีความเชื่อมั่นศรัทธา ในตัวของผู้บำเพ็ญบารมี แต่การบำเพ็ญบารมีนั้นต้องกระทำเรื่อย ๆ เป็นประจำ จนกลายเป็นความอยู่ตัวหรือวาสนา ที่จะนำพาบุคคลให้ก้าวไปสู่อำนาจอีกทางหนึ่ง และการบำเพ็ญบารมีนั้นจะต้องกระทำให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปให้บริบูรณ์ทั้ง ๓ ชั้น คือ

(๑) บารมี ระดับสามัญ เช่นทานบารมี ได้แก่การให้ทรัพย์สินเงินทอง สมบัตินอกกาย (ordinary perfectione)

(๒) อุปบารมี ระดับรองหรือจวนจะสูงสุด เช่นทานอุปบารมี ได้แก่ การเสียสละอวัยวะเป็นทาน (superior perfectione)

(๓) ปรมัตถบารมี ระดับสูงสุด เช่น ทานปรมัตถบารมี ได้แก่ การสละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น (supreme perfectione)

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, อ้างแล้ว, หน้า ๒๓๙-๒๔๐.

บำเพ็ญทั้ง ๑๐ บารมี ครบ ๓ ชั้นนี้ เรียกว่า บารมี ๓๐ ถ้วน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่าการสร้างสมบุญญาบารมีนั้น จะยังบุคคลผู้ปฏิบัติให้ได้รับการยอมรับ นับถือ จากบุคคลทั่วไป ดังนั้นองค์อัครตาทิปก ที่ใช้อำนาจโดยการถือตนเป็นใหญ่ จะต้องผ่านการฝึกฝนอบรมตน ด้วยหลักพระธรรมและทศบารมี เพื่อสร้างการยอมรับในการใช้อำนาจอัครตาทิปไตยของตน

สรุป อำนาจการปกครองแบบอัครตาทิปไตย ได้กล่าวถึงรูปแบบการปกครองแบบอัครตาทิปไตย หลักการ ระบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการ วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมการเมืองแบบเผด็จการ และหลักธรรมที่องค์อัครตาทิปกควรยึดถือปฏิบัติ หลักธรรมเหล่านั้น คือ พระธรรม มี ศรัทธาพระ วิริยพระ สติพระ สมาธิพระ และปัญญาพระ พร้อมทั้งหลักทศบารมี มี ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา

๓.๔ อำนาจปกครองแบบโลกาธิปไตย

โลกาธิปไตย เป็นการปกครองแบบถือโลก หรือเสียงข้างมากของคนในสังคมเป็นใหญ่ ถ้าหากจะเปรียบกับการปกครองในปัจจุบัน ก็คือการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน อำนาจกาปกครองแบบโลกาธิปไตย ได้กล่าวถึงรูปแบบกาปกครองแบบประชาธิปไตย และหลักธรรมที่องค์โลกาธิปกควรยึดปฏิบัติ ดังนี้

๓.๔.๑ รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

การเมืองการปกครองไทยเป็นระบอบประชาธิปไตย หรือเป็นการเมืองที่ปกครองโดยคนส่วนมาก เป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนเกือบทั้งประเทศเป็นผู้กำหนดผู้ปกครอง โดยวิธีการเลือกตั้งซึ่งจัดให้มีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และเพื่อให้มีการหมุนเวียนผู้ที่เป็นรัฐบาล อันเป็นการป้องกันมิให้ใครผูกขาดอำนาจนานเกินไป^{๕๐} มีหลักการปกครอง ดังนี้

๑) ความหมายของประชาธิปไตย ประชาธิปไตย มาจากคำว่า ประชา + อธิปไตย (ประชาคือประชาชน ราษฎรเจ้าของประเทศ และอธิปไตย คือ อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ)

๒) รูปแบบของประชาธิปไตย แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ เสรีนิยมประชาธิปไตย และประชาธิปไตยประยุกต์ มีหลายรูปแบบ หลายลักษณะ ดังนี้

(๑) ลักษณะของประมุข บางประเทศมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข และบางประเทศมีประธานาธิบดี เป็นประมุข

^{๕๐} คุณ โทซันท์, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

(๒) ระบบการใช้อำนาจการปกครอง บางประเทศปกครองในระบบรัฐสภา มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐบาล บริหารประเทศ และอยู่ภายใต้การควบคุมของสภาผู้แทนราษฎร แต่บางประเทศปกครองในระบบประธานาธิบดี โดยประธานาธิบดีมีอำนาจเต็มในการบริหารประเทศไม่ต้องขึ้นต่อสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

๓) หลักการของประชาธิปไตย คือ ประชาชนปกครองตนเอง ประชาชนทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตยจะยึดหลักเสียงข้างมาก ในการตัดสินใจปัญหา หรือลงมติในเรื่องต่างๆ แต่ก็ต้องรับฟังเสียงข้างน้อย หรือมีลักษณะ ที่สำคัญ คือ

- (๑) เป็นอำนาจของปวงชน
- (๒) ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ
- (๓) การปกครองต้องถือเสียงข้างมาก
- (๔) ประชาชนต้องมีสิทธิและเสรีภาพ
- (๕) หลักความเสมอภาค

๔) วิธีการของประชาธิปไตย คือ การเลือกตั้ง มีการเลือกตั้ง ตั้งตัวแทนประชาชนไปทำหน้าที่ออกกฎหมายที่เรียกว่า สมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร หรือไปจัดตั้งคณะผู้ปกครองประเทศ ที่เรียกว่า คณะรัฐมนตรี หรือ รัฐบาล

๕) รัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งเป็นแม่บทกฎหมายในการกำหนดรูปแบบและกระบวนการในการปกครอง และกำหนดถึงสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชนไว้ เกิดขึ้นจากประชาชน หรือตัวแทนประชาชนเป็นผู้ร่าง รัฐธรรมนูญ จะกำหนด อำนาจหน้าที่ของประชาชน คณะรัฐมนตรีและสภาผู้แทน ราษฎรรวมทั้งวิธีการตรากฎหมาย และอื่น ๆ เป็นต้น^{๕๑}

สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมหรือประโยชน์ อันชอบธรรมของบุคคลที่กฎหมายคุ้มครอง เสรีภาพ คือ ภาวะที่ทุกคนสามารถทำอะไรตามต้องการ ภายใต้กรอบของกฎหมาย หน้าที่ หมายถึง ภาระที่ต้องกระทำ หรืองดเว้นการกระทำ ตามกฎหมายกำหนด กฎหมายรัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้ดังนี้

- (๑) สิทธิเท่าเทียมกันของชายและหญิง
- (๒) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน
- (๓) สิทธิทางการเมือง ประชาชนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง
- (๔) สิทธิในทรัพย์สิน ประชาชนชาวไทยมีสิทธิที่จะเป็น เจ้าของทรัพย์สินส่วนบุคคลได้

^{๕๑} มหาวิทยาลัยรามคำแหง ศูนย์วิทยบริการจังหวัดอำนาจเจริญ, การปกครองระบอบประชาธิปไตย, <http://www.amnat.ru.ac.th/File>, (๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖).

- (๕) สิทธิในครอบครัว ประชาชนจะได้รับการคุ้มครองจาก รัฐในการดำรงชีวิตในครอบครัว
- (๖) สิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ เมื่อได้รับความไม่เป็นธรรม
- (๗) สิทธิในการรับการศึกษาขั้นมูลฐาน
- (๘) สิทธิที่จะฟ้องหน่วยราชการ เมื่อเห็นเจ้าพนักงานของ หน่วยราชการทำไม่ถูกต้อง
กฎหมายรัฐธรรมนูญ ได้กำหนดถึงเสรีภาพของประชาชนไว้ดังนี้
- (๑) เสรีภาพในการนับถือศาสนา
- (๒) เสรีภาพในการประกอบอาชีพ
- (๓) เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์และโฆษณา
- (๔) เสรีภาพในการเดินทางและเลือกที่อยู่อาศัย
- (๕) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
- (๖) เสรีภาพในการศึกษา
- (๗) เสรีภาพในร่างกาย
- (๘) เสรีภาพในการตั้งพรรคการเมือง
กฎหมายรัฐธรรมนูญ ได้กำหนดหน้าที่ของประชาชนไว้ดังนี้
- (๑) หน้าที่จะต้องดำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบ
ประชาธิปไตย
- (๒) หน้าที่จะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
- (๓) หน้าที่ในการป้องกันประเทศ
- (๔) หน้าที่ในการรับราชการทหารตามกฎหมาย
- (๕) หน้าที่ในการเสียภาษีอากร
- (๖) หน้าที่ช่วยเหลือราชการที่กฎหมายกำหนด
- (๗) หน้าที่ได้รับการศึกษาอบรมตามที่กฎหมายกำหนด
- (๘) หน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง
- (๙) หน้าที่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง
- อำนาจอธิปไตย
- อำนาจอธิปไตย คืออำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศแบ่งออก เป็น 3 ฝ่าย มีสถาบันที่ใช้
อำนาจอธิปไตยทั้ง 3 แทนประชาชน ดังนี้
- (๑) อำนาจอธิบัญญัติ
- รัฐสภา ทำหน้าที่ตรากฎหมายขึ้นใช้ในประเทศ
- (๒) อำนาจบริหาร
- คณะรัฐมนตรี (รัฐบาล) ทำหน้าที่บริหารประเทศ

(๓) อำนาจตุลาการ

- ศาล ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี

ความสัมพันธ์กันระหว่างอำนาจทั้ง ๓ คืออำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ นั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยที่รัฐธรรมนูญ จะให้ความสัมพันธ์ของอำนาจทั้งสามสมดุลกัน ควบคุมซึ่งกันและกันและไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกันและกัน และเนื่องจากการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นแบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ดังนั้นความสัมพันธ์ ระหว่างรัฐสภาคณะรัฐมนตรี และศาลจึงเป็นไป ตามหลักการ ของประชาธิปไตย แบบรัฐสภา

อำนาจนิติบัญญัติ

อำนาจนิติบัญญัติตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ระบุ ถึงเรื่องการใช้อำนาจอธิปไตยส่วนที่เป็น นิติบัญญัติโดยมีหน้าที่สำคัญคือ มีอำนาจในการออกกฎหมาย ในการออกกฎหมายนั้นเป็นอำนาจของ รัฐสภา ซึ่งรัฐสภานั้นประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรได้มา จากการเลือกตั้งตามจำนวนที่ รัฐธรรมนูญกำหนด สำหรับหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือ การเลือก นายกรัฐมนตรี แล้วนายกรัฐมนตรีเลือกคณะรัฐมนตรีเพื่อทำหน้าที่บริหารประเทศ

อำนาจบริหาร

อำนาจบริหาร ในส่วนที่เป็นอำนาจบริหารนั้นตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2540) กำหนด ใ้ว่านายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหนึ่งคน และคณะรัฐมนตรีอีกไม่เกินคน แต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ มี หน้าที่บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นประโยชน์ ต่อประชาชนและประเทศชาติตามนโยบายที่แถลงไว้ ต่อรัฐสภา

อำนาจตุลาการ

อำนาจตุลาการ ตามรัฐธรรมนูญของไทยทุกฉบับจะระบุ ถึงการใช้อำนาจตุลาการไว้และในการ ใช้อำนาจตุลาการนั้นจะใช้ใน พระปรมาภิไธย ของพระมหากษัตริย์ โดยผ่านทางศาลยุติธรรม สำหรับ ผู้พิพากษาและตุลาการนั้นมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยที่ฝ่าย บริหารจะเข้าไปมีอำนาจเหนือตุลาการไม่ได้

การใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

รัฐธรรมนูญได้กำหนดสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของประชาชนไว้หลายประการ ดังนี้

(๑) สิทธิความเสมอภาคทางกฎหมาย บุคคลย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายโดยเสมอเท่าเทียมกัน ไม่ว่าเพศหญิงหรือชาย หรือมีฐานะกำเนิดอย่างไร

(๒) สิทธิในครอบครัว บุคคลย่อมมีสิทธิอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวตามจารีตประเพณีและกฎหมาย และมีสิทธิในทรัพย์สินที่หามาได้ร่วมกัน

(๓) สิทธิในทรัพย์สิน ทรัพย์สินของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สิน

มีสิทธิที่จะกระทำการอย่างใด ๆ แก่ทรัพย์สินของตนได้ เช่น การจำหน่าย หรือยกให้ผู้อื่น เป็นต้น

(๔) สิทธิทางการเมือง เช่น สิทธิเลือกตั้ง สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และสิทธิในการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เป็นต้น

(๕) สิทธิที่จะยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ เมื่อถูกข่มเหงหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชนย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อทางราชการได้

(๖) สิทธิที่จะฟ้องหน่วยราชการ เมื่อบุคคลได้รับความเสียหาย ในทรัพย์สินหรือร่างกายจากการกระทำของหน่วยราชการ ก็ย่อมมีสิทธิฟ้องร้องต่อศาล เพื่อเรียกค่าเสียหายได้

(๗) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโทษอย่างเป็นธรรม โดยได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้สุจริต แม้จะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดก็ตาม เว้นแต่จะมีคำพิพากษาของศาลจนถึงที่สุดว่าบุคคลผู้นั้นกระทำความผิดจริง

(๘) สิทธิที่จะขอทนายความจากรัฐ บุคคลที่ตกเป็นจำเลยคดีอาญา ถ้าเป็นผู้ที่ยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ มีสิทธิขอให้รัฐจัดหาทนายความเพื่อต่อสู้คดีให้ได้

(๙) สิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนจากการรับโทษอาญา ในกรณี ที่ถูกศาลตัดสินจำคุก แต่ภายหลังศาลได้รื้อฟื้นคดีใหม่ และพิพากษาว่า เป็นผู้บริสุทธิ์ บุคคลผู้นั้นมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ

(๑๐) เสรีภาพในร่างกาย บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในร่างกาย ของตน ผู้ใดจะจับกุมคุมขังหน่วงเหนี่ยวตัวบุคคลมิได้ เว้นแต่จะกระทำ ตามกฎหมาย

(๑๑) เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา ทั้งนี้จะต้องไม่ละเมิดหรือกระทบกระเทือนต่อสิทธิ หรือชื่อเสียงเกียรติยศชื่อเสียงของบุคคลอื่น เช่น การหมิ่นประมาท หรือใส่ความโดยไม่มีมูลความจริง หรือปลุกปั่นยุยงให้เกิดความไม่สงบในราชอาณาจักร หรือขัด ต่อศีลธรรมอันดีงามของประชาชน เป็นต้น

(๑๒) เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ เว้นแต่ในระหว่างที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

(๑๓) เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะติดต่อ สื่อสารถึงกันได้ด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งนี้บุคคลอื่นจะตรวจหรือกักหรือเปิด เผยไม่ได้ ผู้ใดเปิดผนึกหรือเปิดเผยข้อความในจดหมายหรือโทรเลขของผู้อื่นและทำให้เกิดความเสียหาย ย่อมมีความผิดตามกฎหมาย

(๑๔) เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย

(๑๕) เสรีภาพในการนับถือศาสนา

(๑๖) เสรีภาพในการรวมตัวจัดตั้งเป็นสมาคม

(๑๗) เสรีภาพในการศึกษาอบรม

๓.๔.๒ หลักธรรมที่องค์โลกาธิปกควรยึดถือปฏิบัติ

การปกครองแบบโลกาธิปไตย จะต้องอิงอาศัยความคิดเห็นของคนหมู่มาก ถ้าเสียงของคนตีมาก อำนาจนั้นก็เอนเอียงไปข้างฝ่ายดี ถ้าเสียงข้างชั่วมาก อำนาจนั้นก็เอนเอียงไปข้างฝ่ายชั่ว ดังนั้น การที่จะใช้อำนาจให้เป็นไปโดยธรรมนั้น ผู้เป็นโลกาธิปกควรที่จะมีธรรมเป็นเครื่องยึดถือปฏิบัติ เพื่อกลั่นกรองการใช้อำนาจนั้น คือจะต้องใช้ปัญญาพิจารณา ด้วย โยนิโสมนสิการ โดยนำหลักสัพฺปรีสธรรมมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อความเป็นธรรม และนำหลักสังคหัตถฎมาปฏิบัติ เพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจมหาชน ดังนี้

หลักสัพฺปรีสธรรม

สัพฺปรีสธรรม คือธรรมของสัตบุรุษ^{๕๖} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า สัตบุรุษในการจะพูดจะทำอะไรก็มีสติอยู่เสมอ มีความระลึกได้ รู้จักเหตุรู้จักผล รู้จักประโยชน์ รู้จักประมาณ รู้จักตน รู้จักกาลเทศะและบุคคล เป็นต้น ธรรมของสัตบุรุษนี้ประกอบด้วยหลักธรรม ๗ ประการ ดังนี้

๑) ฉัมมัญญุตตา ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล

๒) อตถัญญุตตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือรู้จักผล คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไป

๓) อตถัญญุตตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น

๔) มัตถัญญุตตา ความรู้จักประมาณ คือความพอดี เช่น ภิกษุ รู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ ศกฺหฺสฺถรู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ เป็นต้น

๕) กาลัญญุตตา ความรู้จักกาล คือรู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติกิจการต่าง ๆ เป็นต้น

๖) ปริสฺสัญญุตตา ความรู้จักบริษัท หรือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจริยาที่จะประพฤติดต่อชุมชนนั้น ๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกิจริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างที่เป็นต้น

๗) ปุคคฺลัญญุตตา หรือ ปุคคฺลปโรปรีญญุตตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคล ว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น^{๕๗}

^{๕๖} ขุ.ม. ๒๙/๑๔/๙.

^{๕๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, อ่างแก้ว, หน้า ๒๑๐ - ๒๑๑.

หลักสัปปริสธรรมเหล่านี้ เป็นธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ เพราะผู้ปฏิบัติมีความประพฤติและจริยาวัตรตรงดงามน่าเกรงขามและน่าเลื่อมใสศรัทธา และเป็นผู้มีปัญญา รู้แจ้งในสิ่งทั้งปวงนั่นเอง สามารถใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผล รู้จักคุณรู้จักโทษ รู้จักเวลา สถานที่ ชุมชน และบุคคล แล้วจึงรู้จักเลือกที่จะประพฤติปฏิบัติตน หรือกระทำการใด ๆ ตามความเหมาะสม แก่เหตุและผล บุคคล สถานที่ และเวลา เป็นต้น ทำให้เกิดอำนาจในการที่จะใช้คน ดำเนินยกย่อง สั่งสอน ให้คนเต็มใจรับฟังและปฏิบัติตาม หรือเป็นไปในอำนาจได้ ดังนั้น หลักสัปปริสธรรม จึงเหมาะสมสำหรับองค์โลกาธิปกที่จะนำมาพิจารณาก่อนตัดสินใจใช้อำนาจตามเสียงข้างมาก

หลักสังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ คือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ประกอบด้วยข้อธรรม ๔ กระการคือ

- ๑) ทาน การให้ปันสิ่งของแก่ผู้ที่ควรให้
- ๒) ปิยะวัชชะ พุดจาปราศรัยด้วยคำอ่อนหวาน
- ๓) อັตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
- ๔) สมานัตตตา การวางตนสม่าเสมอไม่ถือตัว^{๔๔}

เมื่อบุคคลมีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ หรือได้สงเคราะห์โลกด้วยการให้ การแบ่งปันมีความโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวาจาที่สุภาพอ่อนหวานพูดในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม มีความเสมอต้นเสมอปลาย มีอำนาจในตนเองที่จะยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมโดยรวมได้ ดังนั้น การปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ สามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจคนให้มีความรัก ความนับถือ ความเกรงใจในอำนาจแห่งการสงเคราะห์ ด้วยการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ด้วยวาจาที่อ่อนหวานเป็นมิตรและดีงาม ด้วยประโยชน์เกื้อกูลที่ประพฤติดต่อสังคม และด้วยการรู้จักวางตนสม่าเสมอ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เพื่อที่จะให้อำนาจในตัวบุคคลมีเกราะป้องกัน มีความมั่นคงยั่งยืนยิ่งขึ้น ดังนั้น หลักธรรมสังคหวัตถุ จึงเหมาะสมที่บุคคลผู้เป็นโลกาธิปกพึงยึดถือปฏิบัติ

สรุป อำนาจการปกครองแบบโลกาธิปไตย ได้กล่าวถึงรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีความหมายของประชาธิปไตย รูปแบบของประชาธิปไตย หลักการประชาธิปไตย และวิธีการประชาธิปไตย ซึ่งมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดการปกครอง ได้กล่าวถึง สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ กฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยทุกฉบับ ได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐาน ของประชาชน กำหนดเสรีภาพของประชาชน หน้าที่ของประชาชน มีอำนาจอธิปไตย คืออำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ และหลักธรรมที่องค์โลกาธิปกควรยึดถือปฏิบัติ มีหลักสัปปริสธรรม และหลักสังคหวัตถุ

^{๔๔} ลุก ส.ธรรมภักดี, คลังปริยัติธรรม ฉบับสมบูรณ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ลุก ส.ธรรมภักดี, มปป), หน้า ๑๔๕.

๓.๕ อำนาจปกครองแบบธรรมาธิปไตย

การปกครองแบบธรรมาธิปไตย มีวิวัฒนาการมาช้านานในหลายสังคม ผู้วิจัยจึงได้กล่าวถึงธรรมาธิปไตย หรือธรรมราชา ของพระเจ้าอโศกมหาราช และพระธรรมราชาลิไทในสมัยสุโขทัย พระพุทธเจ้าทรงได้ยกย่องธรรมาธิปไตย ดังนี้

๓.๕.๑ ธรรมาธิปไตย สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

พระเจ้าอโศกมหาราช (เทวนาครี: अशोकः, อังกฤษ: Ashoka the Great; พ.ศ. ๒๔๐ - พ.ศ. ๓๑๒ ครองราชย์ พ.ศ. ๒๗๐ - พ.ศ. ๓๑๑) ทรงเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโมริยะ ผู้ปรีชาสามารถ พระองค์สุดท้ายของราชวงศ์ ทรงปกครองแคว้นมคธ มีพระราชธานีชื่อว่า ปาฏลีบุตร (ปัจจุบันเรียกว่า ปัทนา Patna) ทรงเป็นพระโอรสของพระเจ้าพินทุสารแห่งราชวงศ์โมริยะ พระมารดานามว่าศิริธรรม พระเจ้าอโศกมีพระโอรส และธิดา ๑๑ พระองค์

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิอโศกมหาราช หรือพระเจ้าอโศกมหาราช เดิมเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่โหดร้าย ชอบการทำสงครามกับแคว้นต่าง ๆ จนได้รับสมญานามว่า จัณฑาโศกราช (พระเจ้าอโศกผู้โหดเหี้ยม) แต่หลังจากที่พระองค์หันมานับถือพระพุทธศาสนา พระองค์ก็ทรงกลายเป็นองค์เอกอัครพุทธศาสนูปถัมภก ผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองและแผ่ขยายมากที่สุดในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และจากพระราชกรณียกิจมากมายนานัปการที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญด้วยทศพิธราชธรรมอย่างแท้จริง ทำให้ภายหลังทรงได้รับการขนานพระราชมัญญานามว่า ธรรมาโศกราช (พระเจ้าอโศกผู้ทรงธรรม)^{๔๔}

พระเจ้าอโศกมหาราช กับพระพุทธศาสนา

ก่อนที่จะเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา มีความดุร้ายและโหดเหี้ยมเป็นอย่างยิ่ง จนได้รับฉายาว่า จัณฑาโศก แปลว่าอโศกผู้ดุร้าย ต่อมาเมื่อไปรบที่แคว้นกาลิงคะ (ปัจจุบันอยู่รัฐโอริสสา) มีผู้บาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก จึงเกิดความสลดสังเวชในบาปกรรม และตั้งใจแสวงหาสัจธรรมและพบนิโครธสามเณรที่มีกิริยามารยาทสงบเรียบร้อย จึงทรงนิมนต์พระนิโครธโปรดแสดงธรรม พระนิโครธก็แสดงธรรม จึงมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ต่อมาได้ฟังพระธรรมจากพระสมุทระเถระทรงส่งกระแสดิจิตตามพระธรรมเทศนาจนเข้าถึงพระรัตนตรัย พระองค์ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนา เช่น ทรงสร้างวัด วิหาร พระสถูป พระเจดีย์ หลักศิลาจารึก มหาวิทยาลัยนาลันทา ทรงเป็นกษัตริย์พระองค์

^{๔๔} อุตตมสาโร ภิกขุ, ท่องเที่ยวได้สูแดนธรรม, ประวัติบุคคลสำคัญทางพุทธศาสนา ๑ พระเจ้าอโศกมหาราช, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔, <http://chaiwat201149.blogspot.com/2011/02/blog-post.html>, (๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ เวลา ๒๒.๓๒ น.).

แรกที่ทรงผนวชขณะที่ยังทรงครองราชย์อยู่ และเลิกการแผ่อำนาจในการปกครอง มาใช้หลักพุทธธรรม (ธรรมราชา) ปกครอง นอกจากนี้พระเจ้าอโศกมหาราชยังทรงส่งสมณะทูตไปเผยแพร่วัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น ๙ สาย สายที่ ๘ มาเผยแพร่ที่ สุวรรณภูมิ โดยพระโสณะและพระอุตระเป็นสมณะทูต และพระองค์เป็นผู้จัดการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๓ ณ วัดอโศการาม เมืองปาฏลิบุตร

ต่อมาก็ทรงโปรดเกล้าให้สร้างบ่อน้ำ ที่พักคนเดินทาง โรงพยาบาล และปลูกต้นไม้ เพื่อจัดสาธารณูปโภคและสาธารณ ตามหลักพุทธธรรม ต่อจากนั้นก็เสด็จไปพบสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง เป็นผู้แรก และทรงสถาปนาให้เป็นเป็นสถานที่สักการบูชาของพุทธศาสนิกชนในเวลาต่อมา นับว่าพระองค์เป็นอัครศาสนูปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และต่อมาพระองค์ทรงได้สมญานามว่า ธรรมมาโอศก แปลว่า โอศกผู้ทรงธรรม ทรงครองราชย์ได้ ๔๑ ปี

ดำเนินรัฐศาสนโยบาย

ด้วยทรงถือหลักธรรมวิชัยปกครองแผ่นดินโดยธรรม ยึดเอาประโยชน์สุขของพสกนิกรของพระองค์เป็นที่ตั้ง ทรงส่งเสริมสาธารณูปการ และประชาสงเคราะห์ ทรงทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในชมพูทวีปอย่างกว้างขวาง ได้เป็นบ่อเกิดอารยธรรมที่มั่นคงไพศาล อนุชนได้เรียกขานพระนามของพระองค์ด้วยความเคารพเทอดทูน ยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์หลายองค์ที่พิชิตนานาประเทศด้วยสงคราม แม้พระนามของพระองค์ก็ปรากฏอยู่ถึงปัจจุบัน

อัครศาสนูปถัมภก

พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ในชมพูทวีป ทรงเป็นพระอัครศาสนูปถัมภกทั้งฝ่ายมหายาน และฝ่ายเถรวาท ตามพระราชประวัติในคัมภีร์อโศกาวทาน ของฝ่ายมหายาน ใน อรรถกถาสมันตปาสาทิกา คัมภีร์ทีปวงศ์ และคัมภีร์มหาวงศ์ ของฝ่ายเถรวาท และทรงอุปถัมภ์ผู้ที่นักถือศาสนาเซน โดยการถวายถ้ำหลายแห่ง ให้แก่เซน

๓.๕.๒ พระธรรมราชาลิไท สมัยสุโขทัย

พระยาลิไทเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งอาณาจักรสุโขทัย ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระยาลำภูม เดิมทรงปกครองเมืองศรีสัชนาลัย ในฐานะองค์อุปราชหรือรัชทายาทเมืองสุโขทัย เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๘๒ เมื่อพระยาเลอไทยเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๑๘๘๔ พระยาลำภูมได้ขึ้นครองราชย์จนเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๑๘๙๐ พระยาลิไทโดยต้องใช้กำลังทหารเข้ามายึดอำนาจเพราะที่สุโขทัยเกิดการกบฏการสืบราชบัลลังก์ ไม่เป็นไปตามครรลองครองธรรม พระยาลิไทยกทัพมาแย่งชิงราชสมบัติได้ และขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๑๘๙๐ ทรงพระนามว่า พระศรีสุริยวงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช ในศิลาจารึกมักเรียกพระนามเดิมว่า "พญาลิไท" หรือเรียกย่อว่า พระมหาธรรมราชาที่ ๑

พระราชกรณียกิจ

พระยาลิไททรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากนโยบายการปกครองที่ใช้ศาสนา เป็น

หลักรวมความเป็นปึกแผ่นจึงเป็นนโยบายหลักในรัชสมัยนี้ ทรงสร้างเจดีย์ที่เมืองนครชุม (กำแพงเพชร) ผนวชในพระพุทธศาสนาเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๕ ที่วัดป่ามะม่วงการที่ทรงออกผนวช นับว่า ทำความมั่นคงให้พุทธศาสนามากขึ้น ดังกล่าวแล้วว่า หลังรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแล้ว บ้านเมืองแตกแยก วงการสงฆ์เองก็แตกแยก แต่ละสำนักแต่ละเมืองก็ปฏิบัติแตกต่างกันออกไป เมื่อผู้นำทรงมีศรัทธาแรงกล้าถึงขั้นออกบวช พสกนิกรทั้งหลายก็คล้อยตามหันมาเลื่อมใสตามแบบอย่าง พระองค์ กิตติศัพท์ของพระพุทธศาสนาในสุโขทัยจึงเลื่องลือไปไกล พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่หลายรูปได้ออกไปเผยแพร่ธรรมในแคว้นต่าง ๆ เช่น อโยธยา หลวงพระบาง เมืองน่าน แม้แต่พระเจ้ากือนา-ธรรมิกราชแห่งอาณาจักรล้านนาก็นิมนต์พระสุมนเถระจากสุโขทัยไปเพื่อเผยแพร่ธรรมที่ล้านนา นอกเมืองสุโขทัยทางทิศตะวันตก ทรงอาราธนาพระสามีสังฆราชจากลังกาเข้ามาเป็นสังฆราชในกรุงสุโขทัย เผยแพร่เพิ่มความเจริญให้แก่พระศาสนามากยิ่งขึ้น ทรงสร้างและบูรณะวัดมากมายหลายแห่ง รวมทั้ง การสร้างพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก เช่น พระพุทธชินสีห์ พระศรีศาสดา และพระพุทธรูปองค์สำคัญ องค์หนึ่งของประเทศคือ พระพุทธชินราช ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร

พระยาสิทธิ ทรงปรารถนาในเรื่องความรู้ในพระพุทธศาสนา ทรงมีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก พระองค์ได้ทรงแบ่งพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ฝ่ายคือฝ่าย "คามวาสี" และฝ่าย "อรัญวาสี" โดยให้ฝ่าย คามวาสีเน้นหนักการสั่งสอนราษฎรในเมืองและเน้นการศึกษาพระไตรปิฎก ส่วนฝ่ายอรัญวาสีเน้นให้หนักด้านการวิปัสสนาและประจำอยู่ตามป่าหรือชนบท ด้วยทรงเป็นองค์อุปถัมภ์พระศาสนาตลอด พระชนม์ชีพ ราษฎรจึงถวายพระนามว่า "พระมหาธรรมราชา"^{๕๖}

๓.๕.๓ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมาธิปไตย

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนให้ถือธรรม คือความถูกต้องตามเหตุผลเป็นประมาณ ที่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย ไม่สอนให้ถือตนเองเป็นใหญ่ หลักคำสอนเรื่องผู้เห็นพระพุทธเจ้า คำสอนเรื่อง อามิสบูชาและปฏิบัติบูชา และการตั้งพระธรรมวินัยไว้เป็นพระศาสนาแทนพระองค์ของพระพุทธเจ้า ก็เป็นการสอนแบบธรรมาธิปไตยนี้ ผู้วิจัยได้ประมวลเหตุการณ์ และหลักคำสอนในประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา มากแล้วไว้ในบทนี้ เพื่อแสดงหลักธรรมาธิปไตยของพระพุทธศาสนาให้เห็นชัดเป็นข้อ ๆ ไป คือ ข้อความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การที่พระพุทธศาสนาสอน ให้เลิกทาส ไม่ให้ดูหมิ่นเหยียดหยามกันเพราะเรื่องชาติชั้นวรรณะ ไม่ให้ติดในเรื่องฤกษ์ยามยามดีหรือน้ำมนต์ ไม่ให้หลงไหลในฤทธิ์เดช รวมทั้งสอนให้มนุษย์มีจุดนัดพบกันที่ศีลธรรม การที่ทรงสั่งสอนไว้

^{๕๖}ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก, พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาสิทธิ), library.psru.ac.th/rlocal/rlocal-03-01-03.html, (๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๖).

อย่างมีคุณลักษณะพิเศษอันน่าชื่นชมเช่นนั้น ก็เพราะทรงใช้หลักธรรมาธิปไตย คือถือธรรมเป็นข้อใหญ่ ข้อเดียว ความดีงามน่าเลื่อมใสต่าง ๆ ก็ตามมา ดังนี้

๑) ธรรมาธิปไตยในปวารณาสูตร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมอบอธิปไตยความเป็นใหญ่ให้ภิกษุทั้งหลายทักท้วงการกระทำของพระองค์ได้ มีเรื่องเล่ากันว่าในวันปวารณาคือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ บุพพาราม ซึ่งนางวิสาขาสร้างถวายใกล้กรุงสาวัตถี มีพระอรหันตสาวกจำนวนประมาณ ๕๐๐ รูปร่วมประชุมอยู่ด้วย ตามประเพณีทางวินัยนั้นเมื่อถึงวันปวารณาภิกษุทุกรูปที่นั่งประชุมอยู่ในพิธีกรรมจะต้องกล่าววาจาอนุญาตให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนได้ โดยถือว่าการว่ากล่าวตักเตือนกันนั้นเป็นทางทำให้เกิดความเจริญ ขณะที่ประชุมกันอยู่ ณ กลางแจ้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงปวารณา คืออนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายทักท้วงการกระทำทางกายและวาจาของพระองค์ได้^{๕๗}

๒) ธรรมาธิปไตยในมหาปรินิพพานสูตร

ก่อนจะปรินิพพาน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า “ดูก่อนอานนท์ ! ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่ท่านทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย เมื่อเราล่วงลับไป”^{๕๘} พระดำรัสนี้ชี้ให้เห็นชัดว่า ในพระพุทธศาสนาไม่ถือผู้นั้นผู้นี้เป็นประมาณ หากถือธรรมเป็นสำคัญ ถ้าพระพุทธเจ้าจะทรงตั้งผู้นั้นผู้นี้แทน ก็จะต้องตั้งกันสืบ ๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุด เพราะบุคคลมีเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถ้าถือธรรมวินัยเป็นหลัก นานเท่านานก็จะเหมือนหนึ่งพระพุทธเจ้า ยังทรงพระชนม์อยู่ เพราะแม้พระพุทธเจ้าเอง ก็มีใช้สำคัญที่เนื้อหนึ่ง พระองค์ทรงชื่ออยู่เสมอว่า ทรงเป็นพระพุทธเจ้าโดยธรรม เนื้อหนึ่งของพระองค์ตกอยู่ในสภาพธรรมตา คือจะต้องเปื่อยเน่าทรุดโทรมไป เช่นมนุษย์อื่น ๆ ก็ทรงแสดงว่าไม่ได้เป็นเพราะชื่อที่เรียกอย่างเดียว ต้องมีคุณธรรมด้วย เช่นที่ตรัสว่า

“บุคคลไม่ชื่อว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เพราะวินัจฉยคติได้รวดเร็ว แต่ผู้ใดเป็นบัณฑิต แยกเรื่องถูกเรื่องผิดได้ ตัดสินคนโดยไม่ผลุนผลัน โดยธรรมโดยเสมอภาค ผู้มีปัญญานั้นเป็นผู้คุ้มครองธรรมย่อมเรียกได้ว่าผู้ตั้งอยู่ในธรรม”

“บุคคลไม่ชื่อว่า เป็นผู้ใหญ่เพียงเพราะมีผมหนอก วยอันแก่ของเขายังเรียกว่าแก่เปล่า แต่ผู้ใดมีสัจจะ มีธรรม มีความไม่เบียดเบียน มีความสำรวม มีการฝึกตน เป็นผู้มีปัญญา คายมลทินโทษเสียได้ ผู้นั้นจึงเรียกได้ว่าเป็นผู้ใหญ่”

“บุคคลย่อมไม่เป็นภิกษุเพียงเพราะเที่ยวขออาหารคนอื่น สมาทานธรรมอันเป็นพิษแล้ว จะเป็นภิกษุเพราะเหตุนั้นไม่ได้ ผู้ใดลอยบุญลอยบาป เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ พิจารณาโลกด้วยปัญญาผู้นั้นเรียกได้ว่าเป็นภิกษุ”

^{๕๗} ส.ส. ๑๕/๗๔๔/๒๘๐.

^{๕๘} ที.ม. ๑๐/๑๔๑/๑๗๘.

ตัวอย่างแห่งการแสดงธรรมอย่างตรงไปตรงมาโดยถือธรรมเป็นใหญ่ ที่เรียกว่าธรรมาธิปไตยในธรรมนั้น ซึ่งได้ยกมาแปลเพียงบางตอนนี้ ย่อมทำให้เราแน่ใจรวมทั้งตัดสินบุคคลและเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ถูกต้อง ใครจะปลอมแปลงทำตนเป็นบัณฑิต หรือปลอมเพศเป็นสมณะ แต่ไม่ตั้งอยู่ในคุณธรรม ความจริงก็จะปรากฏให้ตัดสินได้เอง ผู้เข้าใจในหลักธรรมาธิปไตยดีแล้ว ย่อมปลอดภัยไปรงสบายใจในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ เพราะไม่ถูกความหลงผิดชักจูงให้หลงไหลไปด้วยประการต่าง ๆ คุณลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนาข้อนี้ นับเป็นเลิศจริง ๆ ข้อหนึ่งในคุณลักษณะทั้งหลาย ซึ่งผู้ใช้ปัญญานับถือศาสนาย่อมพากันเห็นจริงและยกย่องโดยทั่วกัน

๓) ธรรมาธิปไตยในจกัถวัตติสูตร

พระพุทธเจ้าทรงยกย่องการปกครองโดยธรรมของธรรมาธิปไตย กล่าวคือ ไม่ว่าจะปกครองแบบใด ถ้าผู้ปกครองนั้นเป็นผู้ทรงธรรม และปกครองประชาชนโดยธรรม ทรงเรียกว่าธรรมาธิปไตย แม้ปกครองแบบราชาธิปไตย ถ้าพระราชาเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาที่ปกครองโดยธรรม ก็ทรงยกย่องว่าเป็นการปกครองที่ดี เป็นธรรมาธิปไตย ดังที่ตรัสยกย่องพระราชาไว้ว่า ราชา มุขี มนุสฺसानิ : พระราชาเป็นประมุขของประชาชน และตรัสถึงการปกครองโดยธรรมของพระราชาผู้ทรงธรรมไว้ในจกัถวัตติสูตร ความตอนหนึ่งว่า .

“พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรมเคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกันและคุ้มครองชนภายใน (พระมเหสี, พระราชโอรส, พระราชธิดา), พวกกษัตริย์ (เมืองขึ้น), ผู้ตามเสด็จ, กำลังพล (ทหาร), พร้าหมณั, คหบดี, ชาวนิคม, ชาวชนบท, สมณพราหมณั (นักบวช), สัตว์จำพวกเนื้อและสัตว์จำพวกนก”^{๕๙}

๔) ธรรมาธิปไตยในสมังคลชาตก ราโชวาทสูตร

หลักการใช้อธิปไตยของกษัตริย์ดังปรากฏในสมังคลชาตก ว่า ในกาลครั้งนั้น พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภราโชวาทสูตร อันพระเจ้าปเสนทิโกศลทูลอาราธนาให้ตรัสเรื่องราว จึงได้ทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก มีเนื้อความบางตอนว่า

พระเจ้าพรหมทัตตรัสว่า แน่พ่อ ธรรมดาพระราชากำลังพิโรธ ทำอะไรลงไปด้วยความผลุนผลันไม่สมควรณันครั้งก่อนๆ เราจึงนิงเสีย ครั้งที่ ๓ เรารุ้ใจของเราว่า ความโกรธนายสมังคละอ่อนลงแล้ว จึงให้เรียกเขามาแล้วทรงตรัสแสดงราชวัตร สรุปลความว่า

พระเจ้าแผ่นดินทรงรุ้ว่า เรากำลังกริวจัดไม่ฟังลงอาชญาอันไม่สมควรแก่ตนโดยไม่ใช้ฐานะก่อน ฟิงเพิกถอนความทุกข์ของผู้อื่นอย่างร้ายแรงไว้

^{๕๙} อ.จ.เอก. ๒๐/๔๕๓/๑๒๕-๑๒๖.

เมื่อใดที่รู้ว่าจิตของตนผ่องใส พึงใคร่ครวญความผิดที่ผู้อื่นทำไว้ พึงพิจารณาให้เห็นแจ่มแจ้ง ด้วยตนเองว่า นี่ส่วนประโยชน์ นี่ส่วนโทษ เมื่อนั้นจึงปรับโทษบุคคลนั้น ๆ ตามสมควร

อนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดไม่ถูกอคติครอบงำ ย่อมแนะนำผู้อื่นที่ควรแนะนำและไม่ควรแนะนำได้ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ชื่อว่าไม่เฝ้าผู้อื่นและพระองค์เอง

พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดในโลกนี้ ทรงลงอาชญาอันสมควรแก่โทษ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น อันคุณงามความดีคุ้มครองแล้ว ย่อมไม่เสื่อมจากสิริ

กษัตริย์เหล่าใดถูกอคติครอบงำ ไม่ทรงพิจารณาเสียก่อนแล้วขึ้นทำลงไป ทรงลงอาชญาโดยพลุนพลัน กษัตริย์เหล่านั้นประกอบไปด้วยโทษน่าตีเตือน ย่อมละทิ้งชีวิตไป และพ้นไปจากโลกนี้แล้วก็ ย่อมไปสู่ทุกคติ

พระราชอาชญาเหล่าใดทรงยินดีแล้วในศตพิตราชธรรม อันผู้ที่พระอริยเจ้าประกาศไว้ พระราชาเหล่านั้นเป็นผู้ประเสริฐด้วยกาย วาจา และใจ พระราชาเหล่านั้นทรงดำรงมั่นอยู่แล้วในขันติโสรัจจะ และสมาธิ ย่อมถึงโลกทั้งสอง โดยวิธีอย่างนั้น

เราเป็นพระราชอาชญาผู้เป็นใหญ่ของสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ถ้าเราโกรธขึ้นมา เราก็จะตั้งตนไว้ในแบบอย่างที่ไม่ปราณราชได้แต่งตั้งไว้ คอยห้ามปรามประชาชนอยู่อย่างนั้น ลงอาชญาโดยอุบายอันแยบคาย ด้วยความปราณี^{๖๐}

๕) ธรรมาธิปไตยในอาธิปไตยยสูตร

พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ในตอนท้ายของอาธิปไตยยสูตร ตอนหนึ่งว่า

“ส่วนคนมีธรรมเป็นใหญ่ ควรที่จะประพฤติตามธรรมนี้ผู้มีความบากบั่นอย่างจริงจัง ย่อมไม่เสื่อมบุคคลใดมีความเพียร ช่มมาร (กิเลสมาร) ครอบงำมัจจุราชผู้กำหนดชะตากรรมเสียได้สัมผัสธรรมเป็นที่สิ้นความเกิด (นิพพาน) บุคคลเช่นนั้นย่อมเป็นผู้รู้แจ้งโลก มีปัญญาดีเป็นมุนี หมดความทะยานอยากในสิ่งทั้งปวง”^{๖๑}

๖) ธรรมาธิปไตยในมหากปิชาดก

พระพุทธเจ้าประทับอยู่วัดเชตวัน เมืองสาวัตถีทรงปรารภการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อพระญาติของพระองค์ ได้ทรงตรัสมหากปิชาดก ผู้วิจัยจึงได้นำเนื้อความสำคัญที่เกี่ยวข้องมาแสดงเพื่อให้เห็นถึงหลักการใช้อธิปไตยอันประกอบไปด้วยธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายกชาดกสมัยทรงเสวยชาติเป็นลิงชื่อว่า มหากปิ ดังนี้

“ข้าแต่พระองค์ผู้ปราบศัตรู ข้าพระองค์นั้นเป็นใหญ่ เป็นนายฝูง เป็นผู้ปกครองหมู่ลิงเหล่านั้น เมื่อเขาเหล่านั้นถูกความโศกครอบงำ เกรงกลัวพระองค์ ข้าพระองค์ได้กระโจนไปชำระระยะร้อยลูกธนู

^{๖๐} พุ.ชา. ๒๗/๑๑๔๖-๑๑๕๑/๒๒๗-๒๒๘

^{๖๑} อง.เอก. ๒๐/๔๗๙/๑๖๖

เอาเถาวัลย์ผูกกับตอไม้ไผ่ ข้างหนึ่ง ผูกที่เสาข้างหนึ่ง กระโจนกลับมายังต้นมะม่วง เหมือนลมตัด อากาศ แต่ไม่ถึงต้นมะม่วงนั้น ข้าพระองค์เอามือมาทั้งสองเหนี่ยวกิ่งมะม่วงไว้ ร่างกายของข้าพระองค์ ถูกกิ่งไม้ และเถาวัลย์คร่าไปมา ดุจสายพิณที่เขาซึ่งตั้งเครียด ฉะนั้น พวกบริวารพากันได้ข้าพระองค์ไป จึงได้รับความสวัสดิ์ ข้าพระองค์จะถูกจองจำ หรือถูกฆ่า ก็ไม่ครั้นคร้ามเดือดร้อนอย่างไร เพราะข้า พระองค์ได้นำความสุขมาให้แก่หมู่สิ่งที่ยกย่องให้ข้าพระองค์เป็นใหญ่ ข้าแต่พระราชอาญาผู้ปราบปราม ศัตรู ข้าพระองค์จะขอแสดงข้ออุปมาถวายพระองค์ ขอพระองค์จงสดับ ธรรมดาพระราชอาญาหากษัตริย์ ผู้ทรงพระปรีชาสามารถ พึงแสวงหาความสุขให้แก่รัฐ สัตว์พาหนะ ทหาร และพลเมืองถ้วนหน้ากัน”^{๖๒}

๗) ธรรมาธิปไตยในกฎทันตสูตร

กฎทันตสูตร^{๖๓} เป็นสูตรที่พระสัมมาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงการใช้อำนาจอธิปไตยแก่ พราหมณ์กฎทันตะ แสดงให้เห็นถึงการนำเอาหลักธรรมาธิปไตยมาใช้ในการปกครอง.ควบคุมไปกับการ พัฒนาเศรษฐกิจอันเป็นสิ่งสำคัญ ที่มีผลกระทบต่อ การปกครองโดยตรง จึงอาจจะเรียกว่าเป็น "เศรษฐศาสตร์การเมือง" ในยุคโบราณก็ว่าได้ เพราะเป็นการปกครองที่เริ่มต้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนได้อยู่ดีกินดีเป็นลำดับแรก แต่ทั้งนี้ก็ไม่ลืมพัฒนาศีลธรรมอันเป็นหัวใจสำคัญของการ ปกครองประเทศ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า พราหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้ว พระเจ้ามหาวิจิตรราชทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์ มาก มีโภคะมาก มีพืชพันธุ์ธัญญาหารเต็มห้องพระคลัง วันหนึ่งทรงดำริที่จะทำการบูชามหา ยัญญ พราหมณ์บุโรหิต(โพิธิสัตว์) จึงกราบทูลว่า บ้านเมืองของพระองค์ยังมีเสี้ยนหนาม มีการ เบียดเบียน โจรยังปล้นบ้าน ปล้นนิคม ปล้นเมืองหลวง ดักจี้ในทางเปลี่ยว ถ้าพระองค์จะทรง ปราบปรามด้วยการประหาร จองจำ ปรับไหม ตำหนิโทษ หรือเนรเทศ จะมีโจรกลับเข้ามาเบียดเบียน บ้านเมืองของพระองค์ในภายหลังได้ ดังนั้นพระองค์ควรปรับวิธีการใหม่ (กลยุทธ์ใหม่) คือ

๑. ควรพระราชทานพืชพันธุ์และอาหารให้แก่เกษตรกร
๒. ควรพระราชทานต้นทุนให้แก่ผู้ทำพาณิชย์กรรม
๓. ควรพระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการ

เมื่อทรงทำอย่างนี้แล้วพลเมืองจักชวนชวายนในหน้าที่การงานของตน ไม่พากันเบียดเบียน บ้านเมืองของพระองค์ และจักมีกองพระราชทรัพย์อย่างยิ่งใหญ่ บ้านเมืองก็จะอยู่ร่มเย็น ไม่มีเสี้ยน หนาม ไม่มีการเบียดเบียน ประชาชนจะชื่นชมยินดีต่อกัน มีความสุขกับครอบครัว อยู่อย่างไม่ต้องปิด ประตูบ้าน

^{๖๒} ขุ.ชา. ๒๗/๑๐๕๑-๑๐๕๖/๒๑๔

^{๖๓} ที.สี. ๙/๓๒๓-๓๕๘/๑๒๕-๑๕๐

หลักการข้อนี้ของพระพุทธศาสนา เป็นหลักกว้างขวางครอบคลุมถึงคุณงามความดีอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ถือกันว่าทันสมัยและสูงในคุณค่ารวมทั้งหลักเรื่องการทำความดีเพราะเห็นแก่ความดี

อนึ่ง เนื่องด้วยการถือชาติ คนทั้งหลายย่อมมีปกติเห็นแก่ตัว จะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งแม้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ตัวต้องได้ประโยชน์ด้วยจึงจะทำ อธิษาศัยนี้ติดมาในสันดาน แม้แห่งคนถือพระพุทธศาสนาทำบุญให้ทานยังปรารถนาจะได้สมบัติอย่างนั้นอย่างนี้ สมเด็จพระบรมศาสดาทรงชักนำให้ละความเห็นแก่ตัว และให้ตั้งใจทำมุ่งความสมควรเป็นใหญ่ ทรงติการทำด้วยอัตตาธิปไตยยกตนเป็นใหญ่ และโลกาธิปไตย พังโลกเป็นใหญ่ และทรงสรรเสริญธรรมาธิปไตย มุ่งธรรมเป็นใหญ่”

หลักคำสอนที่เน้นหนักในเรื่องธรรมาธิปไตยนี้ สอดคล้องกับคุณลักษณะพิเศษที่ว่าพระพุทธศาสนาสอนอย่างตรงไปตรงมาเป็นอย่างดี เพราะหลักธรรมาธิปไตยนี้อาจนำไปใช้ได้หลายกรณี เช่น ๑. ในการอำนวยความยุติธรรม ๒. ในการพิจารณาว่าอะไรผิดอะไรถูกเป็นต้น ดังผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทต่อไป

สรุป ธรรมาธิปไตยสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้กล่าวถึงพระเจ้าอโศกกับพุทธศาสนา พระองค์ทรงดำเนินรัฐศาสนโยบาย และพระองค์ทรงเป็นศาสนูปถัมภก โดยเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารการปกครองประเทศ พระธรรมราชาลิไท สมัยสุโขทัย พระองค์ทรงนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการบริหารการปกครองประเทศ และสมัยสุโขทัยได้แยกพระสงฆ์เป็นคามวาสี และอรัญญวาสี พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมาธิปไตย ดังปรากฏในปาวณาสูตร มหาปรินิพพานสูตร จักรวัตติสูตร ราโชวาทสูตร อาธิปไตยสูตร มหากปิชาดก และธรรมาธิปไตยในกฎหันทสูตร

สรุปโดยรวม หลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท ได้กล่าวถึง ความหมายของหลักอธิปไตย ประเภทของอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งมี อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย ธรรมาธิปไตย อำนาจการปกครองแบบอัตตาธิปไตย อำนาจการปกครองแบบโลกาธิปไตย อำนาจการปกครองแบบธรรมาธิปไตย และการปกครองที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องมีปรากฏในสูตรต่าง ๆ

บทที่ ๔

วิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท

การศึกษาวิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไปตามกรอบของวัตถุประสงค์ คือ วิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจโดยทั่วไป หลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท และการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท

๔.๑ วิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจโดยทั่วไป

ในการวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจโดยทั่วไปนั้น หลังจากได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยเห็นว่ามีความแตกต่างกัน ความสอดคล้องสนับสนุนกัน และส่งเสริมเพิ่มเติมแนวคิดกัน เป็นไปตามหลักเหตุและผล ซึ่งมีลักษณะ และการบริหาร ดังนี้

๔.๑.๑ วิเคราะห์คุณลักษณะของอำนาจ

ลักษณะของอำนาจจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ใช้อำนาจและมีผลต่อการแสดงหรือใช้อำนาจ ถ้าหากผู้ใช้อำนาจมีความเข้าใจลักษณะของอำนาจแล้ว จะช่วยให้ผู้ที่ต้องการใช้อำนาจได้ใช้อำนาจอย่างชาญฉลาดตามความต้องการ ลักษณะที่สำคัญของอำนาจก็คือสิ่งต่าง ๆ ซึ่งพอสรุปได้ ๓ ประการ คือ

๑) อำนาจมีลักษณะเป็นสภาพบังคับ อำนาจมีลักษณะเป็นสภาพบังคับให้ผู้อยู่ใต้อำนาจยอมตาม ทั้งด้วยเต็มใจและไม่เต็มใจ เช่น บังคับโดยการใช้กำลัง บังคับโดยกฎหมาย บังคับโดยความเชื่อ ความศรัทธา บังคับโดยความรัก และบังคับโดยการสร้างแรงจูงใจ เป็นต้น

๒) อำนาจมีลักษณะความสัมพันธ์แบบการพึ่งพา อำนาจนำมาใช้กับความสัมพันธ์แบบพึ่งพา เราเพิ่มอำนาจกับคนอื่นได้เพราะบุคคลผู้นั้นต้องมาพึ่งเราในบางสิ่ง บางอย่างบุคคลที่ต้องมาพึ่งเราจะยินยอมให้เราจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเขาใน องค์การต่างๆ ก็เช่นกัน ผู้บริหารมีอำนาจเหนือกว่าผู้ใต้บังคับบัญชาต้องพึ่งพาผู้บังคับบัญชา เพราะต้องการหวังในรางวัลขององค์การ ความสัมพันธ์แบบพึ่งพานี้ไม่มีด้านเดียว ในทางตรงข้ามผู้ใต้บังคับบัญชาอาจมีอำนาจเหนือกว่าผู้ บังคับบัญชาแต่ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจมีอำนาจเหนือกว่าผู้บังคับบัญชาเพราะผู้บังคับบัญชาต้องพึ่งพาผู้ใต้บังคับบัญชาในเรื่องผลผลิตความร่วมมือและแรงสนับสนุน

๓) อำนาจมีลักษณะไม่หยุดนิ่ง อำนาจขยายและหดตัวได้ บุคคลที่มีอำนาจมาก อำนาจในการเลือกการแสดงออกของพฤติกรรมก็ย่อมมีอัตราสูง คนที่มีอำนาจมากย่อมสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้มาก ทั้งดีหรือไม่ดี มากกว่ากลุ่มที่มีอำนาจน้อยเพราะเขาเหล่านั้นสามารถเป็นเหตุให้คนอื่นตอบสนองใน

ทางบวกตามที่มีอำนาจปรารถนาได้ ผู้มีอำนาจรู้สึกมั่นใจในการเสี่ยง ดังนั้น ผู้ที่มีอำนาจมากจึงมีโอกาสประสบความสำเร็จในการประกอบการมากกว่าปัจเจกบุคคลที่มีอำนาจน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม อำนาจของเขาเหล่านั้นก็มีโอกาสเพิ่มมากขึ้นหรือลดลงได้ ขึ้นอยู่กับการใช้อำนาจของแต่ละบุคคลว่าจะใช้อำนาจตามธรรมเนียมและสามารถครองอำนาจได้อย่างยั่งยืนหรือไม่ การใช้อำนาจของบุคคลย่อมมีผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของอำนาจ เพราะการใช้อำนาจสามารถสร้างการยอมรับและสามารถสร้างความขัดแย้งได้ มีความจริงอยู่ประการหนึ่งก็คือบุคคลที่พยายามเพิ่มอำนาจให้กับตนเองย่อมเป็นผลให้ผู้อื่นต้องลดอำนาจของตนลง แน่แน่นอนยอมทำให้เกิดความขัดแย้ง และมีผู้ต่อต้านในอำนาจ ซึ่งเป็นลักษณะของการต่อต้านการขยายอำนาจ ในทางตรงกันข้ามจะเพิ่มอำนาจให้กับตนเองได้ก็โดยการกระจายอำนาจ ให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อผู้บริหารมีความเต็มใจที่จะกระจายอำนาจ ผู้ใต้บังคับบัญชาจะยินยอมให้อำนาจกับผู้บริหารตามใจปรารถนา บุคคลผู้ซึ่งได้รับบางสิ่งบางอย่างจากผู้อื่นเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องการมอบบางสิ่งบางอย่างกลับคืน ผลสุดท้ายก็คือทั้งสองกลุ่มต่างก็เพิ่มอิทธิพลซึ่งกันและกัน

๔.๑.๒ วิเคราะห์การบริหารอำนาจ

การบริหารอำนาจ เป็นการรักษา พัฒนา และปรับปรุงอำนาจ ให้คงอยู่และสามารถที่จะใช้อำนาจที่มีอยู่นั้นให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ผู้อื่น และสังคมโดยรวมได้ โดยมีเกณฑ์การการบริหารอำนาจ ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑) การรักษา การรักษาอำนาจ สามารถทำได้โดย ผู้มีอำนาจจะต้องใช้อำนาจโดยอิงความถูกต้องดีงาม มีความเด็ดขาด เทียงธรรม ไม่ลุแก่อำนาจ เสมอต้นเสมอปลาย ใช้อำนาจโดยยังประโยชน์สุขให้กับสังคมโดยรวม จะสามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อยู่ใต้อำนาจ เมื่อเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปแล้ว จะสามารถรักษาอำนาจไว้ได้นานและมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจ

๒) การพัฒนา เมื่อสังคมและยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ผู้มีอำนาจจะต้องพัฒนาการใช้อำนาจให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ด้วยการนำสิ่งที่เป็นจุดเด่นไปต่อยอด เพราะในสมัยหนึ่งบางสิ่งทีเห็นว่าดี และมีความถูกต้องเหมาะสม แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป สิ่งนั้นอาจจะไม่ถูกต้องเหมาะสม ดังนั้น การบริหารอำนาจก็เช่นกัน จะต้องมีการพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา ใช้อำนาจในลักษณะที่เป็นพลวัต เพื่อประสิทธิภาพของการใช้อำนาจ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๓) การปรับปรุง ผู้มีอำนาจ จะต้องบริหารอำนาจด้วยการตรวจสอบหาจุดบกพร่องของการใช้อำนาจอยู่เสมอ เมื่อพบความบกพร่องอันจะก่อให้เกิดผลด้านลบของการใช้อำนาจ ก็นำปัญหาความบกพร่องนั้นมาพิจารณาเพื่อปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นต่อไป จะช่วยถ่วงถ่วงให้การใช้อำนาจนั้นมีความสมบูรณ์แบบ เพราะมีการตรวจสอบและนำปัญหามาแก้ไขอยู่เสมอ

๔.๒ วิเคราะห์หลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้และสามารถนำหลักการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยไปใช้ได้ อย่างถูกต้องและเป็นไปเพื่อความสงบสุขในสังคมอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ถึงหลัก อัตตอธิปไตย โลกอธิปไตย และธรรมาธิปไตย ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ วิเคราะห์คุณลักษณะของอัตตอธิปไตย

อัตตอธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ การยกตนเป็นเหตุในการทำสิ่งทั้งปวง มี ลักษณะที่เป็นทั้งจุดเด่นและจุดด้อย ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตนของแต่ละบุคคลผู้ใช้อำนาจตามหลัก อัตตอธิปไตย จึงไม่สามารถระบุได้ว่า อำนาจชนิดนี้ดีหรือไม่ดี จะต้องพิจารณาจากลักษณะเด่น และ ลักษณะด้อย เพื่อการนำไปปรับใช้อย่างเหมาะสม ต่อไป

๑) ลักษณะเด่น เนื่องจากมีศูนย์รวมอำนาจอยู่ที่บุคคลคนเดียว จึงทำให้มีจุดเด่นอยู่ที่ความ คล่องตัวในการใช้อำนาจสั่งการ และผู้ใช้อำนาจสามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้ทันที การตัดสินใจเป็นไป อย่างรวดเร็ว มีขั้นตอนน้อย สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ตรงจุดทันต่อเหตุการณ์ และหากบุคคล ยึดถือใช้ธรรมข้อนี้ ด้วยการยกตนเป็นเหตุเพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ แล้วฝึกฝนอบรมตน มีธรรม เป็นที่ตั้ง การใช้อัตตอธิปไตย จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมาก

๒) ลักษณะด้อย การใช้อำนาจโดยหลักอัตตอธิปไตยนี้ หากบุคคลผู้ใช้อำนาจขาดคุณธรรมแล้ว ก็จะทำให้มีความสับสนเสี่ยงต่อการใช้อำนาจในทางมิชอบ ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของตนเองและพรรค พวก เพราะอัตตอธิปไตย มีอำนาจเด็ดขาดที่บุคคลคนเดียว ไม่มีการคานหรือถ่วงดุลการใช้อำนาจ เป็นลักษณะของการลู่แก่อำนาจ ขาดความเป็นธรรม จะทำให้เกิดผลกระทบด้านลบแก่ทั้งตนเอง ผู้อื่น และสังคมโดยรวม และสร้างปัญหาความขัดแย้งนำไปสู่ความไม่สงบสุขแก่งสังคม

๔.๒.๒ วิเคราะห์คุณลักษณะโลกอธิปไตย

โลกอธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ การยกความนิยมของชาวโลกเป็นเหตุช่วยใน การตัดสินใจในงานหรือประเด็นต่าง ๆ เน้นการมีส่วนร่วมของคนในสังคม อำนาจเป็นของประชาชน ทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น หลักโลกอธิปไตยนี้จึงขึ้นอยู่กับกระแสสังคม เป็นผู้กำหนด ทิศทางในการใช้อำนาจ ซึ่งในแต่ละสังคมน้อมมีความแตกต่างกันตามแต่ปัจจัยของสังคม การ นำเอาความเห็นของคนในสังคมมาเป็นบรรทัดฐาน จึงมีทั้งส่วนดี และส่วนด้อย ดังนี้

๑) ลักษณะเด่น คือหลักการนี้ให้สิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของคนในสังคม ในการแสดง ความคิดเห็น มีอำนาจในการเลือกกำหนดทิศทางในการบริหารที่จะก่อให้เกิดผลกระทบในทุกด้านแก่ คนในสังคมเดียวกัน มีระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจ ให้เป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ตรงกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมมากที่สุด ช่วยป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบจากบุคคลใด คนหนึ่ง มีแนวความคิดหลากหลายจากการระดมความคิดเห็นแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยการทำประชาพิจารณ์

การทำงานให้สำเร็จจึงต้องรับฟังความคิดเห็นและคำแนะนำจากทุกฝ่าย ทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลรอบด้าน เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดมากที่สุด ทุกคนในสังคมมีความเท่าเทียมกัน มีอำนาจอธิปไตยเสมอกัน

๒) ลักษณะด้อย มีขั้นตอนในการทำงาน การตัดสินใจ กว้างวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบมาก จึงทำให้การใช้อำนาจแบบโลกาธิปไตย ต้องใช้เวลาตามขั้นตอนต่าง ๆ ทำให้เกิดความล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ ใช้กับการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนไม่ได้ อีกประการ การฟังความคิดเห็นของคนส่วนมากเป็นหลักใช้ว่าจะมีข้อดีเสมอไป หากประชาชนในสังคมนั้นส่วนใหญ่มีความเห็นผิด และผู้ใช้อำนาจยึดถือหลักการนี้มาใช้โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน ก็จะทำให้เกิดโทษได้เช่นกัน ผู้นำที่ถือหลักโลกาธิปไตยนี้ จะไม่มีจุดยืนเป็นของตัวเอง เป็นไปตามกระแสโลก กระแสสังคม ไม่นิยมคิดเองทำเองกระทำเพื่อเอาใจผู้อื่น ไม่มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจ วินิจฉัยปัญหา

๔.๒.๓ วิเคราะห์คุณลักษณะของธรรมาธิปไตย

ธัมมาธิปไตย หรือ ธรรมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ การยกความถูกต้อง ความเป็นจริงหรือความสมควรตามธรรม เป็นเหตุ ในการครองตน ครองคน และครองงาน เพื่อการใช้อำนาจบริหารอย่างเต็มความสามารถและประสบความสำเร็จ ภายใต้กรอบของคุณธรรมอันดีงาม มีคุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

๑) ลักษณะเด่น ธรรมมีลักษณะเด่นที่สามารถปกป้องรักษาบุคคลผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปสู่โลกที่ชั่ว เป็นเกณฑ์ประเมินที่บุคคลสามารถจะนำมาใช้เป็นเกณฑ์วัดความดีความชั่ว ก่อนตัดสินใจใช้อำนาจ เช่น ก่อนที่จะสั่งการอะไรลงไป ต้องใช้ธรรมในพุทธปรัชญามาพิจารณาว่า สิ่งนี้เป็นคุณหรือโทษ สิ่งนี้เป็นประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์ สิ่งนี้มีผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไรหรือไม่ สิ่งนี้วิญญูชนสรรเสริญหรือติเตียน ใช้ปัญญาในการพิจารณากำหนดรู้ คือ รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก รู้ว่าอะไรควรไม่ควร รู้จักประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ เพื่อทำงานให้สำเร็จจึงต้องรับฟังความคิดเห็นและคำแนะนำจากทุกฝ่าย ไม่เอาเรื่องส่วนตัวมาปะปนกับเรื่องงาน ดำเนินบุคคลที่ควรดำเนิน ยกย่องบุคคลที่ควรยกย่อง การบริหารเช่นนี้จะได้ทั้งคนและงาน เป็นการบริหารปกครองแบบมีส่วนร่วม ดำรงอยู่ในความถูกต้อง ยุติธรรมเพื่อปรับวิธีการบริหารปกครองให้เป็นแบบธรรมาธิปไตย โดยการนำข้อดีของ อัตตาธิปไตย และโลกาธิปไตย มาปรับใช้โดยธรรมเพื่อประโยชน์ในการบริหารปกครองที่จะอำนวยประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม จึงเห็นได้ว่า ธรรมาธิปไตย การถือธรรมเป็นเกณฑ์มีคุณประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมเป็นอย่างยิ่ง

๒) ลักษณะด้อย คุณชาติของธรรมเป็นไปในทางดีฝ่ายเดียว ถ้าจะหาจุดด้อยหรือข้อบกพร่องในธรรมนั้นเป็นอันไม่มี ถ้าจะพูดถึงลักษณะด้อยของธรรมาธิปไตยแล้ว ก็จะเป็นเรื่องของตัวบุคคลผู้นำหลักธรรมไปปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรค จึงอยู่ที่ตัวบุคคล ว่าจะมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติธรรมหรือไม่ มีความเข้าใจในเจตนารมณ์ของหลักธรรมข้อนั้น ๆ หรือไม่ หากบุคคลขาดความตั้งใจจริง และ

ไม่มีความเข้าใจถึงแก่นแห่งธรรมนั้น ก็ยากที่จะประพาศธรรมได้สำเร็จ

๔.๓ วิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอริปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในหลักอริปไตย ๓ ข้างต้น คือ อัตตาริปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาริปไตย มีจุดเด่นจุดด้อยแตกต่างกันไป บุคคลที่จะยึดถือหลักอริปไตยทั้ง ๓ มาใช้ จะต้องพิจารณาถึงจุดเด่นจุดด้อยของแต่ละหลักการแล้วนำมาปรับใช้ ผู้วิจัยเห็นว่าในหลักการทั้ง ๓ นี้ ธรรมาริปไตย มีความเหมาะสมกับการนำไปใช้ในทุกรูปแบบ ปราศจากโทษโดยธรรมมีคุณลักษณะที่รักษาบุคคลผู้ปฏิบัติไม่ให้เกิดไปในโลกที่ชั่ว ไม่ว่าผู้มีอำนาจจะใช้อำนาจตามหลัก อัตตาริปไตย หรือ โลกาธิปไตย หากมีธรรมกำกับอยู่เสมอ จะสามารถยังประโยชน์ให้เกิดกับทุกฝ่าย ไม่เกิดปัญหาความขัดแย้ง และผู้วิจัยเห็นว่าบุคคลจะเปี่ยมไปด้วยศักยภาพและมีภาวะผู้นำ สามารถนำพาตนเอง ผู้อื่น องค์กร และสังคมโดยรวมไปสู่ความงอกงามและความสงบสุขได้นั้น บุคคลผู้เป็นผู้นำจะต้องประพาศตนอยู่ในธรรมอันจะก่อให้เกิดอำนาจวาสนา บารมี ความเป็นใหญ่ และจะต้องใช้อำนาจนั้นโดยมีธรรมกำกับอยู่เสมอ ดังนั้นจึงพอจะสรุปได้ว่าบุคคลควรยึดถือ ธรรมาริปไตย เป็นใหญ่ เพื่อใช้สำหรับการครองตน ครองคน และครองงาน

๔.๓.๑ วิเคราะห์หลักธรรมที่ควรยึดถือปฏิบัติประกอบการใช้อำนาจตามหลักอริปไตย

การจะใช้อำนาจเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองผู้อื่น และสังคมโดยรวมนั้น จะต้องอิงอาศัยหลักการใช้อำนาจอย่างถูกต้องเหมาะสม ผู้ใช้อำนาจตามหลักอริปไตยทั้ง ๓ จะต้องยึดถือระบบการกลั่นกรองการใช้อำนาจในพระพุทธศาสนา หรือ หลักธรรมที่สำคัญควบคู่ไปกับการใช้อำนาจ หลักธรรมที่ผู้วิจัยเห็นว่าผู้มีอำนาจควรยึดถือปฏิบัติที่สำคัญในการใช้อำนาจตามหลักอริปไตย คือ อคติ พรหมวิหาร และอุपाทาน ดังนี้

อคติธรรม ผู้มีอำนาจหรือผู้เป็นใหญ่จะต้องใช้อำนาจโดยปราศจาก อคติธรรม ๔ ประการนั้น คือ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยากติ ฉันทาคติ ไม่ลำเอียงเพราะความรัก โทสาคติ ไม่ลำเอียงเพราะความโกรธ โมหาคติ ไม่ลำเอียงเพราะความหลงความงมงาย ภยากติ ไม่ลำเอียงเพราะความกลัว การที่ผู้มีอำนาจจะบริหารและใช้อำนาจที่ตนมีอยู่อย่างถูกต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น และเป็นการทำอำนาจนั้นให้มั่นคง พึงเว้นจากอคติทั้ง ๔ ประการดังกล่าว เพราะผู้ใช้อำนาจโดยอคติ ขาดความยุติธรรมนั้น เป็นเหตุแห่งความเสื่อมจากอำนาจ ทำให้ขาดการยอมรับนับถือ และสูญเสียอำนาจไปในที่สุด

พรหมวิหารธรรม เป็นธรรมที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้ที่มีอำนาจ ที่จะใช้เป็นหลักช่วยในการบริหารและการใช้อำนาจ ประกอบด้วยข้อธรรม ๔ ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เมตตา คือการมีความปรารถนาดีต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุข กรุณา มีความสงสารอยากช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ มุทิตา มีจิตพลอยยินดีที่มีความสำเร็จทางที่ดี อุเบกขา มีจิต

วางเฉยด้วยปัญญาพิจารณาถึงผลประโยชน์ได้เสียหรือชั่วดีที่จะเกิดขึ้นจึงวางเฉย หลักธรรมทั้ง ๔ ประการ ถือว่า เป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม และก่อให้เกิดอำนาจในตัว สร้างความเคารพนับถือเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

อุปาทาน ความยึดมั่น ความถือมั่นด้วยอำนาจกิเลส ความยึดติดอันเนื่องมาแต่ตัณหาผูกพันเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง มี ๔ ประการด้วยกันคือ กามอุปาทาน ทิฏฐอุปาทาน สีสัพพตูปาทาน อตตวาหอุปาทาน กามอุปาทาน ความยึดมั่นใน รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอารมณ์อันพึงใจ ทิฏฐอุปาทาน ความยึดมั่นในทิฏฐิ มานะ สีสัพพตูปาทาน ความยึดมั่นในศีล พรต อตตวาหอุปาทาน ความยึดมั่นในวาทะว่าตัวตน ดังนั้น บุคคลจึงไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่นเพื่อไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสตัณหา เป็นต้น เพราะเมื่อหากเข้าไปยึดมั่นแล้ว ก็จะทำให้เกิดความลำเอียง มีผลให้ใช้อำนาจโดยไม่เที่ยงธรรม และเมื่อถึงคราวเสื่อมจากอำนาจแล้ว หากยังเข้าไปยึดมั่นอยู่ ก็จะก่อให้เกิดความทุกข์ ไม่สามารถที่จะยอมรับได้ และจะเป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายจากความยึดติดในอำนาจนั้น ทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวเอง คนอื่น และสังคมในที่สุด

๔.๓.๒ การใช้อำนาจตามหลักอริปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อพัฒนาศักยภาพและภาวะผู้นำของบุคคล

การใช้หลักอริปไตยเพื่อการพัฒนาศักยภาพและภาวะผู้นำของบุคคล หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือพัฒนาตน ซึ่งมีหัวใจหลัก ๆ อยู่ ๓ ประการ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ศีลหรือวินัย อันเป็นคำสั่งสอนหรือข้อบังคับห้ามมิให้กระทำ และ ธรรม อันเป็นคำสั่งสอนหรือข้อที่ควรประพฤติปฏิบัติ ตาม

การนำไปประยุกต์ใช้ อตตวาหอุปาทาน ถือตนเป็นใหญ่ พบว่า การยกตนเป็นเหตุเพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ เมื่อบุคคลปรารถนา มีตนเป็นแรงบันดาลใจ มีความคิดที่จะพัฒนาศักยภาพของตน ให้มีอำนาจ ให้มีภาวะผู้นำ สิ่งที่จะทำใ้บุคคลเกิดศักยภาพ

๔.๓.๓ การใช้อำนาจตามหลักอริปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อพัฒนาองค์กร

การใช้หลักอริปไตยเพื่อการพัฒนาองค์กร เป็นการพัฒนาในระดับสังคม หลักอริปไตยที่เหมาะสมในการนำมาประยุกต์ใช้คือ โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย เป็นหลักธรรมที่จัดได้ว่าเป็นวิธีการบริหารปกครองตน คน และงาน โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ พบว่า การยกความนิยมของชาวโลกเป็นเหตุเพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ พบว่า การยกความถูกต้อง ความเป็นจริงหรือความสมควรตามธรรม

การนำไปประยุกต์ใช้ หลักธรรมสำหรับการบริหารปกครองเกี่ยวกับวิธีการบริหารองค์กรศึกษา วิเคราะห์ได้จากอริปไตย พบว่า หลักธรรมนี้ ผู้นำ ผู้ปกครองทั้งหลายควรนำไปปรับใช้ในองค์กร เพื่อใช้บริหารตน คน และงานโดยผู้ที่ถือตนเองเป็นใหญ่ในการบริหารปกครอง วิธีการบริหารแบบนี้ทำให้

ได้งานแต่เสียคน นักบริหารประเภทนี้จึงควรมีสติเป็นจุดเริ่มต้น ทำตนเองให้เป็นอธิปไตย ดำรงตนให้เป็นกลางไม่เอาแต่ใจตนเอง รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น เป็นต้น

๔.๓.๔ การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน

ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน เกิดจากความแตกต่างของทัศนคติทางการเมืองของคนในชาติ ซึ่งฝังรากลึกแถมเป็นฝักฝ่าย สร้างความแตกแยกและความไม่สงบสุขในสังคม ปัญหาเกิดจากหลายสาเหตุ โดยสาเหตุหลักมาจากอำนาจในการบริหารประเทศ การเกิดขึ้นของกลุ่มสีต่าง ๆ ซึ่งอ้างความชอบธรรมในการใช้สิทธิเรียกร้องตามระบอบการปกครองประชาธิปไตย เกิดกระแสต่อต้าน และกระแสข่าวในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อปลุกกระแสม และหวังผลทางการเมือง ผู้วิจัยมองว่า สาเหตุที่สำคัญคือสังคมไทย ขาดความเข้าใจในหลักการใช้อำนาจอธิปไตย อันจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของคนในชาติ ดังนั้น สังคมไทยจะต้องหันมาสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยการศึกษาและนำการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทไปปรับใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน โดยการนำจุดเด่น และจุดด้อยของหลัก อธิปไตยทั้ง ๓ ไปพิจารณาและปรับใช้โดยมีธรรมกำกับ โดยเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ที่ตัวบุคคล ค่อย ๆ ขยายไปสู่สังคม ใช้ธรรมาธิปไตยเป็นเกณฑ์พิจารณาหาเหตุผล และทางออกของปัญหาร่วมกัน จะทำให้เกิดความสงบสุข อยู่ร่วมกันอย่างสันติ และช่วยกันพัฒนาประเทศชาติ ให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

สรุปในภาพรวม ได้วิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า มีการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีการใช้อำนาจทั่วไป เกี่ยวกับคุณลักษณะของอำนาจการบริหารอำนาจ หลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ อัตตาทิปไตย โลกาทิปไตย และธรรมาธิปไตย และอธิปไตยทั้ง ๓ พบว่า มีทั้งลักษณะเด่นและลักษณะด้อย การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท หลักธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติ มี อคติ พรหมวิหาร และอุपाทาน การนำเอาหลักอธิปไตยมาประยุกต์ใช้ โดยยึดเอาโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ละชั่ว กระทำดี มีจิตบริสุทธิ์ และการพัฒนาศักยภาพภาวะผู้นำของบุคคล พัฒนาองค์กร แก้ไขปัญหาความขัดแย้งของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรนำเอาหลักอธิปไตยมาปรับใช้ จึงจะเกิดสันติสุข

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้ทราบว่า การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้อำนาจโดยทั่วไป ๒) เพื่อศึกษาหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท ๓) เพื่อวิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปผลของการวิจัยและข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

๕.๑ บทสรุป

การศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยได้ศึกษาสรุปผลของการวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจโดยทั่วไป

ความหมายของอำนาจ คือ พลังพิเศษที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ และนอกตัวมนุษย์ ที่สามารถที่จะบังคับและครอบงำสิ่งที่อยู่ใต้อำนาจให้ยอมตามได้ มี ๖ ประเภท คือ อำนาจตามหลักเหตุผลและกฎหมาย อำนาจบารมี อำนาจตามธรรมเนียมประเพณี อำนาจและพลังทางสังคม ๓ ชนิด อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจทางการเมืองการปกครอง

คุณลักษณะของอำนาจ ลักษณะของอำนาจจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ใช้อำนาจและมีผลต่อการแสดงหรือใช้อำนาจ ๓ ประการ คือ ๑. มีลักษณะเป็นสภาพบังคับ ๒. มีลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพา ๓. มีลักษณะไม่หยุดนิ่ง

การบริหารอำนาจ การใช้อำนาจเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองผู้อื่น และสังคมโดยรวม จะต้องอิงอาศัยหลักการใช้อำนาจอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยจะต้องผ่านระบบการกลั่นกรองการใช้อำนาจ หลักธรรมที่สำคัญและระบบที่ผู้มีอำนาจควรยึดถือปฏิบัติ คือ อคติ พรหมวิหาร และอุपाทาน

๕.๑.๒ หลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท

หลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง ความเป็นใหญ่ ความเป็นอำนาจสูงสุด สามารถแบ่งหลักอธิปไตยเป็น ๓ ประเภท คือ อัตตอธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ อัมมาธิปไตย หรือ ธรรมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่

ในหลักอธิปไตยทั้ง ๓ คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย นั้น ไม่ว่าจะเลือกใช้ อธิปไตยตามหลักในข้อใด จำเป็นจะต้องใช้ธรรมกำกับอยู่เสมอ หากปราศจากธรรมแล้ว ก็จะกลายเป็นการใช้อำนาจเพื่อตนเอง

๕.๑.๓ วิเคราะห์การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธศาสนาเถรวาท

การใช้หลักอธิปไตยเพื่อการพัฒนาศักยภาพและภาวะผู้นำของบุคคล เพื่อพัฒนาองค์กร และเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน จะต้องนำหลักอธิปไตยทั้ง ๓ คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย ที่จัดได้ว่าเป็นวิธีการบริหารปกครองตน คน และงาน มาปรับใช้ควบคู่ไปกับหลักธรรมในพุทธศาสนา เริ่มจากการเอาตนเป็นที่ตั้งแล้วฝึกฝนพัฒนาตนให้เกิดศักยภาพและมีภาวะผู้นำ โดยการอาศัยหลักธรรม ๓ ประการ คือ การไม่ทำชั่ว ประกอบความดี และทำให้บริสุทธิ์ ค่อย ๆ ขยายผลสู่วงกว้างออกไปในระดับสังคมและประเทศชาติต่อไป การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทเช่นนี้ จะนำไปเพื่อความสงบสุขของสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะ มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และเพื่อทำการวิจัย ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมโดยรวม โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะมีการส่งเสริมในแง่ของนโยบายสู่การปฏิบัติในการพัฒนาสังคมใน ๔ มิติ ดังนี้

๑. ด้านการศึกษา สถาบันการศึกษาควรส่งเสริมให้บุคคลในสังคมได้มีการศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลสู่ความมีภาวะผู้นำ

๒. ด้านเศรษฐกิจ สำนักงานพัฒนาชุมชนควรได้ให้มีการศึกษาและนำหลักว่าด้วยเศรษฐกิจการเมืองที่ปรากฏในการศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท ไปประยุกต์ใช้สร้างเศรษฐกิจชุมชน

๓. ด้านสังคม ทุกภาคส่วนในสังคมควรจะมีการศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อประยุกต์ใช้เป็นแบบแผนในการสร้าง การใช้ และการรักษาอำนาจ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ลดปัญหาความขัดแย้งทางด้านทัศนคติที่แตกต่างกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

๔. ด้านการเมืองการปกครอง ภาครัฐควรจะมีการศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผน กำหนดนโยบาย ในการบริหารบ้านเมือง เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัย

จากการศึกษาการใช้อำนาจตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า มีประเด็นที่น่าสนใจ ที่ควรจะมีการวิจัยเพิ่มเติมเป็นการเฉพาะเจาะจงลงไปในแต่ละประเด็น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและง่ายต่อการนำไปประยุกต์ใช้ยิ่งขึ้น ในหัวข้อต่อไปนี้

- ๑ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๒ การพัฒนาองค์กรตามหลักอธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๓ การนำเอาหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการพัฒนาการใช้อำนาจปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

บรรณานุกรม

ข้อมูลปฐมภูมิ

การศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, กรม. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือทั่วไป

กิริติ บุญเจือ. ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

กาญจนา แก้วเทพและสมสุข ทินวิมาน. สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๑.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่. นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

_____ . ศาสนพิธี เล่ม ๒ ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๓๖.

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำสูจิบัตรและสารนิพนธ์. สารนิพนธ์พุทธศาสนศตวรรษที่ ๒๕๕๓.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นวสารสิน การพิมพ์, ๒๕๕๓.

คุณ โทชน์. พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

จรรยา สุภาพ. เอกสารทางวิชาการประกอบคำบรรยาย พัฒนาการเมืองการปกครอง.

กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕

จันทิมา เกษแก้ว. การเมืองการปกครอง. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๐.

ชูศักดิ์ วิทยาภักดิ์ บรรณาธิการ. บทนำ : สังคมศาสตร์กับการศึกษาคนชายขอบ. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ลัทธิวิทยาโครงสร้างนิยมหลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร : วิชา, ๒๕๔๕.

ไชย ณ พล, การบริหารอำนาจ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลัสเพรส. มปป.

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์. เส้นทางสู่ผู้นำการเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม็ค, ๒๕๕๐.

ดิช นันทันท์. ศิลปะแห่งอำนาจ. แปลโดย จิตร ตันหาเสถียรและสังฆะหมู่บ้านพลัมประเทศไทย.

พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟรีมายด์, ๒๕๕๓.

ทวี ผลสมภพ. ปัญหาปรัชญาในการเมืองของโลกตะวันออก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๔.

ทองทิพย์ วิริยะพันธ์, ชินเลขา กว้างสุขสถิต, และพัชรินทร์ แข็งแรง. หลักนิติศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร : มิตรนรการพิมพ์, ๒๕๓๑.

ธีรยุทธ บุญมี. โลก Modern & Post modern. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๕๐.

ธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พระ. พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๔๘.

ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พระ. ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธ-ธรรม, ๒๕๔๒.

_____. พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕.

ธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). พระ. การพัฒนาจิต. กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙.

น้อย สุปิงคลัด. ภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน. มปท, ๒๕๓๗.

บุญมี แทนแก้ว. พุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สามัคคีสาส์น, ๒๕๔๐.

ประยงค์ สุวรรณบุบผา. รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.

เผิงอ้วหลัน. ปรัชญาจีนจากขงจื้อถึงเหมาเจ๋อตุง. แปลโดย ส.สุวรรณ. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๓.

พุทธทาสภิกขุ. พุทธธรรมกับการเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๖.

_____. อัมมิกสังคมนิยม. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๘.

_____. คู่มือมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๒.

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พระ. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. ที่ระลึก ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายสวัสดิ์ ด้านเกียรติก้อง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๒.

มติชน. พจนานุกรม ฉบับมติชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๖.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา. พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของการเมืองไทย. นนทบุรี :

- สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๘.
- _____ . เอกสารการสอนชุดวิชาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการไทย. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๘.
- _____ . เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐.
- ราชอาณาจักรวชิราวุธ (เสริมชัย ชยมงคล). พระ. พระพุทธศาสนา ศาสนาประจำชาติไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. ภาษาไทย-พจนานุกรม. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- ลูก ส.ธรรมภักดี. คลังปริยัติธรรม ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี, มปป.
- ว.วชิรเมธี. ยศ ทรัพย์ อำนาจ เป้าหมายหรือมรรควิธีของชีวิต. กรุงเทพมหานคร : บ้านพระอาทิตย์, ๒๕๕๑.
- วิรัช ธีรพันธ์เมธี. พุทธปรัชญาการปกครอง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, มปป.
- วุฒิชัย จานง. พฤติกรรมการตัดสินใจ. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. ทศบารมี ทศพิชราชธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- _____ . พุทธโธโลยีอำนาจอันยิ่งใหญ่แห่งกรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พระพุทธศาสนาประกาศ, ๒๕๕๑.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. วินัยมุข เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๒๕. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สุภางค์ จันทวานิช. ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- เสกสรร ประเสริฐกุล. อำนาจแห่งความว่างความว่างแห่งอำนาจ รวมปาฐกถาในรอบ ๕ ปี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๑.
- โสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ธีรธมโม). พระครู. สังฆาธิปไตยระบอบการปกครองสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : หจก. โรงพิมพ์เจริญอักษร, ๒๕๕๐.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. อำนาจอธิปไตยแนวพุทธ. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ปี ๒๕๕๓.
 สุจิตต์และสารนิพนธ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นวสารัสการพิมพ์, ๒๕๕๓.

๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

จรรยา จนทสาโร (ลินลา). พระมหา. ศึกษาวิเคราะห์หลักอธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท.
 วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๔๙.

ชุตินพงศ์ ไตรโลกา. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 , ๒๕๕๒.

นภสินธ์ ภูวงกต. พระมหา. พุทธศาสนากับแนวคิดด้านการเมืองและอนาคตสังคมไทย สาร
 นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๖.

พิเชษฐ ฐิตสิริ (ศรีหล้า). พระมหา. หลักการปกครองของพระเจ้ามหาวิชัยราชาที่ปรากฏในกฎพันต-
 สูตร. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัย
 มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

วิเชียร พงษ์ไพบูลย์. แนวคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต).
 วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สามารถ อานนโท (เนตรแสง). พระ. ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหา
 บัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

สุวิน สุขสมกิจ. พุทธปรัชญากับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ ศึกษากรณีกลุ่มผู้นำระดับกำนัน
 ผู้ใหญ่บ้าน. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 ๒๕๒๓

อุบล จรรย์โม (ดวงเนตร). พระมหา. ปรัชญาการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธ-
 ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

๓) เว็บไซต์

ครูจริงจิ่ง, วิชาการ.คอม, การใช้อำนาจของผู้นำ, วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๒ เวลา ๑๔.๒๓ น.,
<http://www.vcharkarn.com>, วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖ เวลา ๐๑.๒๘ น.

- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษา, อังโน ออนซอนเต้, Multiply, ทฤษฎีพลังอำนาจ (Theory of Power), ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๑.๕๙ น., <http://www.onzonde.multiply.com>, ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๐๙.๔๙ น.
- ฐานข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก,พระมหากษัตริย์ราชที่๑(พระยาสิทธิ), [library.psu.ac.th /rlocal /rlocal-03-01-03.html](http://library.psu.ac.th/rlocal/rlocal-03-01-03.html), ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.
- ธันวาคม สวัสดิ์แก้ว, อำนาจที่แท้จริงกับอำนาจเสมือน, แก๊ซล่าสุด (วันอังคารที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๐.๓๒ น.), <http://www.dhamma.Net/index.php?>, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๐๗.๑๗ น.
- ธรรมกิตติวงศ์,พระ, (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต) คำวัด, โลกาธิปไตย, วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๔๗, [http : //www.kalyanamitra.org/daily/dhamma/index.php?](http://www.kalyanamitra.org/daily/dhamma/index.php?), วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๓๓ น.
- ประชุม โพธิกุล, ยุทธวิธีการใช้อำนาจในองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๖ เวลา ๐๑.๑๘ น., <http://www.moe.go.th/wijai/empower.htm>, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๖.
- ประเวศ ะสี, อังโนไร้อำนาจ, “การบริหารอำนาจ”, อำนาจและพลังทางสังคม, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๑, <http://powerlearner.exteen.com/>, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๔.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง ศูนย์วิทยบริการจังหวัดอำนาจเจริญ, การปกครองระบอบประชาธิปไตย, <http://www.amnat.ru.ac.th/File>, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.
- ว.วชิรเมธี. ธรรมะออนไลน์ เพื่อไทย เพื่อโลก, ธรรมะฉบับไทยไม่อยู่ ประชาธิปไตยจึงสู้ไม่ถอย, วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๒ เวลา ๐๖.๓๐ น., <http://www.dhammatoday.com>, วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๐๐ น.
- วันเพ็ญ สิริยงสวัสดิ์, วัฒนาการการเมืองไทย, สภาองค์กร กรุงเทพมหานคร [http://coc.nida.ac.th /node/7738](http://coc.nida.ac.th/node/7738), วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ เวลา 08.39 น.
- หลักกฎหมายมหาชน(Principles of Public Law),ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตย, ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๕ เวลา ๑๕.๕๒ น., ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ เวลา ๒๑.๓๔ น., http://classroom.hu.ac.th/courseware/Law2/dec_power.html.
- อุตตมสาโร ภิกขุ, ท่องเที่ยวได้สู่แดนธรรม, ประวัติบุคคลสำคัญทางพุทธศาสนา๑ พระเจ้าอโศกมหาราช ,๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ [http ://chaiwat201149.blogspot.com/2011/02/blog-post.html](http://chaiwat201149.blogspot.com/2011/02/blog-post.html), ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ เวลา ๒๒.๓๒ น.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร (ก้องเสียง)
- เกิด : วันศุกร์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๐
- ภูมิลำเนา : ๑๗๙ หมู่ ๒ บ้านสะแนน ตำบลชุมเงิน อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ๓๕๐๐๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดสากลสะแนน ๑๒๘ หมู่ ๒ ตำบลชุมเงิน อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ๓๕๐๐๐
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๓๒ : ประถมศึกษา จากโรงเรียนบ้านสะแนน (สามัคคีวิทยา) ตำบลชุมเงิน อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร
- พ.ศ. ๒๕๔๓ : นักรธรรมชั้นเอก จากวัดสากลสะแนน ตำบลชุมเงิน อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร
- พ.ศ. ๒๕๔๖ : เปรียญธรรม ๓ ประโยค จากสำนักเรียนวัดบูรพาราม ตำบลลุมพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร
- พ.ศ. ๒๕๔๙ : มัธยมศึกษาตอนปลาย จาก ศบอ.คำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร
- พ.ศ. ๒๕๕๑ : รัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- หน้าที่การงาน : พ.ศ. ๒๕๔๘ - ปัจจุบัน : เลขานุการเจ้าคณะตำบลชุมเงิน
- พ.ศ. ๒๕๔๘ - ปัจจุบัน : ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน